

НАД БУТОМ І НАРВОЮ

3
2019
(163)

Cena 6,00 zł
(VAT=5%)

PL ISSN 1230-2759 Nr indeksu 367214

ЗМІСТ ★ SPIS TREŚCI

Ю. Гаврилюк, 1989 – травень-червень – 2019	2	О. Семенюк, Троху про село Рейнічи і рейніцькі слова	35
S. Sawczuk, Na ukraińską nutę. XV Konkurs Piosenki Ukraińskiej „Z Podlaskiej Krynicy”	3	Л. Лабович, «Я ще ж вовсі добре не нажився». Спогад про Василя Петручука	37
Результати XV Конкурсу української пісні «З підляської криниці 2019»	14	(red.), Warto przeczytać	38
Підляський архів: Вибори 1989 р. до Сейму в окрузі № 10 – Більськ-Підляський:		J. Pytel, Z nadbużańskiej wsi Ogrodniki	39
1. Відозва Підляського виборчого комітету	17	(ред.), Warto прочитати!	41
2. Звідомлення № 1 Підляського виборчого комітету про підсумки виборів до Сейму в окрузі Більськ (№10)	17	I. Киризиук, 3 циклу «Первоцвіт»	42
3. Ю. Гаврилюк, Не тільки числа (З виборів на Підляшші)	17	Ю. Гаврилюк, 3 «Хронологіону» 2018	43
4. Є. Рижик, Передвиборчі зустрічі Богдана Мартинюка	20	Л. Лабович, 3 хроніки подій над Бугом і Нарвою	45
5. Sł.S., II Podlaski Przegląd Kwalifikacyjny przed XI Festiwalem Ukraińskiej Pieśni, Muzyki i Tańca	21		
6. J.I., Wybory '89 (opinia niezależnego)	21		
7. Oświadczenie Podlaskiego Komitetu Wyborczego	22		
8. G.K., Wybory na Podlasiu	22		
9. Вибори на Підляшші	24		
(red.) Kalendarz letnich wydarzeń z kulturą ukraińską	29		
Л. Лабович, Причепівся би вош до кожуха. Світ комах в українських говірках Підляшшя, ч. II	30		
Ю. Гаврилюк, Як більщани, видовці, парцюки й інші міщани будували у Більську ратушу	32		

Український часопис Підляшшя „Над Бугом і Нарвою”

Видавець: Союз українців Підляшшя
ul. Ogrodowa 13, 17- 100 Bielsk Podlaski, tel/fax 85-730-25-23
www.zup.org.pl E-mail: biuro@zup.org.pl

Зреалізовано завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації.

Редакція: Андрій Давидюк, Юрій Гаврилюк (головний редактор), Андрій Скатеринчук, Людмила Лабович. **Співпрацівники редакції:** Іван Киризиук, Христина Костевич, Агнешка Парфінюк, Микола Рощенко, Славомир Савчук, Леокадія Саєвич, Мирослав Степанюк, Єлизавета Томчук.

Не всі думки висловлені на сторінках нашого часопису відзеркалюють погляди редакції. Не замовлених матеріалів не повертаємо. Редакція залишає за собою право редагувати, скорочувати тексти та змінювати заголовки. За зміст поміщених реклам та оголошень редакція не відповідає.

Річна передплата на території Польщі коштує 50,00 zł. Річна передплата за кордоном – рівновартість 35 доларів США (звичайною поштою) або 50 доларів США (летунською поштою). Банк рахунок видавця: Związek Ukraińców Podlasia, Bank Pekao S.A., nr 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402.

Друк: Andare Studio Grafiki i Reklamy, ul. Senatorska 40/91, 00-095 Warszawa. Nakład: 1600 egz.

Ukraińskie pismo Podlasia „Nad Buhom i Narwoju”

Wydawca: Związek Ukraińców Podlasia
ul. Ogrodowa 13, 17-100 Bielsk Podlaski, tel/fax 85-730-25-23
www.zup.org.pl E-mail: biuro@zup.org.pl

Zrealizowano dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Redakcja: Andrzej Dawidziuk, Jurij Hawryluk (Jerzy Gawryluk – red. nac.), Andrzej Jekaterynczuk, Ludmila Łabowicz. **Współpracownicy redakcji:** Jan Kiriżiuk, Krystyna Kościewicz, Agnieszka Parfieniuk, Mikołaj Roszczenko, Leokadia Sajewicz, Sławomir Sawczuk, Mirosław Stepaniuk, Elżbieta Tomczuk.

Nie wszystkie opinie wyrażone na łamach naszego czasopisma wyrażają poglądy redakcji. Materiałów nie zamówionych redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania oraz zmiany tytułów. Redakcja nie ponosi odpowiedzialności za treść zamieszczonych reklam i ogłoszeń.

Roczna prenumerata krajowa kosztuje 50.00 zł (w przypadku prenumeraty za okres krótszy ilość numerów należy pomnożyć przez 8.50 zł). Roczna prenumerata zagraniczna – równowartość 35 USD (poczta zwykła) lub 50 USD (poczta lotnicza). Rachunek bankowy: Związek Ukraińców Podlasia, Bank Pekao S.A., nr 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402.

1989 травень – червень 2019

trawień – czerwień 2019

Сіроліта у травньові і червньові знов голосно зазвучали українські пісні – спершу на конкурсі «З пудляської криниці», якій пройшов у новозбудованому гмінному домі культури у Вуорлі, потум на концерті переможцюв в часі 40-их Днюов Бієльська. 30-ть же лієт тому в тих самих місєцях палахкотієлі політични емоції – перед і послі виборув, якіє довели до того, што на антєні державної телевізії (а іншої і не било) могла прозвучати фраза, што «4 червня 89-го року скуончився у Пуольци комунізм».

Можна сказати, што його остаточни кунєць почався лієтом 1988 року, саме тогди, коли група української молоді з Бієльська і Кожина святковала над Нарвою 1000-лієте Хрищення Кіювської Русі. Коло церкви в Козліках станув тогди дерев'яни ювілейни хрест, замовляни у народного артиста Володимира Наум'юка з Каниюков. Бив вуон освячани 6 серпня й того ж самого дня пополудньом і вечором у вітракові, поставляним на березі Нарви поміж Козліками і Ступніками, пройшла ще урочиста зустрич, з розповідями про наше мінуле. Саме в серпні у промислових осередках Пуольци закієлі страйки, при чому з політичними постулатами, котори змусілі комуністичну партію влади до переговорув з опозицією, якої головною сілою бив професійни союз «Солідарность» (знов зарєєстровани у квієтньові 1989 р.), закуончаних т.зв. Круглим столом і виборами до Сейму і Сенату. Сейм мієв биті «контрактови», бо «партія» (ПЗПР – Polska Zjednoczona Partia Robotnicza) і єїни сателіти – ЗСЛЬ (Zjednoczone Stronnictwo Ludowe), СД (Stronnictwo Demokratyczne), «Пакс» (Stowarzyszenie „Pax”), ПЗКС (Polski Związek Katolicko-Społeczny), УХС (Unia Chrześcijańsko-Społeczna), загально називани коаліцією, законтрактували собіє у виборчому законі (ординації) 65% мандатув з 460-ті. «Коаліційни» послі мієлі биті вибрани з округув (264 особи) і т.зв. державного спіска (lista krajowa – 35 осуб), а решта послувов, т.зн. 161 особа, з виборчих округув (воєвуодство, або його часть), при чому в кождому округові мієв биті хоч одін такий «безпартійни» мандат. Зусієм свобуодни билі вибори до ново утворуваного 100-особового Сенату.

З можливості зголошувати своїх кандидатув до мандатув з «35-процентної вульниці» скористали й національні організації, в тому числіє й Українське суспуольно-культурне товариство, которе в тому часі мієло вже кілька гурткуов у тогдишньому 10-ум виборчум округові, якій обняв буольшость Білостуоцького воєвуодства, в тому числіє й чуть не всю територію з українськомовним населінем (без парафії Рыболи, котора з гміною Зублудув трафіла до округу № 9, якого центром бив Білостуок). Окужна комісія резидовала у Бієльськові, котори за велічиною бив другим по Білосточі мієстом «малого» Білостуоцького воєвуодства. Саме з ініціативи своїх пудляських членув Головне правліне УСКТ 27 квієтня приняло децизію, коб Богдана Мартинюка зголосіти до безпартійного мандату № 38. Був то єдини «вуольни» мандат, бо хоч округ Бієльськ бив 4-мандатови, то інши 3 мандати билі законтрактувани для ПЗПР (№ 35), ЗСЛЬ (№ 36) і УХС (№ 37).

Читай на стор. 15

НАД БУГОМ І НАРВОЮ – № 3/2019

Сіроліта у травниові і червниові знов хоłosно зазвучали українські пісні – спершу на конкурсі «Z pudłaškoji krynici», jakij projszow u nowozbudowanomu hminnomu domi kultury u Wuorli, potum na koncerti peremożciuw w czasi 40-ych Dniuow Biēlśka. 30-t' że liēt tomu w tych samych miseciach pałachkotiēli polityczny emociji – pered i posli wyboruw, jakije doweli do toho, szto na anteni derżawnoji telewiziji (a inszoji i ne było) mohła prozwuczati fraza, szto «4 czerwnia 89-ho roku skuonczywsia u Puolszczy komunizm».

Можна сказати, што його остаточни кунєць почався лієтом 1988 року, саме тогди, коли група української молоді з Бієльська і Кожина святковала над Нарвою 1000-лієте Хрищення Кіювської Русі. Коло церкви в Козліках станув тогди дерев'яни ювілейни хрест, замовляни у народного артиста Володимира Наум'юка з Каниюков. Быв вуон освячаны 6 серпня j toho ж samoho dnia popołudniom i wieczorom u witrakowi, postawlanum na berezi Narwy pomiż Kozlikami i Stupnikami, projszła szcze uroczysta зустрич, z rozповідiami pro nasze minule. Same w серпни у промисловых осередках Пуольсчизы закієлі страйки, пры чому з політичними постулатами, котори змусілі комуністичну партію влади до perehoworuw z opozycijeju, jakoji хоłosноju сілою byw професійны сојуз «Solidarnost'» (zнов зарєєстрованы у квієтнiовi 1989 r.), zakuончаных т.зв. Крухлым столом і виборами до Сейму і Сенату. Сейм миєв byти «контрактowy», бо «partija» (PZPR – Polska Zjednoczona Partia Robotnicza) і jejiny satelity – ZSL (Zjednoczone Stronnictwo Ludowe), SD (Stronnictwo Demokratyczne), «Paks» (Stowarzyszenie „Pax”), PZKS (Polski Związek Katolicko-Społeczny), UChS (Unia Chrześcijańsko-Społeczna), zahalno nazywany koalicijeju, zakontraktowali sobiє u wyborczomu zakoni (ordynacji) 65% mandatuw z 460-ti. «Koalicijny» posły miєli byти wybrany z okruhuw (264 osoby) i t.zw. derżawnoho spiska (lista krajowa – 35 osub), a reszta postuwow, t.zn. 161 osoba, z wyborczych okruhuw (wojewuodstwo, або joho czas'), pry czomu w koждому okruhowi miєw byти хоч odin takij «bezpartijny» mandat. Zusiєм swobuodny byli wybory do nowo utworuwanoho 100-osobowoho Senatu.

З можливості зголошувати своих кандидатув до мандатув з «35-процентної вульниці» скористали j національни організації, w тому czysliє j Українське suspuolno-kulturne towarystwo, kotore w тому czasi miєlo wże kilka hurtkuow u tohdyszniom 10-um wyborczum okruhowi, jakij obniaw buolśzost' Білостуоцького wojewuodstwa, w тому czysliє j czut' ne wsiu terytoriju z ukrajinśkomownym naseliniem (bez parafiji Ryboły, kotora z hminoju Zubluduw trafiła do okruhu № 9, jakoho centrom byw Білостуок). Okużna komisija rezydowała u Biēlśkowi, kotory za weliczynoju byw druhim po Білосточі miєстом «maloho» Білостуоцького wojewuodstwa. Same z inicyatywy swoich pudłaškich czlenuw Хоłosно правліні USKT 27 kwiєtня pryniało decyziю, kob Bohdana Martyniuka zhołositi do bezpartijnoho mandatu № 38. Buv to jedyны «wuolny» mandat, bo хоч okruh Biēlśk byw 4-mandatowy, to inszy 3 mandaty byli zakontraktowane dla PZPR (№ 35), ZSL (№ 36) і UChS (№ 37).

Чытай на стор. 15

Na ukraińską nutę

Jubileuszowy piętnasty Konkurs Piosenki Ukraińskiej „Z Podlaskiej Krynicy” zgromadził w tym roku kilkuset wykonawców. Przesłuchania konkursowe odbyły się tym razem nie w Bielskim Domu Kultury, który przechodzi remont, lecz w nowo zbudowanym Gminnym Ośrodku Kultury w Orli. 19 maja 2019 roku na jego scenie wystąpiło ponad 80 grup śpiewających, zespołów wokально-instrumentalnych, chórów oraz solistów. Zgodnie z obowiązującym regulaminem i tradycją „Z Podlaskiej Krynicy” to konkurs, na którym prezentowane są różne gatunki muzyczne – od autentycznego folkloru po muzykę estadową. Różnorodny jest także skład uczestników, jeśli chodzi o kategorie wiekowe – od przedszkolaków po pokolenie ich dziadków.

– W tym roku jest wielu nowych uczestników, a także wielu z tych, którzy już od długiego czasu biorą udział w konkursie – mówi Elżbieta Tomczuk ze Związku Ukraińców Podlasia. – W tym roku mamy też zespoły, które przyjechały do nas z daleka. Myślę, że zawdzięczamy to Internetowi – o konkursie dowiadują się ludzie z innych regionów. To cieszy. Cieszy także fakt, że są tu przedstawiciele różnych pokoleń.

Konkursowy maraton w Orli trwał kilka godzin i organizatorzy zastanawia-

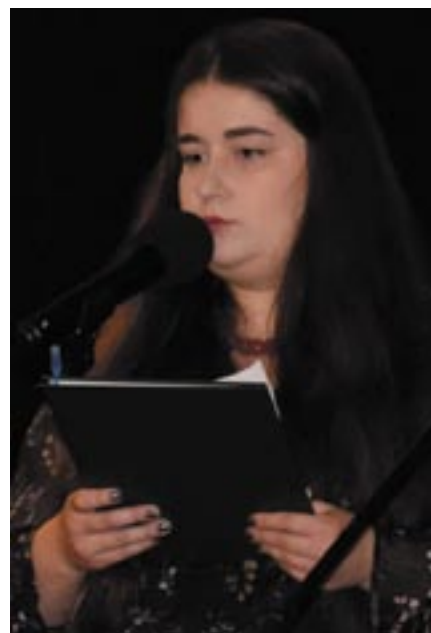

Wójt gminy Orla Leon Pawluczuk i przewodniczący Związku Ukraińców Podlasia Andrzej Artemiuk powitali uczestników konkursu w nowo zbudowanym orleńskim domu kultury

ją się, czy przesłuchań nie rozbić na dwa dni i podzielić na dwie kategorie wiekowe. Nie ma jednak pewności, ile osób zgłosi się w danym roku. Z drugiej strony można zauważyć tendencję wzrostową, więc możliwa jest lekka zmiana formuły.

Wiera Niczyporuk z Malinnik (Malinnyki) występowała na konkursie ze swym zespołem „Malinki”, a także jako solistka.

– Zaśpiewałam piosenkę „Oj daj Boże nedi lku dożdaty” – mówi pani Wiera. – To taka dawna pieśń, którą śpiewały nasze babcie i mamy. Nasz zespół wyko-

Uczestników konkursu na scenę zapraszała utalentowana śpiewaczka, obecnie studentka ukrainistyki na UMCS w Lublinie
Magdalena Jakimiuk

Trzyosobowy skład jury zapewnia, że głos większości zawsze przeważy

nywał „Tam w horodi werba rosła” – to pierwsza piosenka mego dzieciństwa. Gdy po Wielkanocy szliśmy do sadu, to śpiewało się tę piosenkę. Idąc gościńcem, trzymaliśmy się pod rączki i śpiewaliśmy, a potem dołączali do nas chłopcy i było już wspólne śpiewanie.

Zespół „Malinki” zmienił nieco skład, powiększył się. Niektórzy pierwszy raz wystąpili z grupą właśnie podczas konkursu. Obecnie śpiewają tu

kobiety z Malinnik i Gregorowców (Ryhoruwci), ale wszystkie mają korzenie w Malinnikach.

Stałym uczestnikiem „Z Podlaskiej Krynicy” jest zespół „Czyżowianie”.

– *Przyjeżdżając na ten konkurs, zawsze staramy się przywozić jakieś nowe piosenki, przygotowujemy się, ćwiczymy, robimy próby* – mówi Jarosław Bilkiewicz z zespołu z Czyż. – *W tym roku także przywieźliśmy nową piosenkę. Gorzej jest z występami w obecnych czasach. Organizatorzy imprez mają zazwyczaj mało pieniędzy i ograniczają liczbę zapraszanych zespołów. A my staramy się jeździć wszędzie, gdzie nas zaproszą, na różne konkursy. W ten sposób podnosimy swój poziom. Przed tym konkursem odbyliśmy trzy próby w tygodniu.*

Na pytanie, czy słychać jeszcze w Czyżach nasze piosenki podczas świąt, odpowiada, że już nie:

– *W czasach kawalerki śpiewaliśmy na imprezach, a teraz już to ginie.*

W tym roku na konkursie nie zabrakło uczestników pochodzących spoza regionu między Bugiem a Narwią, czyli powiatów bielskiego, hajnowskiego i siemiatyckiego. Najbardziej dalekim i swoiście „egzotycznym” uczestnikiem „Z Podlaskiej Krynicy” był zespół „Dwa kolory” z Gminnego Ośrodka Kultury w Nieporęcie. Goście z Mazowsza przyjechali ze swym kierownikiem – Petrom Romanivym. To jedyny Ukrainiec w zespole, który w repertuarze ma także pieśni ukraińskie.

– *Śpiewamy od roku. Łączy nas miłość do piosenki, a członkowie zespołu są zakochani w naszych melodiach. Łączy nas idea – piosenka nie zna granic. Śpiewamy różne pieśni słowiańskie* – powiedział po występie pan Roman.

Nie po raz pierwszy w konkursie wzięli udział wykonawcy z gminy Gródek. Tym razem była to młodzież. Innym uczestnikiem z terenów białoruskich był zespół „Cahlinki” z Narewki, który debiutował na konkursie. Z multietnicznej stolicy województwa od kilku lat przyjeżdża na konkurs zespół „Mikron”, funkcjonujący przy Białostockiej Spółdzielni Mieszkaniowej, zaś debiutantem była sekcja muzyczna „Teatru Bez Nazwy”, który działa przy Uniwersytecie w Białymstoku. Grupa wokalo-instrumentalna wystąpiła w Orli z ambitnym repertuarem – zaśpiewała piosenkę „Okeanu Elzy” zatytułowaną „Druh”. Zespół tworzą studenci – dwójka z nich pochodzi z Ukrainy, jest też student z Białorusi oraz jeden Polak. W repertuarze mają różne piosenki – śpiewają i po ukraińsku, i po polsku, i po angielsku, a po występach w Orli mieli zacząć przygotowania do Festiwalu Kultury Żydowskiej „Zachor”.

Rafał Zdanowicz z Orli także występował na konkursie po raz pierwszy. Akompaniował sobie na gitarze, na której, jak mówi – nauczył się grać samodzielnie. Piosenkę „Czas rikoju pływe”, napisaną przez Lwa Łepkiego do słów brata Bohdana, usłyszał dwa lata wcześniej – spodobała mu się i postanowił sprawdzić z nią swe siły na konkursie „Z Podlaskiej Krynicy”. Mówi, że wśród jego rówieśników tzw. nasze piosenki nie są już tak popularne, ale dodaje, że są jednak tacy, którzy je znają i tak jak on – nie wstydzą się mówić *po-naszomu*.

Taką właśnie tendencję potwierdza Igor Fita – kierownik dziecięcych i młodzieżowych zespołów z Dubicz Cerkiewnych, Kleszczel i Czyż, które brały udział w konkursie. Zespoły, którymi kieruje, śpiewają przede wszystkim ukraińskie pio-

senki estradowe. Wiele z tych utworów jest także szlagierami w Polsce. Ukraińskie hity są często tłumaczone na język białoruski i polski i wykonywane przez zespoły estradowe lub wykonujące muzykę zblizoną do disco polo. Igor Fita stara się zaciekać młodych wykonawców współczesnym repertuarem ukraińskim. Z drugiej strony, z wiedzy zdobytej podczas rozmów z dziećmi, wynika, że znajomość pieśni ludowych jest wśród nich coraz słabsza, zanika też tradycja śpiewania w rodzinnym kręgu, podczas różnorodnych uroczystości.

Maj to dla wielu zespołów pracowity czas. Chór „Woskliknowienije” pod dyrygenturą Wity Kociubajło oprócz konkursu „Z Podlaskiej Krynicy” brał też udział w XXVIII Międzynarodowym Festiwalu Hajnowskie Dni Muzyki Cerkiewnej. Ukraiński Dziecięco-Młodzieżowy Zespół Folklorystyczny „Hiloczka” z Czeremchy tydzień przed konkursem był z koncertami w Białorusi, na międzynarodowym festiwalu „Rodowod”, a jednocześnie pracował w studiu nad nagraniem nowej płyty.

Laureaci XV Konkursu Piosenki Ukraińskiej „Z Podlaskiej Krynicy” wystąpili na koncercie galowym 2 czerwca w Bielsku Podlaskim. Już od kilku lat odbywa się on na scenie przed Urzędem Miasta w ramach Dni Bielska Podlaskiego.

Sławomir SAWCZUK
Polskie Radio Białystok
Fot. Ju. Hawryluk

Konkurs został zorganizowany przez Związek Ukraińców Podlasia z pomocą Bielskiego Domu Kultury i Gminnego Ośrodka Kultury w Orli, dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz wsparciu finansowemu Marszałka Województwa Podlaskiego, Wójta Gminy Orla i Burmistrza Miasta Bielsk Podlaski.

Результати XV Конкурсу української пісні з ПІДЛЯСЬКОЇ КРИНИЦІ 2019

ФОЛЬКЛОР

• Середня вікова категорія

Ансамблі

- I місце – ПЛЮЧКА з Черемхи
II місце – Фольклорна група ансамблю РАНОК з Більська

• Старша вікова категорія

Соло

- I місце – Катерина Тихонюк зі Збуча
I місце – Віра Ничипорук з Малинник
II місце – Миколай Таранта з Більська
III місце – Лідія Тимошук з Велинова
Вирізнення – Ніна Тимошук з Нурця-Станції
Вирізнення – Іван Шевчук з Наровки

Малі форми

- I місце – Тріо Евеліна Филип'юк, Катерина Доброчинська і Маргарита Бакунович
II місце – Дует Іван Томчук і Владислав Вашков'як з Дуб'яжина
III місце – Дует Ольга Филоць і Анна Романюк з Нурця-Станції

Ансамблі

- I місце – ПЛЮЧКА з Черемхи
I місце – РОДИНА з Дуб'яжина
II місце – СУСІДКИ з Гайнівки
III місце – МАЛИНКИ з Малинник
III місце – ВЕРЕСИ з Велинова

ОПРАЦЬОВАНИЙ ФОЛЬКЛОР

• Середня вікова категорія

Ансамблі

- I місце – РАНОК з Більська

• Старша вікова категорія

Соло

- I місце – Ніна Шиманська з Орлі
I місце – Валентина Орешук Орлі
II місце – Петро Романів з Непорента
III місце – Віталій Соха з Орлі

Малі форми

- I місце – Тріо «Белія крылы» з Городка
II місце – Дует Володимир Рева і Маргарита Бакунович
III місце – Тріо Віра Болтром'юк, Ірина Боровик і Маріанна Раковська з Мора

Ансамблі

- I місце – ЧИЖОВ'ЯНИ
I місце – ДВА КОЛЬОРИ з Непорента
I місце – МІКРОН з Білостока

- II місце – Вокальний ансамбль з Мора

- II місце – Жіночий хор

ВОСКЛІКНОВІННЯ з Гайнівки

- II місце – ВЕРВОЧКИ з Орлі

- II місце – ОРЛЯНИ з Орлі

- II місце – ЦАГЛІНКИ з Наровки

- II місце – Чоловіча група ансамблю

ЦАГЛІНКИ з Наровки

- III місце – Жіноча група ансамблю

МІКРОН з Білостока

- III місце – Жіноча група ансамблю ЧИЖОВ'ЯНИ

- III місце – Чоловіча група ансамблю ЧИЖОВ'ЯНИ

- III місце – НОВИНА

з Мощони-Королівської

- Вирізнення – ЖАЙВОРОНКИ

з Мохнатого

- Вирізнення – НЕЗАБУДКИ

з Нурця-Станції

- Вирізнення – МЕЛЬНИЧАНИ

з Мельника

Вокально – інструментальні

ансамблі

- I місце – Давид Шимчук БЕНД з Гайнівки

ЕСТРАДА

• Молодша вікова категорія

Соло

- I місце – Мая Шпилько з Гайнівки

- I місце – Олександра Касперук з Більська

- II місце – Мая Єрмаловська з Більська

- III місце – Олександра Врубель з Більська

- III місце – Таїса Кучинська з Орлі

Малі форми

- II місце – Дует Наталія Шиманська і Габрієла Новосад з Більська

- III місце – Дует Іларія Токаюк і Наталія Лапинська з Більська

Ансамблі

- I місце – СОНЕЧКО з Більська

- I місце – РАНКОВІ ДІВЧАТКА з Більська

- II місце – Ансамбль I класу з Більська

- III місце – ОДНА ТРЕТЯ з Орлі

- Вирізнення – МІКСТУРКИ з Кліщель

• Середня вікова категорія

Соло

- I місце – Вікторія Гаць з Більська

- I місце – Юлія Савчук з Нарви

- II місце – Юлія Єрмаловська з Більська

- II місце – Софія Филип'юк з Гайнівки

- III місце – Олександра Волчик з Гайнівки

- III місце – Юлія Ляшевич з Більська

Малі форми

- I місце – Дует Домініка Гапунович і Анастасія Вищенко з Більська

- II місце – Дует Олександра Осип'юк і Вікторія Корнилюк з Більська

- II місце – Дует Йоанна Василюк і Наталія Никитюк з Більська

- III місце – Квартет Домініка Бобер, Наталія Красовська, Естера Тихонюк і Олександра Степанюк з Більська

- III місце – Квартет Ніколина Филімонюк, Магдалина Патейчук, Роксана Барщевська і Марія Артем'юк з Більська

- III місце – Дует Олександра Пікутин і Тетяна Максим'юк з Більська

Ансамблі

- I місце – АНІМАТО з Нарви

- I місце – РАНОК СУЧАСНИЙ з Більська

- II місце – ФЕРМАТА з Орлі

- III місце – Ансамбль з Початкової школи в Чижах

• Старша вікова категорія

Соло

- I місце – Ізабела Карчевська з Гайнівки

- I місце – Магдалина Творковська з Більська

- II місце – Вікторія Артем'юк з Більська

- II місце – Наталія Аляксянюк з Городка

- II місце – Володимир Рева

- III місце – Вероніка Пташинська з Гайнівки

- III місце – Єва Іванюк

- III місце – Наталія Селевесюк з Мора

- Вирізнення – Рафайл Зданович з Орлі

Малі форми

- I місце – ТЕАТР БЕЗ НАЗВИ з Білостока

- I місце – Дует Віталій Соха і Валентина Орешук з Орлі

- II місце – Дует Єва Іванюк і Луїза Корзун

- III місце – Ансамбль з Дубич-Церковних

Ансамблі

- I місце – МАЛЕ ГДК з Гайнівки

- I місце – ФАРТ з Більська

- II місце – ЛУНА з Парцьова

1989 — травень — червень — 2019

Зо стор. 2

Zo stor. 2

Буольшость подро́бці про збіранє пуодпісув потри́бних для реєстрації кандидата, виборчу кампанію і здобити голо́си, знайде́те в матеріалах і статтях на стор. 17-28. Треба однак поясніти особливості голосованя, бо тепер голосуємо зазначаючи вибраного нами кандидата на спискові (лісті) даного комітету, а сама́я карта до голосованя то практично брошу́рка. Тогди́ голосо́ванє одбивало́ся методом елімінованя «непотри́бних» кандидатув до ка́ждого мандату – виборець доставав туолькі одді́ельних карток, куолькі било в данум округові мандатув до Сейму і ко́б оддати ва́жни голо́с, му́сив викресліти «лішніх», ко́б остав оно одін – «йо́го кандидат». Муо́г ще викресліти всі́ех, што то́же мі́єло сенс, бо ко́б стати послом, треба́ било достати́ понад 50% ва́жних голо́сув. Саме́ тому́ била́ ще дру́га тура, в якуо́й за мандат зма́гали́ся вже оно́ два кандидати, котори́ мі́єли в першуй найлі́пши результат (тепер вигривав́ вже той, хто́ здобив́ буо́льш голо́сув). Картка́ з буо́льш ніж́ одним не скресля́ним кандидатом означа́ла нева́жни голо́с і не мі́єла жа́дного впливу на результат голо́сованя. Всі́ех скреслі́ти, але́ й всі́ех оставі́ти, можна́ било на п'яту́й картці́ до Сейму – «лі́сті крайову́й», з назві́сками 35-х кандидатув, котори́ репрезентова́ли то́гдишню «патрі́йно-жо́ндову сторо́ну» (вході́ли вони́ в квоту́ 65%). Голо́сованє́ до Сенату́ разні́лося тим, што́ тут ро́ль округу́ сповню́вало ці́є́ле во́евуодство, з якого́ вибі́ралось дво́х сенаторув, тому́ на картці́ можна́ било оставі́ти нескресля́ними́ 2 особи.

У Бі́льському́ окрузі́, як і́ в усю́юй Пуо́льщи, буо́льшость голо́суючих́ била́ наставля́на одно́значно́ за «Со́лідарносте́ю» й мандат № 38́ вже́ у першуй́ тури́ трафі́в в ру́кі є́йного́ кандидата, таќ само́ як і́ оба́два сенаторські́ мандати́ з Бі́лостоцького́ во́евуодства. За́ три́ інши́ мандати́ пришло́ся голо́совати́ ще́ раз 18́ червня́. Мандат № 35́ (ПЗПР) достав́ся́ Вло́дзіме́жові́ Ці́мошеві́чові́, в кі́лькох́ наступних́ виборах́ «і́долюві́» правосла́вних – яќ україно-, так і́ бі́лоруськомовних – виборцю́в; мандат № 36́ (ЗСЛЬ) здо́бив А́лексе́й Се́менюк, родом́ з бі́лоруськомовно́ї гмі́ни Бі́ловежа́, а мандат № 37́ (УХС) Є́вгені́й Чикві́н, што́ бив́ в тому́ грони́ є́диним «пу́дляшом» (родом́ з україно́мовно́ї Воу́рлі).

З те́перишньої́ перспективи́ треба́ щі́є́ро сказа́ти – ви́бори 4́ червня́ показали́, што́ хоч́ у Бі́лостоуо́цькому́ во́евуодстві́ куолько́сть насе́лі́ня з украї́нські́м і бі́лоруські́м е́тнічним́ родоводо́м де́сь пора́дка 150-200́ тисяч, то́ на ве́лікі́ полі́тичні́ намі́ри про́сто зама́ло сі́л. Бо́ коли́ погляну́ти на статисти́ку зма́гань за мандат № 38́, то́ відно́, што́ в ма́сштабі́ ці́є́лого́ Бі́льського́ округу́ № 10́ до голо́сованя́ за я́вно е́тноконфесі́йним принци́пом – «за украї́нця», «за бі́лоруса», «за правосла́вного» (зага́льно ка́жучи – «за сво́го»), уда́лося змобі́лізувати́ не́ так то́ й мну́ого «нашо́го наро́ду» – за Бо́гдана́ Марти́нюка́ голо́с одда́ло 11,5́ тис. лю́ді (8,53%́ всі́ех ва́жних́ голо́сув), за Я́уге́на Мі́ранові́ча 14,4́ тис. (10,68%), разо́м – 25,9́ тис. До́ того́ можна́ би́ долі́чити́ кі́лькасо́т чи́ може́ наві́т тисячу́ або́ й буо́льш́ голо́сув лю́ді, котори́ по́шли́ голо́совати́ з та́кі́м намі́ром, але́ зроби́ли то́є́ так, што́ і́хні́ голо́си́ okazáлись нева́жними́, хоч́ би́ назві́ска́ обо́х з і́х оставі́ли́ не скресля́ними́. Всо́ разо́м да́є в найлі́пшому́ випадку́ де́сь пу́д 30́ тис. «е́тноконфесі́йно заанга́жовани́х виборцю́в». Зразу́ послі́ ви́борув з'я́вили́ся думкі́ і здога́дуваня, што́ всьо́́ через то́є, што́ за́ той са́м мандат зма́галось́ дво́х правосла́вних – оді́н украї́нець, а дру́гі бі́лорус і́ люде́ не зна́ли, ко́го ви́брати́, тому́ оста́ли́ вдо́ма, або́ голо́совали́ за ін́ших. Зда́ється́ одна́к, што́́ й при́ одному́ кандидату́ві́ результа́т не́

Buolszost` podrobić pro zbiranie puodpisuw potri`bnych dla rejestracji kandydata, wyborczu kampaniju i zdobyty hołosy, znajдете w materiałach i stattiach na stor. 17-28. Treba odnak pojasniti osobliwosti hołosowania, bo teper hołosujemy zaznaczajucy wybranoho nami kandydata na spiskowi (listi) danoho komitetu, a samaja karta do hołosowania to praktyczno broszurka. Tohdy hołosowanie odbywałosia metodom eliminowania «nepotri`bnych» kandydatuw do kaźdoho mandatu – wyboreć dostawaw tuolki oddi`lnych kartok, kuolki było w danum okruhowi mandatuw do Sejmu i kob oddati waźny hołos, musiw wykresliti «lisznich», kob ostaw ono odin – «joho kandydat». Muoh szcze wykresliti wsi`ch, szto toże mi`lo sens, bo kob stati posłom, treba było dostati ponad 50% waźnych hołosuw. Same tomu była szcze druha tura, w jakuoy za mandat zmahalisia wże ono dwa kandydaty, kotory mi`li w perszuj najli`pszy rezultat (teper wyhrywaw wże toj, chto zdobyw buolsz hołosuw). Kartka z buolsz niż odnym ne skreslanym kandydatom oznaczała niewaźny hołos i ne mi`ła żadnoho wpływu na rezultat hołosowania. Wsi`ch skresliti, ale j wsi`ch ostawiti, można było na pjatuj kartci do Sejmu – «listi krajowuj», z nazwiskami 35-ch kandydatuw, kotory reprezentowali tohdyszniu «patrijno-żondowu storonu» (wchodili wony w kwotu 65%). Hołosowanie do Senatu raznilosia tym, szto tut rol okruhu spowniuwało ci`e wojewuodstwo, z jakoho wybirałoś dwoch senatoruw, tomu na kartci można było ostawiti neskreslanymi 2 osoby.

U Bi`lśkomu okruzi, jak i wu wsiuoy Puolszczy, buolszost` hołosujuczych była nastawiana odnoznaczo za «Solidarnostiej» j mandat № 38 wże u perszuj tury trafiw w ruki jejinoho kandydata, tak samo jak i obadwa senatorські mandaty z Biłostoćkoho wojewuodstwa. Za try inszy mandaty przyszlosia hołosowati szcze raz 18 czerwnia. Mandat № 35 (PZPR) dostawsia Włodzimierzowi Cimoszewiczowi, w kilkoch nastupnych wyborach «idolowi» prawosławnych – jak ukrajino-, tak i biłoruskomownych – wyborciu; mandat № 36 (ZSL) zdobyw Aleksiej Siemieniuk, rodом z biłoruskomownoji hminy Biłoweża, a mandat № 37 (UChS) Jewhenij Czykwин, szto byw w тому hroni jedynym «pudlaszom» (rodом z ukrajinomownoji Wuorli).

Z teperysznojoi perspektywy treba szczy`ro skazati – wybory 4 czerwnia pokazali, szto choc u Biłostoćkomu wojewuodstwi kuolkost` naselinia z ukrajinskim i biłurskim etnicznym rodowodom deś poradka 150-200 tysiacz, to na weliki polityczny namiry prosto zamało sił. Bo коли pohlanuti na statystyku zmahań za mandat № 38, to widno, szto w massztabi ci`eoho Bi`lśkoho okruhu № 10 do hołosowania za jawno etnokonfesyjnym pryncypom – «za ukrajincia», «za biłorusa», «za prawosławnoho» (zahalno kaźuczcy – «za swoho»), udałosia zmobilizowati ne tak to j mnuoho «naszoho narodu» – za Bohdana Martyniuka hołos oddało 11,5 tys. ludi (8,53% wsi`ch waźnych hołosuw), za Jauhiena Miranowicza 14,4 tys. (10,68%), razem – 25,9 tys. Do toho można by doliczyti kilkasot czy może nawet tysiaczu abo j buolsz hołosuw ludi, kotory poszli hołosowati z takim namirom, ale zrobili toje tak, szto jichni hołosy okazałiś niewaźnymi, choc by nazwiska oboch z jich ostawili ne skreslanymi. Wsio razem daje w najli`pszomu wypadku deś pud 30 tys. «etnokonfesyjno zaanhażowanych wyborciu». Zrazu posli wyboruw zjawilisia dumki i zdohaduwanja, szto wsio czerez toje, szto za toj sam mandat zmahałoś dwoch prawosławnych – odin ukrajinec, a druhi biłorus i lude ne znali, koho wybrati, tomu ostali wdoma, abo hołosowali za inszych. Zdajeťsia odnak, szto j pry odnomu kandydatowi rezultat ne byw by

быв би мнуого ліепшим – якшто б бив ліепши, бо ж кажды з кандидатув мобілізував якісь «оно свую» електорат. За таким висновком промовляє результат муочно пудтримуваного Церквою Євгенія Чиквіна – од 1985 року посла і головного редактора періодика „Tygodnik Podlaski” (скеровани до православних штومیсечны додаток до органу УХС „Tygodnik Polski”), котори у змаганьові за мандат № 37 міѳ оно одного контркандидата, але у першуй тури достав 38,8 тис. голосув, а в другой 31,0 тис. Числа такога самого порадку бачимо тоже у голосованьові до Сенату, куди од Православного братства кандидовав професор Білостоуцької політехнікі Іван Півник (уроджани пуд Каменцьом, послі вуйни сім'я перенеслась до Вільки-Терехівської коло Черемхи), а од Білоруського СКТ письменнік і національні активіст Сакрат Яновіч (уродженець містечка Кринкі в історичнуй Гродненській землі^е). Сенаторув вибіралося двох, тому обадва кандидати практично не входілі собі^е в дорогу, однак тоже отрималі вельмі скромні результат – І. Півник 28,5 тис. (10,84%), а С. Яновіч – 22,4 тис. (8,52%) голосув. Коли порувняті тис дані з куолькостею україно- і білорусомовних православних виборцюв, сей результат ще гуорши, бо ж тут голосовалі тоже православні мешканці Білостоку й найбліжших до його гмін.

У новуй ситуації, яка склалася послі змі^ени політичного устрою, такога результату як у 1989 році повториті вже не вдалося. Однак завдякі іншуй виборчуй ординації, 1991 року Виборчи комітет православних мандат здобив, хоч його спісок отримав оно 14,9 тис. голосув (виборчи округ обимав Білостоуцьке і Сувальське воєводства). Послом став Є. Чиквін, за якого проголосовало 10,2 тис. виборцюв, а буольшость з решти припала двом кандидатам виставляним на спісок ВКП Пудляськім одді^елом Об'єднання українцюв у Пуольши (2,0 тис. – Міколай Рошценко; 0,5 тис. – Юрій Ігнатюк). Конкуруючий зо спіском ВКП спісок Білоруського виборчого комітету перконав тогди до себе 4,4 тис. виборцюв. Потум українське середовіще, од 1992 року репрезентоване Союзом українцюв Пудляша, активної участі у виборах не брало. Тим буольш, што послі наступних змі^ен виборчої ординації і певної стабілізації політичного житя в регіоні, спроби вибраня «свого посла» з одді^ельного од великіх партій спіска, об'єднуючого самих православних українцюв і білорусув, вже не давали ефекту. 10,2 тис. голосув, якіе у 1993 році отримав спісок виставляни пуд фірмою Білоруського союзу РП, як і 13,6 тис. голосув за Об'єднане слов'янської національної меншості у 1997 році для отриманя посольського мандату вже не хватало.

Незалежно од теї невесьолої констатації, треба сказаті, што наслідкі виборув у 1989 році, коли ясно показалося, што 35% так напавду мнуого буольше ніж 65, яке собі^е «заклепала» «жондова сторона», билі для молодого українського середовіща як найбуольш позитивні. Тому тис – не оно факти, але й думкі і емоції, што билі три десетілі^етя тому зафіксовани в одозвах, комунікатах і пісаних на сві^ежо статтях, пригадуемо на сторуонках сього номера (тоє, што у 1989 році виходіло невелимі легально і невеликімі тиражами стало вже бібліографічною рі^едкостею). А всі^ех, хто у поді^еях 1980-х – 1990-х лі^ет, переломних не оно для політичної ситуації у Пуольши, але і для нашого національного життя у регіоні, брав активну участь, чи просто бив їхнім обсерватором – запрошуемо до написаня власного спогаду, хоч би й короткого. Бо то ж ще одін каменець до мозаїкі нашої історії, без которої не било б ні журналу, який тримаєте у своїх руках, ні конкурсув і пленерних імпрез з українською пісньою, вже не оно фольклорною, але й зусі^ем новою – на każde ухо і на кажды смак.

РЕДАКТОР

mnuoho лі^еpszым – jakszto b byw лі^еpszы, bo ż każdy z kandydatuw mobilizowaw jakijś «ono swuoj» elektorat. Za takim wysnowkom promowlaje rezultat muocno pudtrymuwanoho Cerkwjoju Jewhenija Czykwina – od 1985 roku posła i hołownoho redaktora periodyka „Tygodnik Podlaski” (skierowany do prawosławnych sztomі^еseczny dodatok do orhanu UChS „Tygodnik Polski”), kotory u zmahaniowi za mandat № 37 mi^еw оно odnoho kontrkandydata, ale u perszuj tury dostaw 38,8 tys. hołosuw, a w druhuj 31,0 tys. Czysła takoho samoho poradku baczymo toże u hołosowaniowi do Senatu, kudy od Prawosławnoho bratstwa kandydowaw profesor Білостоуцької політехнікі Іван Півнык (urodzany pud Kamenciom, posli wujny simja perenesłaś do Wilky-Terechiwśkojы koló Czeremchy), a od Білоруśkoho SKT piśmennik i nacionalny aktywist Sakrat Janowicz (urodżeneć misteczka Krynki w historycznuj Hrodnenskuj zemli^е). Senatoruw wybiralosia dwoch, tomu obadwa kandydaty praktyczno ne wchodili sobi^е w dorohu, odnak toże otrymali welmi skromny rezultat – І. Півнык 28,5 tys. (10,84%), а S. Janowicz – 22,4 tys. (8,52%) hołosuw. Koli poruwniati tyje даны z kuolkostiejy ukrajino- i білорусомовных prawosławnych wyborciuw, siej rezultat szcze huorszy, bo ż tut hołosowali toże prawosławny meszkanci Білостоку j najbliższych do joho hmin.

U nowuj sytuacji, jakaja skłalasia posli zmi^еny politycznoho ustroju, takoho rezultatu jak u 1989 roci powtoryti wże ne wdalosia. Odnak zawdiaki inszuj wyborczuj ordynaciji, 1991 roku Wyborczy komitet prawosławnych mandat zdobyw, choc joho spisok otrymaw оно 14,9 tys. hołosuw (wyborczy okruh obymaw Білостоуцьке і Suwałskie wojewudstwa). Poslom staw Je. Czykwин, za jakoho prohołosowało 10,2 tys. wyborciuw, а buolszost' z reszty pryapała dwom kandydatam wystawlanym na spisok WKP Pudałskim oddi^еlom Objednania ukrajinciuw u Puolszczy (2,0 tys. – Mikołaj Roszczenko; 0,5 tys. – Jurij Ihnatiuk). Konkurujucczyj zo spiskom WKP spisok Білоруśkoho wyborczoho komitetu perkonaw tohdy do sebe 4,4 tys. wyborciuw. Potum ukrajinskiе seredowiszcze, od 1992 roku reprezentowane Sojzom ukrajinciuw Pudlasza, aktywnoji uczasti u wyborach ne brało. Tym buolsz, szto posli наступных zmi^ен wyborczoji ordynaciji i pewnoji stabilizaciji politycznoho żytia w rehioni, sproby wybrania «swoho posła» z oddi^еlnoho od wielikich partij spiska, objednujuczoho samych prawosławnych ukrajinciuw і білорусув, wże ne dawali efektu. 10,2 tys. hołosuw, jakije u 1993 roci otrymaw spisok wystawlany pud firmoju Білоруśkoho sojuzu RP, jak і 13,6 tys. hołosuw за Objednanie slowjanskojы nacionalnoji menszosti u 1997 roci dla otrymania posolskoho mandatu wże ne chwatalo.

Nezależno od teji newesiołoji konstatacji, treba skazati, szto naslidki wyboruw u 1989 roci, koli jasno pokazalasia, szto 35% tak naprawdu mnuoho buolsze niż 65, jakoje sobi^е «zaklepała» «żondowa storona», byli dla mołodoho ukrajinskiho seredowiszcza jak najbuolsz pozytywny. Tomu tyje – ne оно fakty, ale j dumki i emociji, szto byli try desetili^etia tomu zafiksowany w odozwach, komunikatach і pisanych na swi^ežo stattiach, pryhadujemy na storuonkach sioho nomera (toje, szto u 1989 roci wychodilo newelmi lehalno і newelikimi tyrazami stalo wże bibliograficznoju ri^edkostiejy). A wsi^ech, chto u podi^ejach 1980-ch – 1990-ch li^et, perełomnych ne оно dla politycznoji sytuacji u Puolszczy, ale і dla naszoho nacionalnoho żytia w rehioni, braw aktywnu uczasť, czy prosto byw jichnim obserwatorom – zaproszujemy do napisania własnoho spohadu, choc by j korotkoho. Bo to ż szcze odin kameneć do mozajiki naszoji istoriji, bez kotoroji ne bylo b ni žurnalu, jakij trymajete u swoich rukach, ni konkursuw і plenerych imprez z ukrajinskoju pi^esniou, wże ne оно folklornoju, ale j zusi^em nowoju – na każde ucho і na każdy smak.

РЕДАКТОР

Вибори 1989 р. до Сейму в окрузі № 10 – Більськ-Підляський

1. Відозва Підляського виборчого комітету

Підляшукі!

Після довгих років чергових виборчих комедій суспільство Польщі добилося вільних виборів до Сенату й 35% мандатів для безпартійних у виборах до Сейму. Вибори ці стали великою шансою для нашої українськомовної національної групи заманіфестувати своє, не тільки етнічне чи культурне, але й політичне існування, нашу волю самостійного вирішування про своє сьогодення й своє майбутнє. Скористалися ми цією шансою, виставляючи кандидата до Сейму з безпартійного мандату нр. 38 в Більському виборчому окрузі. Тепер мусимо покласти всі свої зусилля, щоб наш кандидат, Богдан Мартинюк – творець і довголітній презес Суспільної комісії охорони пам'яток церковного мистецтва й секретар Головного правління Українського суспільно-культурного товариства, віддаючи весь свій вільний час і творчу силу праці для кращого сьогодні й завтра нашого народу і його культури – отримав якомога найбільш голосів.

У своїй виборчій програмі він заявляє: «Минуле, якого матеріальним виявом є пам'ятки – старі святині, цвинтарі, ратуші і кам'яниці, вітражі й сільські хати, придорожні хрести й каплички – є підґрунтям, на якому виростають майбутні покоління. Від багатства і різноманітності цього підґрунтя буде залежне духовне багатство цих поколінь. Людина вбога духом може бути тільки споживачем – творцем не буде ніколи». Це понадчасова й понаднаціональна правда, про яку ми тепер і тут – на Підляшші – спеціально повинні пам'ятати. Бо ж вилюднюються наші села, опока й опора нашої національності, а в містах забуваємо, що батьки навчили нас теї якраз, а не іншої мови, пісні, привели до Церкви, а не деінде. Дітей вчимо чужої нам і їм мови, пробуємо виховати в духові чужої національності, але виховуємо лише духовних і моральних калік. Нема ж бо серед цих «новополяків» ні визначних інтелектуалістів, філософів, літераторів, гуманістів, а лише хиткі духом і моральністю, душевно роздвоєні споживачі здегенерованої «масової культури», повні комплексів й почуття неповноцінності.

Від початку століття минає вже дев'ять десятиріч – десятиріч, які були літами нашого падіння й національного виродження. Останнє десятиріччя, яке залишилось перед ХХІ століттям, мусимо присвятити безперестанній праці над своїм піднесенням з колін і національним відродженням. І тому

мусимо зробити цей перший крок – піти 4 червня на вибори й проголосувати не тільки за Богдана Мартинюка, але й за те, щоб ВІРА І МОВА НАШИХ БАТЬКІВ БУЛИ СВЯТІСТЮ І ДЛЯ НАШИХ ДІТЕЙ.

Підляський виборчий комітет
Більськ 17.05.1989 р.
Авторська чернетка з шухляди Юрія Гаврилюка.

2. Звідомлення № 1 Підляського виборчого комітету про підсумки виборів до Сейму в окрузі Більськ (№10)

ЗВІДОМЛЕННЯ НР 1 ПІДЛЯСЬКОГО ВИБОРЧОГО КОМІТЕТУ ПРО ПІДСУМКИ ВИБОРІВ ДО СОЙМУ В ОКРУГОВІ БІЛЬСЬК (НР 10)

Згідно з постановою нової ердинації виборів до Сейму й Сенату про можливість виставлення кандидатів всіма суспільними організаціями й приватними особами, при підтримці 3 тис. виборців, Головне Правління Українського Суспільно-Культурного Товариства виставило, як свого кандидата до Сейму, з безпартійного мандату нр 38 в Більському виборчому окрузі д-ра Богдана Мартинюка, якого своїми підписами підтримало більш як 7 тис. виборців.

У відбутки 4 червня 1989 р. виборам до Сейму й Сенату на безпартійний мандат нр 38, при присутності 155,3 тис. голосуючих на 249,7 тис. маючих право голосу, віддано 154,4 тис. валижних голосів. З цього окремі кандидати отримали голосів - Ян Бешта-Боровскі 83,0 тис. (61,7%), Мірослав Суравец 10,9 тис. (14,0%), Ягген Мірановіч 14,4 тис. (10,7%) та Богдан Мартинюк 11,5 тис. (8,5%). Внаслідок цього послем до Сейму з мандату нр 38 став кандидат Громадського Комітету „Солідарносьць“ Ян Бешта-Боровскі.

В окремих виборчих районах Більського округу кандидати отримали слідуочу кількість голосів:

Район	Я.Бешта-Боровскі	М.Суравец (ГОЛОСА ВОЛІНЦІВ) /ВОИТ/	Я. Мірановіч /ЛОК/	Б.Мартинюк /ЛОК/
Білосток	18593	2130	2126	872
Більськ	16376	3573	4958	2951
Гайнівка	5613	5798	4158	4281
Монькі	9883	1097	237	224
Сім'ятичі	11073	1761	1574	2479
Сокулка	21453	4503	1299	665
Разом	82991	18862	14352	11472

Дані отримано від Округової Виборчої Комісії нр 10 в Більську 6 червня 1989 р., год. 19.30.

Підляський Виборчий Комітет дякує всім особам, які брали участь в збиранні підписів за кандидатуру Б. Мартинюка, проведенні передвиборчої кампанії та її фінансуванні, а передусім тим, які голосували за нашого кандидата.

Підляський Виборчий Комітет
Більськ, 6 червня 1989 р.

3. Не тільки числа (З виборів на Підляшші)

Цьогорічні вибори до Сейму й Сенату ПНР [Польської Народної Республіки] та пов'язане з цим кандидування українського представника до Сейму з безпартійного мандату № 38 у Більському виборчому окрузі було на Підляшші безсумнівно чимось новим. Варто тут, однак, пригадати також декілька фактів з міжвоєнного періоду – з вибо-

рів до Сейму в 1922 та 1928 роках. Три етнічно українські виборчі округи Підляшшя й Полісся, тобто Більськ (з етнічно польською західною його частиною), Берестя й Пінськ знайшлися тоді також у сфері національних претензій окремих політичних партій і дійшло до розподілу впливів між різно національно орієнтованими організаціями, які

стали до виборів зі спільним виборчим списком, згуртувавшись у Блок національних меншостей. Під час виборів в 1922 р. перші місця на виборчих списках Блоку у Більську й Пінську призначено білорусам; українці залишили собі два перші місця в окрузі Берестя. Таким чином обидві нації отримали з цієї території по два мандати в Сеймі. У виборах 1928 р. – коли були висунуті також окремі українські та білоруські виборчі списки – списки Блоку й окремі білоруські списки не отримали жодного мандата; українські списки отримали три мандати [2 мандати з округу Берестя, 1 мандат з округу Пінськ].

Загальна політична ситуація у Польщі, найбільш видним проявом якої стали переговори «округлого стола», що призвели до схвалення постанов про нову виборчу ординацію до Сейму й про вибори до Сенату, і врешті саме проголошення цієї нової ординації, значно активізували українське середовище Більська. Думка запропонувати власного кандидата до безпартійного посольського мандату залишилась, однак, у сфері ідей – передусім з приводу відсутності надійного кандидата.

Ситуація змінилася, коли скликано у Варшаві пленум ГП УСКТ [Головного правління Українського суспільно-культурного товариства], який вирішив представити своїх власних кандидатів на сенаторів і послів, в тому числі **Богдана Мартинюка** як кандидата до Сейму з безпартійного мандату в Більську-Підляському. Умовою зголошення нашого кандидата до виборчої комісії було зібрання щонайменше 3 тисяч підписів чоловік, які підтримували б рішення про присутність українських

кандидатів на виборчих списках.

На Підляшші акція збирання підписів почалася щойно 30-го квітня, тобто не цілих два тижні до остаточного терміну зголошування кандидатів в окружних комісіях (10 травня). Іншою справою є те, що з огляду на загальнодержавний характер діяльності Товариства підписи «на Мартинюка» збирані були в усіх українських середовищах Польщі. Остаточо зібрано та складено в Окружній виборчій комісії 7070 підписів. Кілька списків потрапило в наші руки вже після 10 травня. Серед підляшуків найбільше підписів зібрано в Більську та селах Чижі, Клішелі, Малинники, Кузава, Кленіки, Парцьово, Кошелі та інших. Збирання підписів використовували ми також як зачин передвиборчої кампанії, якої офіційний початок означено на 15 травня (роздавалися листівки з прізвиськом нашого кандидата, з його біографією й виборчою програмою).

З поданого до відома по 10-му травня повідомлення Окружної виборчої комісії дізналися ми, що за місце до Сейму з мандату № 38 боротися будуть ще чотири кандидати: Ян Бешта-Боровський, кандидат Громадянського комітету «Солідарність»; Веслав Гукалович, кандидат ЗСМП [Związek Socjalistycznej Młodzieży Polskiej], який, зрештою, відмовився декілька днів перед виборами; Яуген Мірановіч, кандидат зголошений Білоруським суспільно-культурним товариством; рільник з Сокольщини Мирослав Суroveň, якого запропонували сільськогосподарські гуртки [Kółka Rolnicze] і який, як пізніше виявилось, мав також підтримку

урядової коаліції. При такій кількості кандидатів можна було сподіватися, що 38-й мандат буде «підданий» другому етапові голосування. Справа в тому, що хоч ніхто не сумнівався, що кандидат «Солідарності» отримає найбільше голосів, все-таки міг він не зібрати доконче потрібної процентної їх кількості, тобто понад 50 проц. [Щоб стати послом, треба було у першому турі отримати більш як 50% важних голосів.]

Проведення передвиборчої кампанії вимагає в першу чергу чималих фінансових засобів. Оскільки «Солідарність» оцінювала кошт організації кампанії для одного свого кандидата на три мільйони, то в нашому розпорядженні були далеко менші засоби, бо зібрано лише біля 0,5 млн. Вистачило це на друк (ксерографічним способом) деякої кількості примірників українськомовного плакату і листівок з виборчою програмою нашого кандидата. Сприятливою умовою був факт релігійної однорідності українськомовного населення Підляшшя (як, зрештою, і білоруськомовного), завдяки чому на одному виборчому плакаті могли спільно «виступити» (з закликом «щоб віра наших батьків була вірою наших дітей»): Іван Півник – кандидат на сенатора, пропонуванний Православним братством, Євген Чиквин – православний кандидат з мандату Християнсько-суспільної унії і Богдан Мартинюк. Також спільно проводили вони передвиборчі зустрічі – передусім з сільським населенням.

Першим днем передвиборчої кампанії нашого кандидата була неділя 14 травня. Перша зустріч з виборцями у цей день відбулась в містечку Милейчиці, де святкували якраз, хоч з деяким запізненням, День перемоги. З цієї нагоди на майдані місцевої початкової школи відбувались виступи музичних колективів. Концертував, між іншим, діючий при гуртку УСКТ у Володаві колектив «Проект» з Білої Підляської. В перервах між виконуваними ним українськими народними й естрадними піснями виступили саме Б. Мартинюк і Є. Чиквин. Пізніше було Народне свято в Кліщелях та виступ у Черемсі, на відбірному огляді до фестивалю у Сопоті. Закінчився цей день участю кандидатів у мітингу «Солідарності», який у цю неділю відбувся в Гайнівці. Цієї неділі появилися також прилюдно перші за нашої пам'яті українські виборчі плакати (розвішені в Милейчицях).

Наступні три тижні перед виборами були для нас заповнені, між іншим, розвоженням по терені й розклеюванням плакатів та програм. Не робили ми цього, зрештою, надто великими силами, бо подалось у ці дії всього ледь кілька чи кільканадцять чоловік. Ця щоденна їзда по терені принесла й

іншу користь – дозволила схопити ориєнтир у настроях та дала взагалі нагоду пізнати всі кутки Підляшшя.

Дуже важливу роль зіграли також зустрічі самого Богдана Мартинюка з виборцями, навіть оці принагідні – на вулиці чи в сільській крамниці (кожен бо хоче власними очима хоч раз побачити того, за кого міг би пізніше голосувати). Ситуація нашого кандидата не була тут, таки, найкращою. Крім членів УСКТ й Товариства охорони пам'яток, людей, які знали б Б. Мартинюка, не було в нас так-то багато. Тому Підляський виборчий комітет, який створили найбільш активні з мешканців Більська, не мав легкого завдання в тому, щоб переконати громадськість, що саме цей, а не жодний інший з безпартійних кандидатів, може бути найбільш надійним представником їхніх інтересів у Парламенті.

Думаю, що набагато краще і цікавіше могла б розгорнутися вся кампанія, коли б загал підляських виборців мав змогу й час ознайомитися з виборчою програмою Богдана Мартинюка. У ній, між іншим, сказано: «Оборона інтересів національних і релігійних меншостей, питання охорони пам'яток і культурного краєвиду, медичної опіки й опіки обдарованої сільської молоді – це головні пункти моєї програми».

У добу економічної кризи ці справи можуть здаватися другорядними. Заспокоєння житлових потреб, добре постачання в торгівлі, запевнення необхідної кількості машин і фінансових засобів для рільництва, задовільності умови праці й платні – це проблеми, які виходять на перший план. Але подумайте – чи є другорядною проблемою те, як почувається людина, якої мову й звичаї вважається гіршими, людина, яка часто у своїй країні вважається чужою?

Минуле, матеріальний вияв якого це пам'ятки – старі святині, придорожні каплички й хрести, цвинтарі, доми, двори, замки й палаци, вітряки й сільські хати, – є підґрунтям, на якому виростають майбутні покоління. Від багатства й різноманітності цього підґрунтя залежатиме духовне багатство наступних поколінь. Людина вбога духом може бути тільки відтворювачем, творцем не буде ніколи. (...)

Моя програма не є опрацьована для наглих, виборчих цілей, виростає вона з моєї досьогоднішньої діяльності й досвіду. Реалізував я, реалізую й буду її реалізувати незалежно від результатів виборів. Коли звертаюся до вас з проханням підтримки, то тільки тому, що хотів би я свої діяння вчинити успішними» (переклад з польської мови).

Для передвиборчих зустрічей кожна нагода добра. Богдан Мартинюк у розмові з виборцями в с. Суховольці. Фото Ю. Гаврилюка

На її надрукування більшим тиражем не вистачило вже часу, грошей і охочих цим зайнятися. Дещо могли довідатися про нашого кандидата читачі білостоцького щоденного прес-видавання «Gazeta Współczesna», в якій у числі за 29 травня надруковано невелику статтю про нього. В розмові з її авторкою Богдан Мартинюк, між іншим, сказав: «На питання національних меншостей не дивлюся крізь українську призму, хоч проблеми моїх побратимів є так ускладнені, що творять у цьому обширі неначе побільшуюче скло. Близькі є мені проблеми всіх національних меншостей, які живуть у Польщі, бо хвилюють їх подібні питання».

Наведені слова набувають особливого значення, коли усвідомимо собі, що на території Білостоцького воєводства живуть не лише поляки, українці (з невеликою найчастіше національною свідомістю) чи компактні групи білорусів, але навіть татари.

Багато можна було б ще писати про те, як проходила передвиборча кампанія. Пора, таки, сказати кілька слів про її результати. Це передусім 11,5 тис. (8,5 проц.) голосів, відданих за кандидата Українського суспільно-культурного товариства, про діяльність якого на Підляшші ще десять, а навіть п'ять років тому й не було чути. Не є це, звичайно, число імпозантне, бо кандидат «Солідарності» отримав 83 тис. голосів, тобто 61,7 проц. Більше голосів зібрали також М. Суровец (18,9 тис.) та Я. Мірановіч (14,4 тис.). Все ж таки є кільканадцять тисяч людей, які підтримали нашого кандидата та його програму, хоч, зрозуміло, не всі голосували за ним з національних приводів. Місце Б. Мартинюка на цій післявиборчій таблиці – важливий поштовх для всіх українських діячів до праці не тільки над національним усвідомленням місцевого українськомовного населення, але й його загальною суспільною активізацією (бо ось побіч гміни Кліщелі, яка була першою під оглядом участі у виборах у цілому виборчому окрузі – 75,5 проц. – була й гміна Більськ, де голосувало дещо понад 51 проц., при пересічному показнику в окрузі 62 проц.).

Однак наслідки цих виборів – це не тільки числа й відсотки. Це також якісна зміна в суспільному житті українців і білорусів, які живуть на Білосточчині та які перший раз від кількох десятків років могли проголосувати

за своїх кандидатів, голосувати за те, щоб віра, мова й культурна спадщина їхніх батьків залишалася святістю також і їхніх дітей. Це теж підтвердження для всіх суспільних й культурних діячів – українських чи білоруських, що їхня праця не йде на марне, що потребують її десятки тисяч тих, які голосували, й тих, які не голосували, бо не мали ще на це права.

Результатом цих виборів є також ширше суспільне усвідомлення вагомості національних проблем. Свідченням може бути хоч би виступ у згаданій тут уже білостоцькій газеті В. Цімошевича – кандидата до одного з коаліційних мандатів. В закінченні своєї статті (в числі за 9.06.1989 р.) сказав він: «Під

час цієї виборчої кампанії багаторазово зустрічався я з проявами все постійно живих в цьому воєводстві національних проблем. Признаюсь, що не було мені відомим, як великі є побоювання та незадоволені потреби наших співвітчизників приналежних до етнічних (!) і релігійних меншостей. Розумію тепер їхній неспокій й сподівання. Коли маємо бути суспільством справді демократичним, мусимо без огляду на політичний переконання вийти їм назустріч».

Юрій ГАВРИЛЮК

Стаття написана 17 червня 1989 р. у Більську, надрукована у тижневику УСКТ «Наше слово» 27 серпня 1989 року (№ 35).

4. Передвиборчі зустрічі Богдана Мартинюка

14.05 – Милейчиці (після врочистостей на цвинтарі радянських солдатів)	31.05 – Кленики (зустріч в сільській світлиці)
14.05 – Кліщелі (на святі ЗСЛЬ)	1.06 – Суховольці (зустріч біля крамниці)
14.05 – Черемха (на огляді УСКТ «Сопот '89»)	1.06 – Нове Березово (зустріч біля церкви)
14.05 – Гайнівка (на мітингу «Солідарності» – як дискусант)	2.06 – Тимінка (зустріч біля крамниці)
21.05 – Більськ (на мітингу «Солідарності» – як дискусант)	2.06 – Михалово (зустріч біля церкви)
25.05 – Кліщелі (зустріч біля церкви)	3.06 – Гайнівка (зустріч біля церкви)
27.05 – Більськ (на «Днях Більська»)	3.06 – Митлаші (зустріч з селянами на вулиці, год. 21-23!)
27.05 – Соколка (зустріч біля церкви)	
31.05 – Гайнівка (зустріч в міській бібліотеці, був актив БСКТ)	
31.05 – Чижі (зустріч біля церкви)	

Післявиборча листівка у формі машинопису тиражованого на ксероксі. Стишок склав Євген Рижик.

Перша зустріч Богдана Мартинюка з виборцями відбулась в містечку Милейчиці, де на майдані місцевої початкової школи відбувались виступи музичних колективів, в тому числі діючого при гуртку УСКТ у Володаві колективу «Проект» з Білої Підляської. Фото Ю. Гаврилюка

5. II Podlaski Przegląd Kwalifikacyjny przed XI Festiwalem Ukrainkiej Pieśni, Muzyki i Tańca

Czeremcha stała się festiwalową miejscowością dzięki działalności miejscowego koła Ukrainkiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego, które po raz pierwszy tego typu imprezę zorganizowało dwa lata temu. Przygotowana przez wszystkie istniejące wówczas na terytorium woj. białostockiego koła, odniosła niebywały sukces, a jej popularność wśród mieszkańców osady i gminy Czeremcha sprawiły, iż na stałe wpisała się w krajobraz kulturowy tej miejscowości.

Po udanych występach zespołów z Podlasia na X Festiwalu Ukrainkiej Pieśni, Muzyki i Tańca „Sopot '87” dwa lata czekaliśmy, aby znów móc obchodzić święto podlaskiej kultury ukraińskiej. Wiele się w tym czasie zmieniło... Niektóre zespoły zawiesiły działalność (np. „Панок”), na ich miejsce pojawiły się nowe. Inne, zwabione kolorowymi cepeliowskimi strojami, zmieniły mecenasa, tworząc często przy okazji nową „podlaską” kulturę ludową.

14 maja przed komisją kwalifikacyjną biura Festiwalu wystąpiły 4 żeńskie grupy wokalne, 1 solista oraz 2 zespoły wokально-instrumentalne.

Typowy podlaski folklor – ‘sól ziemi’, jak go określił dwa lata temu B. Siutryk – zaprezentowały żeńskie grupy wokalne ze wsi Ogrodniki, Mielnik, Wólka Terechowska oraz Czeremcha, a także solista Aleksander Humeniak z Ogrodnik. W repertuarze tych wykonawców znalazły się pieśni ogólnoukraińskie, a także te charakterystyczne tylko dla naszego regionu. Sposób wykonania nacechowany był prostotą, co podkreślało archaiczność pieśni. Nic też

dziwnego, że szczególnie miłe są ludziom starszym, którzy słuchając, wspominali lata młodości.

Zupełnie inny gatunek muzyki, chociaż także związany z folklorem, zaprezentowały grupy wokально-instrumentalne – „Projekt” z Białej Podlaskiej oraz „Orfej” z Bielska Podlaskiego. Zespoły te mogą stać się świetnymi grupami estradowymi, muszą jednak jeszcze dopracować swój warsztat i, co najważniejsze, aranżacje, co uczynił już „Projekt”, odchodząc od zabawowej rytmiki.

Termin tegorocznego przeglądu przypadł na okres przygotowań do wyborów do Sejmu i Senatu. Przedwyborcza gorączka, ogarniająca cały kraj, udzieliła się także przybyłym na przegląd – mieli oni możliwość spotkania się z prawosławnymi kandydatami na posłów Bogdanem Martyniukiem i Eugeniuszem Czykwinem oraz kandydatem na senatora Janem Piwnikiem. Każdy z kandydatów przedstawił swój program wyborczy. Dla zgłoszonego przez UTSK kandydata na posła z bezpartyjnego mandatu nr 38 w okręgu wyborczym Bielsk Podlaski B. Martyniuka był to dzień inauguracji kampanii przedwyborczej, jego program to: ochrona interesów mniejszości narodowych i religijnych, umożliwienie startu życiowego młodzieży wiejskiej oraz poprawa stanu zdrowotnego społeczeństwa.

S.I.S.

Artykuł był opublikowany poza cenzurą (wówczas nadal formalnie istniała) w Podlaskim Biuletynie Informacyjnym „Krag”, Bielsk – Lublin, nr 1-2, sierpień – wrzesień 1989.

6. Wybory '89 (opinia niezależnego)

Były one szeroko reklamowane jako pierwsze po wojnie lub po 1948 roku rzeczywiste wybory, a nie plebiscyt. Poza pulą 65% mandatów zarezerwowanych dla koalicji rządzącej istniała możliwość głosowania na kandydatów rzeczywiście zgłoszonych przez społeczeństwo i przez społeczeństwo popieranym, a i wśród kandydatów koalicji można było spotkać interesujące osobowości. Wyniki wyborów okazały się zaskakujące – miały, wbrew oczekiwaniom, charakter plebiscytowy. Elektorat wystawił rządzącym rachunek za czterdzieści lat tzw. socjalizmu w Polsce.

Nas najbardziej interesował przebieg kampanii wyborczej i jej wyniki w okręgu nr 10 Bielsk Podlaski. Okręg ten

z racji zamieszkiwania tu znacznej liczby ludności niepolskiej predestynowany jest do stworzenia bazy dla działalności narodowej. Dążenia mniejszości narodowych do emancypacji narastają w realiach współczesnej Polski powoli, acz sukcesywnie od roku 1980. Zrozumiałe jest, że kandydaci mniejszości białoruskiej i ukraińskiej mogli liczyć na korzystny dla siebie podział głosów, tym bardziej że kandydat strony solidarnościowej, Jan Beszta-Borowski, nie należał do szczególnie atrakcyjnych i nawet wśród działaczy opozycji pojawiły się o nim niezbyt pochlebne opinie. Jednak to właśnie Beszta-Borowski zdobył niespodziewanie, bo już w pierwszej turze, znacznie powyżej 50% głosów. Elektro-

rat prawosławny głosował także na niego, przy czym duża jego część nie przystąpiła w ogóle do głosowania. Większy był również niż w innych okręgach wyborczych odsetek głosów nieważnych, wynikający, jak twierdzą mężowie zaufania, z pozostawiania na listach nie skreślonych nazwisk obu kandydatów prawosławnych.

Zawiodła więc informacja przedwyborcza i jak się zdaje, bardziej sensowne byłoby tworzenie punktów informacyjnych przed lokalami wyborczymi, niż powoływanie mężów zaufania, powiększających nieefektywne grono osób kontrolujących przebieg wyborów. Nie udało się osiągnąć porozumienia w sprawie wystawienia jednego kandydata prawosławnego i, jak się zdaje, nikt do tego nie dążył. Dziecięco naiwne podejście do wyborów, a więc elementu życia politycznego, sprawiło, że tak Białorusini, jak i Ukraińcy skupili się na walce pomiędzy sobą, zapominając o tym, że dążą do zahamowania polonizacji.

Kampania wyborcza ujawniła braki organizacyjne, kadrowe i finansowe organizacji mniejszości narodowych. Kampania strony białoruskiej, skierowana przeciwko Bohdanowi Martyniukowi, była momentami niesmaczna, co wyglądało jeszcze gorzej na tle walki między opozycją a rządem, zachowującymi, przynajmniej w środkach masowego przekazu, reguły dobrych obyczajów i unikających argumentów *ad personam*.

Wybory wypadły dla kandydatów mniejszości poniżej oczekiwań. Teraz można dość łatwo określić, dlaczego. Wydaje się jednakże, że jeszcze przed wyborami możliwe było określenie i wyeliminowanie czynników obiektywnie przesądających o wynikach głosowania. Niewątpliwie błędem było nieustalenie podziału miejsc kandydackich na senatorów i posłów między Ukraińcami i Białorusinami, przez co uniknęłoby się rozbitcia głosów elektoratu prawosławnego, a także niepotrzebnego zamętu, który, jak mi się wydaje, spowodował, przynajmniej w części, wymienione reakcje: pozostawianie nie skreślonych nazwisk obu kandydatów na listach (co czyniło głosy nieważnymi) oraz decyzję o oddaniu głosu bądź na „Solidarność”, bądź na M. Surowca. Z całej tej walki wyborczej, mimo porażki Martyniuka, usatysfakcjonowani (zasadność użycia tego wyrażenia budzi pewne opory) wyszli raczej Ukraińcy. Jako ruch świeży na Podlasiu

osiągnęli określone cele propagandowe i nawiązali kontakty niewątpliwie przydatne w dalszej działalności, a przede wszystkim zaistnieli w sensie politycznym – przy wydatnej pomocy programu białoruskiego rozgłośni białostockiej, który zawzięcie zwalczał Bohdana Martyniuka.

J.I.

[Dopisek redakcji] Przedstawiamy tu „opinię niezależnego”. Szerzej powrócimy do wyborów w kolejnych numerach „Kręgu” (Red.).

Artykuł był napisany niedługo po wyborach, poza cenzurą (wówczas nadal formalnie istniała), w Podlaskim Biuletynie Informacyjnym „Krag”, Bielsk – Lublin, nr 1-2, sierpień – wrzesień 1989.

7. Oświadczenie Podlaskiego Komitetu Wyborczego

W związku z pojawiającymi się głosami, iż wystawienie przez Zarząd Główny Ukraińskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego jako swojego kandydata na mandat poselski nr 38 w okręgu wyborczym nr 10 w Bielsku Podlaskim Bogdana Martyniuka doprowadziło do rozbicia głosów elektoratu prawosławnego i zarzutów, że nie uczyniono nic w celu porozumienia z Zarządem Głównym Białoruskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego, który również wystawił swojego kandydata na ten mandat, Podlaski Komitet Wyborczy B. Martyniuka wyda-je następujące oświadczenie.

Informujemy, że decyzja o wystawieniu przez UTSK kandydata na ten mandat podjęta została na nadzwyczajnym posiedzeniu Zarządu Głównego UTSK w dniu 27 kwietnia br. z inicjatywy członków ZG UTSK będących reprezentantami Podlasia. 25 kwietnia członek ZG UTSK Eugeniusz Ryżyk przeprowadził rozmowę z sekretarzem ZG BTSK Janem Maksymiukiem w celu poinformowania o podjętej decyzji i uzyskania informacji, czy ZG BTSK wystawia swego kandydata na ten

sam mandat. J. Maksymiuk oświadczył, iż ZG BTSK nie zamierza w tegorocznych wyborach zgłaszać swego kandydata na posła. Potwierdził to również przewodniczący ZG BTSK Aleksander Barszczewski w rozmowie z przewodniczącym ZG UTSK Eugeniuszem Kochanem.

Dlatego też zaskoczeniem był dla nas fakt pojawienia się w siedzibie Okręgowej Komisji Wyborczej w Bielsku Podlaskim przedstawicieli ZG BTSK, którzy zgłosili jako kandydata swej organizacji Eugeniusza Mironowicza. Według posiadanych przez nas informacji jego kandydatura miała być zgłoszona przez Bractwo Prawosławne, jak spodziewaliśmy się, w okręgu nr 9 w Białymstoku.

W związku z powyższym uważamy, że stawiane nam zarzuty nie mają realnych podstaw.

Podlaski Komitet Wyborczy

Bielsk Podlaski, 25 sierpnia 1989 r.

Drukujemy za publikacją w Podlaskim Biuletynie Informacyjnym „Krag”, Bielsk – Lublin, nr 1-2, sierpień – wrzesień 1989.

8. Wybory na Podlasiu

Bez wątpienia wydarzeniem, dzięki któremu rok 1989 zapisze się w dziejach Polski jako przełomowy, były czerwcowe wybory do Zgromadzenia Narodowego. W założeniu miały to być pierwsze od 1947 r. wybory, w których weźmie udział opozycja, lecz ostateczne następstwa tej decyzji „okrągłego stołu” zaskoczyły wszystkich. Faktycznym skutkiem wyborów stała się diametralna zmiana sytuacji politycznej w Polsce, a właściwie niemal jej odwrócenie. Wybory odegrały ważną rolę z jeszcze jednego powodu – dzięki nim nastąpił wielki (ale krótkotrwały) wybuch aktywności społecznej, ludzie uwierzyli, że właśnie od nich zależy w tej chwili wszystko.

Na Podlasiu wybory wzbogacone były o jeszcze jeden aspekt – narodowościowy. Podlasie, a nawet szerzej – woj. białostockie, jest przecież największym w PRL

skupiskiem mniejszości narodowych. W kontekście podlaskim znaczenie wyborów polegało przede wszystkim na pobudzeniu aktywności politycznej mniejszości narodowych. Podlasie nie było jedynym regionem, gdzie kandydowali przedstawiciele mniejszości narodowych (np. w dwóch województwach, poza Podlasiem, kandydowali przedstawiciele mniejszości ukraińskiej – Olsztyn, Przemysł; a w woj. suwalskim kandydował nawet przedstawiciel Litwinów), lecz tu fakt ten miał znaczące konsekwencje w trakcie całej kampanii wyborczej. Świadczy o tym chociażby liczba kandydatów deklarujących swoje związki z mniejszościami, na Podlasiu było ich aż pięciu (E. Czykwin, S. Janowicz, B. Martyniuk, E. Mironowicz i J. Piwnik).

Formalnie dla mniejszości narodowych na Podlasiu wybory zakończyły się klęską (i nie miał tu właściwie znaczenia

Mapa 1. Podział woj. białostockiego na okręgi i rejony wyborcze
B – rejon białostocki

fakt rozbicia głosów w przypadku mandatu nr 38), nie uzyskały one swego przedstawicielstwa w parlamencie (poza E. Czykwinem, występującym jednak jako przedstawiciel jednej z partii koalicyjnych – UChS, a nie wprost jako przedstawiciel mniejszości). Wymienić można 3 czynniki, które zapewne spowodowały taki właśnie wynik wyborów na Podlasiu. Za pierwszy i najistotniejszy należy uznać taki, a nie inny podział woj. białostockiego na okręgi wyborcze. Woj. białostockie podzielono na dwa, a nie trzy, jak się należało spodziewać, okręgi wyborcze. Jeden (nr 9) objął miasto Białystok i okolice, drugi zaś cały pozostały obszar województwa (nr 10). Był to podział dość dziwny, zarówno ze względu na obszar i liczbę mieszkańców województwa, jak i chociażby kształt okręgów (patrz mapa 1) – skutecznie wykluczył możliwość wygrania wyborów przez kandydata mniejszości, gdyż w każdym okręgu stanowiły one poniżej 50%. Jako drugi czynnik można potraktować ogólną sytuację polityczną i jej przejaw we frekwencji na wyborach (mapa 2). O ile bowiem ludność katolicka – polska – gremialnie poszła 4 czerwca do urn, to wśród ludności prawosławnej frekwencja była mniejsza – odwrotnie niż dotychczas (były pewne wyjątki, np. gmina Kleszczele). Trzecim czynnikiem mógłby być brak doświadczenia działaczy mniejszości w walce politycznej, ale faktycznie nie miało to znaczenia ze względu na dwa poprzednie czynniki.

Mapa 2. Frekwencja w lokalach wyborczych 4 czerwca (w % w gminach)

Tegoroczne wybory na Podlasiu miały szczególny charakter z jeszcze jednego powodu. Po raz pierwszy w historii w walce wyborczej o mandat poselski z Podlasia ubiegał się kandydat ukraiński. Poprzednio (tj. przed 1989 r.) mniejszości narodowe występowały jako niezależna siła polityczna w okresie międzywojennym i np. w wyborach w 1922 r. partie ukraińskie i białoruskie utworzyły wspólny Blok Mniejszości Narodowych. W celu uniknięcia rozbitcia głosów wystąpił on z jedną wspólną listą. 4 mandaty z Polesia i Podlasia podzielono równo między ugrupowania białoruskie i ukraińskie – Ukraińcy wystawili swych kandydatów na 2 mandaty w Brześciu, zaś Białorusini po jednym w Bielsku i Pińsku.

Kandydaturę dra Bogdana Martyniuka na mandat nr 38 w okręgu wyborczym nr 10 w Bielsku zgłoszono z inicjatywy działaczy Ukraińskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego z Podlasia. Organizacją kampanii wyborczej B. Martyniuka zajął się Podlaski Komitet Wyborczy (PKW). Pierwszym jego zadaniem było zbieranie podpisów wymaganych dla zgłoszenia kandydatury. Zbierano je zarówno na Podlasiu, jak i w różnych środowiskach ukraińskich w Polsce. Ogółem zebrano ponad 7 tys. podpisów i 10 maja złożono je w Okręgowej Komisji Wyborczej w Bielsku. Tego dnia okazało

się również, że przedwyborcza sytuacja na Podlasiu komplikuje się – na ten sam mandat zgłoszono drugiego prawosławnego kandydata Eugeniusza Mironowicza (poza tym zgłoszono jeszcze 3 kandydatury, jeden z kandydatów zrezygnował przed wyborami, tak że ostatecznie zostało 4 kandydatów na mandat nr 38 – oprócz B. Martyniuka i E. Mironowicza J. Beszta-Borowski i M. Surowiec).

Kolejnym etapem była właściwa kampania wyborcza. B. Martyniuk przystąpił do niej już nie tylko jako kandydat UTSK, ale uzyskał również oficjalne poparcie Cerkwi prawosławnej. Miało to bardzo duże znaczenie w trakcie kampanii wyborczej – umożliwiło prowadzenie wspólnej kampanii wyborczej wraz z innymi kandydatami popieranymi przez Cerkiew: Eugeniuszem Czykwinem (ubiegający się z ramienia UChS o mandat poselski nr 37) i Janem Piwnikiem (przedstawiciel Bractwa Prawosławnego, kandydat na senatora). Wspólnie wydano plakat wyborczy, organizowano wspólne spotkania wyborcze (głównie przy cerkwiach). Oprócz tego była prowadzona (przez PKW) indywidualna kampania na rzecz B. Martyniuka. Odbываły się spotkania z wyborcami, wydano kilka rodzajów plakatów (po polsku i ukraińsku).

Punktem kulminacyjnym stał się, co jest oczywiste, 4 czerwca – dzień wyborów. W skali ogólnopolskiej zwyciężyła „Solidarność”. Na Podlasiu sytuacja była właściwie taka sama jak w całym kraju – niekwestionowane zwycięstwo odniósł kandydat „Solidarności” Jan Beszta-Borowski, otrzymał on 82 991 głosów (61,7%), osiągnął więc wymagane 50%. Dla wielu, szczególnie ze środowisk mniejszościowych, było to zaskoczeniem, zdawało się, że właśnie tutaj, na Podlasiu, zwycięstwo „Solidarności” nie będzie takie łatwe. Pewne zdziwienie wywołała również liczba głosów uzyskanych przez Mirosława Surowca, będącego kandydatem Kółek Rolniczych i popieranego przez administrację – uzyskał on aż 18 862 głosy (14%). W dużej mierze były to głosy oddane w gminach, gdzie prawosławni stanowią większość, uszczupliło to więc znacznie „dorobek” kandydatów prawosławnych.

Bogdan Martyniuk – kandydat UTSK i Cerkwi prawosławnej – uzyskał 11 472 głosy, czyli 8,5%. Rozkład głosów oddanych na B. Martyniuka nie był jednolity na terenie całego okręgu wyborczego. Najlepsze wyniki osiągnął w gminach: Czeremcha (35,1% głosów), Milejczyce (34,9%), Czyże (31,7%), Orla (31,3%),

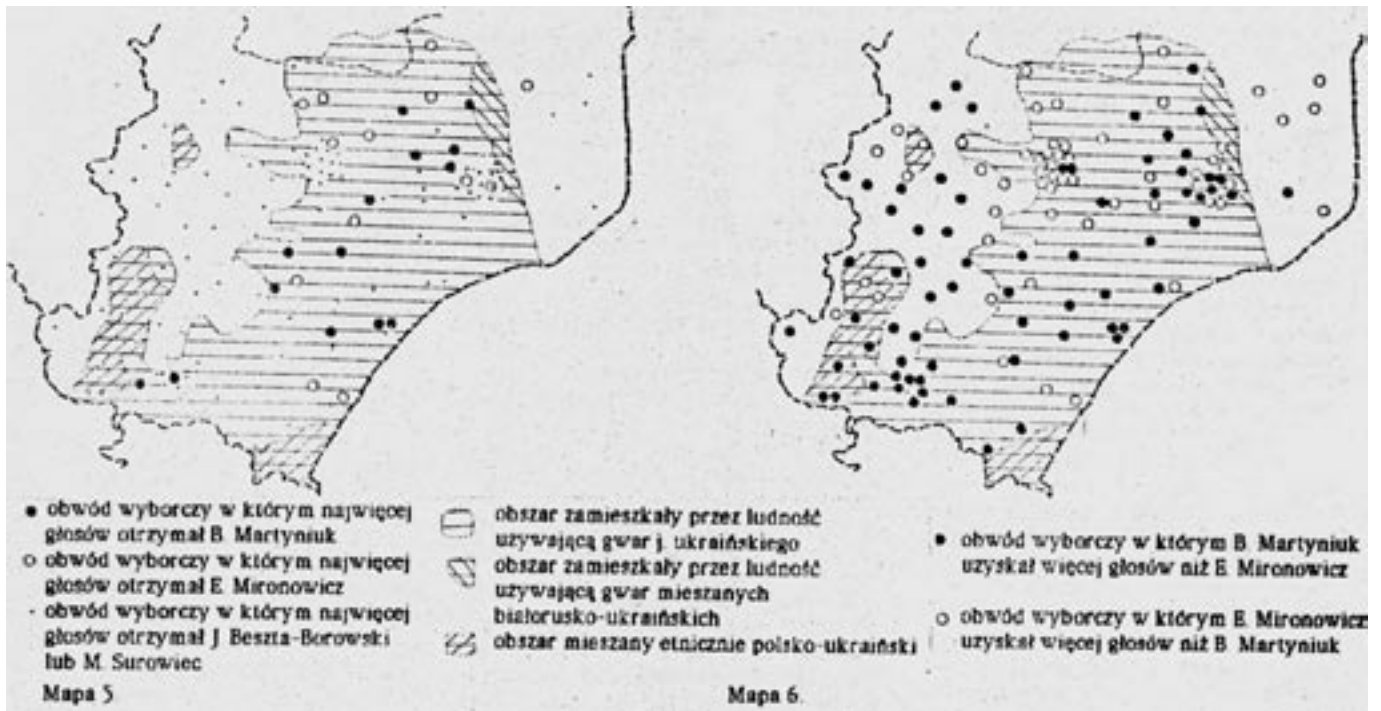
Mapa 3. Procent głosów oddanych na B. Martyniuka (w gminach i miastach)

Uwaga: Dla rejonów Białystok, Mońki i Sokółka brak danych z poszczególnych gmin, zastosowano przedziały dla rejonów.

Mapa 4. Gminy, w których B. Martyniuk uzyskał więcej głosów od E. Mironowicza

Kleszczele (26,9%), Hajnówka (25,7%) – czyli na terenach zamieszkałych przez ludność używającą gwar języka ukraińskiego (mapa 3). W 14 obwodach wybor-

czych B. Martyniuk zdobył największą liczbę głosów spośród wszystkich kandydatów na mandat 38 (mapa 5).

Wybory dostarczyły z pewnością ciekawego materiału badawczego dla socjologów. Nie ma sensu robienie na poczekaniu „dogłębnej” analizy wyników wyborów, warto jednak zwrócić uwagę na charakterystyczne zjawisko – obszar, gdzie B. Martyniuk zdobył stosunkowo wysoki procent głosów, pokrywa się w zasadzie z ukraińskim terytorium etnicznym, tzn. terenami, gdzie ludność używa gwar języka ukraińskiego (mapy 3, 5). Zjawisko to jest również widoczne przy porównaniu wyników B. Martyniuka i E. Mironowicza (mapy 4, 5, 6). Nie chodzi tu o wyciąganie daleko idących wniosków na temat świadomości ludności, gdyż do tego nie ma podstaw (choć w pewnych wypadkach jest to uzasadnione – widoczne jest, że tam, gdzie prowadzi działalność UTSK, B. Martyniuk uzyskał większą

liczbę głosów), lecz bardziej o dostrzeżenie pewnych tendencji, wyróżniających [historyczne – Red. „NBiN”] Podlasie od północno-wschodniej części województwa, zamieszkałej przez ludność białoruskojęzyczną [w większości historyczna ziemia grodzieńska – Red. „NBiN”].

Tegoroczne wybory odegrały ważną rolę w życiu prawosławnej społeczności Podlasia, stały się niejako pierwszą szkołą samodzielnej i niezależnej działalności politycznej. Doszło niestety do rozbitcia głosów elektoratu prawosławnego (w przyszłości trzeba pomyśleć, jak tego uniknąć – może warto sięgnąć do tradycji wspomnianego 1922 r.?). Tak czy inaczej wybory dały wszystkim stronom wiele doświadczeń i skorygowały wiele złudzeń.

G. K.

Artykuł był wydrukowany w *Podlaskim Biuletynie Informacyjnym „Krag”*, Bielsk – Lublin, nr 3-4, październik – listopad 1989. Mapy opracował E. Ryżyk.

9. Выбори на Підляшші

Вибори до Сейму та Сенату ПНР, які відбулися в червні ц.р., вже перейшли до історії. Як відомо, уперше в Народній Польщі на виборчих списках було трьох представників УСКТ та один представник української національної меншості, якого запропонував Громадянський комітет «Солідарність». Була це дуже важна подія на Підляшші, де до боротьби за місце в парламенті ПНР станув власне один з кандидатів УСКТ.

Рішення про кандидатуру лікаря з Варшави Богдана Мартинюка в 10 виборчому окрузі в Більську-Підляському, прийнято на засіданні пленуму ГП УСКТ 27 квітня ц.р. [1989 р.] Щоб все було ясне – таку пропозицію висунули члени ГП УСКТ з Підляшші. Підляшукі не бачили у своїй громаді відповідного кандидата, а Богдан Мартинюк вже від 1983 року є постійно зв'язаний з українським рухом на Підляшші. Він тут виступав з доповідями, організував виставки, щороку збирає багато дітей з Підляшші на малярські пленери в Карпати (організовані Громадською

комісією охорони пам'яток церковного мистецтва, якої Б. Мартинюк є від початку головою). Від наступного року Богдан Мартинюк хоче координувати працю при реставрації пам'яткових христів на Підляшші. Рішення на пленумі прийнято дуже пізно, а надто ми взагалі не знали, як до цього всього забиратись. До віддачі списків з щонайменш 3 тисячами підписів залишилось два тижні, а до виборів шість.

Запізно вже було на будь-які переговори з Білоруським суспільно-культурним товариством у справі якоїсь коаліції. Все ж таки, наступного дня після пленуму, 28 квітня, я провів розмову з секретарем ГП БСКТ, в якій поінформував його про рішення пленуму ГП УСКТ. Секретар – Іван Максим'юк – хоча був рішенням дуже заскочений, сказав, що з білоруського середовища висуватиметься у виборах лише Сакрат Яновіч, і то майже напевно до Сенату, від Білоруського клубу (не БСКТ). Я тоді сказав також, що коли однак БСКТ запропонує когось на виборчий список, то краще, щоб цей кандидат був у 9 виборчому окрузі в Білостоці (там де найбільше скупчення білоруської людності). Аргументація моя була одна – відомо, що й так ніхто з кандидатів нацменшостей не виграє, але уникнемо взаємного «видирання» голосів. Про факт, що БСКТ нікого на виборчі списки не пропонує, повідомив навіть 9 травня (на день перед віддачею заяв до виборчих комісій) в ЦК ПОРП голова ГП БСКТ Олександр Барщевський голові нашого товариства.

Збирання підписів

Збирання підписів ми почали вже наступного дня після пленуму. Акція починалась напередодні Великодніх свят, що погіршило ситуацію, бо більшість людей хотіла празник провести з родинами. На Великдень основна маса підляшуків йде до церков. Ми дізнались, що в більшості церков були виложені картки на підписи за кандидатів до Парламенту ПНР зі сторони Православної церкви, яких мало висунути Православне братство. Були ними: до Сейму – Яуген Мірановіч, до Сенату – Іван Півник. Священики розповідали багато про кандидатів (про національність обох не говорилось), а люди сотками підписували списки. Підписи збирались на території цілого воєводства, так що кандидат до Сейму міг бути зголошений до 9 або 10 виборчого округу.

У третій день свят ми почали дуже тяжку акцію збирання підписів за кандидатуру Б. Мартинюка. Підписували і наймолодші (18 літ) і найстарші (навіть понад 90 літ). Найбільше підписів ми збрали в Більську-Підляському та в Гайнівці. Добре йшла акція по селах. Ми виїжджали щоденно машинами післяобідньою порою, їздили члени виборчого комітету, в якому знайшлося навіть кількох учнів, які за кілька днів пізніше мали складати іспит зрілості. Найбільше підписів ми збрали в таких селах: Кленики, Чижі, Курашево, Ляди, Луці, Парцьово, Малинники, Митлаші, Кошелі, Вулька, Шостаково, Рейпичі, Медвежики, Рогачі, Кузава, Черемха, Кліщелі [тоді не мали міських прав], Милейчиці, Мацкевичі (Długi Bród), Кожино, Орля. При нагоді ми дізнавались, що були православні парафії, де кандидатуру православного посла Я. Мірановіча підтримувало по 600 парафіян. Наш виборчий комітет загалом зібрав 1800 підписів (збирання підписів, крім Білостока, велося виключно на українській етнічній території). Багато підписів збрано в інших українських середовищах (найбільше на Ельблонщині – бл. 1000), так що всього назбиралось 7030 підписів.

10 травня представники виборчого комітету Богдана Мартинюка віддали до Окружної виборчої комісії в Більську-Підляському стосовну заяву, а також списки з підписами. У цей самий день подібну заяву з підписами, які збирались при церквах, приніс до цієї самої комісії штатний працівник БСКТ. Несподівано кандида-

Учасники збирання в терені підписів за кандидатурою Богдана Мартинюка в селі Мацкевичі (офіційна назва Długi Bród). Перший справа – автор статті Євген Рижик

том з їх сторони став Яуген Мірановіч. БСКТ зголосило кандидата там же, де був кандидат УСКТ, залишаючи взагалі без білоруського кандидата 9 виборчий округ у Білостоці. 10 травня стало ясно, що завдяки рішенню БСКТ дійде до цікавого білорусько-українського зудару, маленького плебісциту. Побіч Б. Мартинюка та Я. Мірановіча на цей самий мандат зголошено: Яна Бешту-Боровського (ГК «Солідарність»), Веслава Гупаловіча та Мирослава Суrowця (Сільськогосподарчі гуртки).

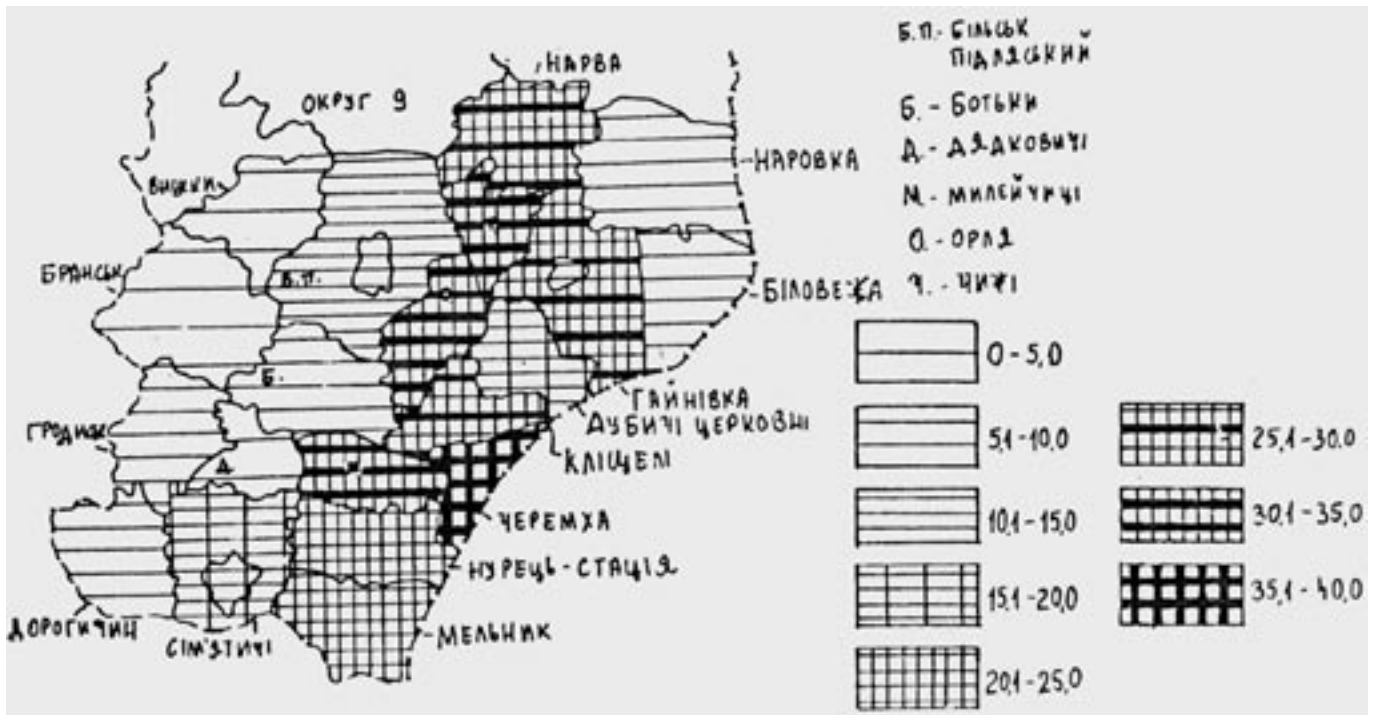
Передвиборча кампанія

Передвиборчу кампанію ми почали дуже інтенсивно вже 14 травня. У цю неділю Б. Мартинюк виступав аж чо-

Карта 1. Округ 10: присутність населення на виборах до Сейму ПНР 4.06.1989 р. в %

тири рази на різних мітингах. Спершу, після врочистостей на цвинтарі радянських солдатів, у Милейчицях (дав. Сім'ятицький повіт). Завдяки нашим заходам виступив український колектив «Проект» з Білої-Підляської. Під час цього концерту виступав зі своєю програмою Богдан Мартинюк, промовляючи українською та польською мовами. Він відкрито заявляв про своє українське національне походження, і що репрезентує УСКТ. М.ін. вболівав, що в країні запроваджено стереотип поганого українця. І дуже добре сталося, що саме на цьому мітингу були представники влад БСКТ: Віталій Луба, головний ред. тижневика «Ніва» (член президії ГП БСКТ), Олександр Івановський (заступник голови ГП БСКТ, штатний працівник ГП) та Михайло Вишенка (штатний працівник ГП БСКТ – інструктор на сім'ятицький район, партійний діяч, голова районного відділу Добровольчого запасу міліції, тобто, по-польськи ОРМО). Так само Б. Мартинюк говорив про себе, про свою програму, цього ж дня у Кліщелях та Черемсі (на огляді УСКТ перед фестивалем у Сопоті). 14 та 21 травня брав також активну участь в мітингах «Солідарності» (в Гайнівці та Більську), де як єдиний контркандидат Я. Бешти-Боровського вів з ним, а також з кандидатами до Сенату ПНР, полеміку. На жаль, кандидати зі сторони «Солідарності» навіть на привітання не сказали слова українською або білоруською мовами, що, зрештою, стосується також присутнього на цих двох мітингах православного теолога Михайла Клінгера. У контексті виступів цього останнього невідомим залишилось, чи православні брати білоруси та українці мають голосувати за православних кандидатів, чи за кандидатів ГК «Солідарність». Сама присутність М. Клінгера на тих мітингах (виборча кампанія, яку вів Б. Мартинюк та інші православні в Білостоцькому воєв.,

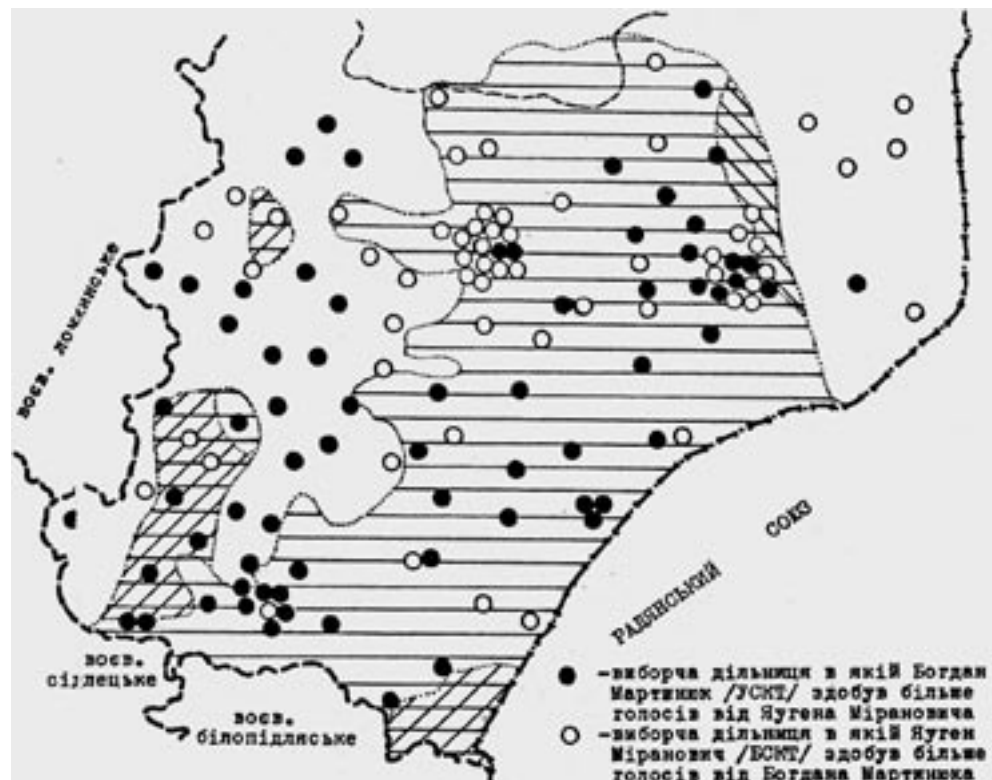
Карта 2. % голосів відданих за Б. Мартинюка в окремих гмінах

його не цікавила), вказувала, що православні повинні голосувати за кандидатів ГК «Солідарність». На другому мітингу в дискусії нарешті запитав про це в нього Б. Мартинюк. М. Клінгер відповів, що православні повинні так голосувати за своїх кандидатів, в тому числі й за Б. Мартинюка. На нашу думку краща була б присутність М. Клінгера на того роду мітингах в інших воєводствах, де мешкають православні, а де не було їх кандидатів (контекст листа М. Клінгера «До православних братів білорусів та українців»). Появились великі сумніви щодо його ролі на мітингах в Більську та Гайнівці.

Ще під час збирання підписів, а також під час кампанії, ми дізнавалися про цікаві події з білоруськими кандидатами до парламенту ПНР. Ані білостоцький ГК «Солідарність» не хотів підтримувати кого-небудь з білоруської людності у виборах, ані жодна з коаліційних партій, ані, врешті, Православна церква. В останньому випадку така доля зустріла спершу кандидата до Сенату, а після 10 травня, коли Я. Мірановіч став кандидатом БСКТ, також кандидата до Сейму. Дивлячись з боку: це або ефект їхньої дотеперішньої діяльності, або велась якась дивна дипломатія. Нам не залишилось нічого іншого, як лиш скористатися нагодою і вже під час кампанії стати до праці разом з кандидатами, яких підтримувала Православна церква (Іван Півник – до Сенату, Євген Чиквін – до Сейму з округу 10 – представник УХС). У дру-

гій частині передвиборчої кампанії священники в багатьох парафіях дораджували голосувати за Є. Чиквіна, І. Півника та Б. Мартинюка. Однак не в усіх парафіях велась така пропаганда. Були парафії, де надалі агітовано за Я. Мірановічем, замовчуючи про Б. Мартинюка. Наприклад, на прицерковній дошці в Городку (давній Білостоцький повіт) рекламовано тільки І. Півника, С. Яно-

віча, Є. Чиквіна та Є. Мірановіча. Частина коаліційного плакату (І. Півник, Є. Чиквін, Б. Мартинюк), на якому був Б. Мартинюк, сховано. Так само було в інших місцевостях, таких як Михалово, Нова Воля, тощо. Таке ставлення до нашого кандидата було на білоруській етнічній території, що якось ще можна зрозуміти, але де демократія, свобода виборів?

Карта 3. Голосування за Б. Мартинюка і Я. Мірановіча в південній частині виборчого округу

21 травня в білоруській радіопередачі виступав штатний працівник ГП БСКТ Янка Мордань, який «остерігав» мешканців Підляшшя, що серед кандидатів до Сейму може з'явитись хтось нетутешній, народжений десь під Перемишлем, який ще може й говорити українською мовою у Кліщелях або Орлі. З контексту інших розпо-

відей цього товариша незорієнтований слухач зразу міг подумати, що коли хтось з-посеред кандидатів буде українцем, тоді перед підляшуками стоїть загроза унії! Але це ще не кінець кампанії по радіо. Перед наступною радіопередачею Б. Мартинюк просив голову Білостоцького радіо, щоб в білоруських радіопередачах не було принаймні брех-

Карта 4. Поділ виборчого округу № 10 на райони

ні на його тему (напр. те, що він народжений під Перемишлем). Сталося по-іншому. У неділю 28 травня, ведучий ці передачі В. Проховіч, запропонував слухачам передвиборчу дискусію, яка відбувалась в ГП БСКТ. Протягом півгодини, з хвилинами перерви для пісень, учасники дискусії детально «розкрили» Б. Мартинюка. Віктор Стахвюк (штатний працівник ГП БСКТ) присемним голосом заявив, що в дотеперішній кампанії Б. Мартинюк приховує свою національність (пригадую чотири виступи Б. Мартинюка 15.05 у Милейчицях, Кліщелях, Черемсі та Гайнівці – всюди від імені УСКТ, а також в присутності влади БСКТ в Милейчицях). Янка Мордань казав натомість, що хтось ззовні не може знати місцевих проблем, а Іван Максим'юк нарікав, що збирання підписів за Б. Мартинюка велось нечесно (на всіх списках було написано, що Б. Мартинюк є кандидатом ГП УСКТ). Були ще й інші голоси. Загально беручи, всі диспутанти говорили дуже нервово, найбільше часу присвячено кандидату УСКТ, та зовсім мало своїм кандидатам. Що цікаве, зовсім нічого не говорилось про інших контркандидатів С. Яновича або Я. Мірановича. Програма, здається, дала прямо інший ефект. Прізвище Б. Мартинюка значно спопуляризовано, а під час багатьох зустрічей з виборцями по селах, в цей сам день, усі люди хотіли поговорити з нашим кандидатом, були вкрай здивовані білоруськими ра-

- державний кордон
- кордони воєвідств
- кордон між 9 і 10 виборчими округами
- українська етнічна територія
- мішана польсько-українська етнічна територія
- мішана білорусько-українська етнічна територія
- виборча дільниця в якій найбільше голосів здобув Богдан Мартинюк/УСКТ/
- виборча дільниця в якій найбільше голосів здобув Яуген Міранович /БСКТ/
- виборча дільниця в якій найбільше голосів здобув Я.Бента-Боровські або М.Суровці

Карту виконано на підставі даних отриманих від Округової виборчої комісії № 10 в Білостоцькому підляському.

№ голосів відданих на Б.Мартинюка у виборчих дільницях де він виграв /подано також % голосів на Я. Мірановича/

виборча дільниця /обвуд/	гміна	%гол. на Б.М. /УСКТ/	%гол. на Я.М. /БСКТ/
1 Соб'ятино	Милейчиці	63,8	2,9
2 Сім'ятичі-2	Сім'ятичі	60,6	15,4
3 Лосінка	Парва	56,0	21,1
4 Рогачі	Милейчиці	49,3	30,8
5 Чихі	Чихі	44,9	27,6
6 Орля-2	Орля	42,7	31,3
7 Черемха-2	Черемха	42,0	16,4
8 Повокорніно	Гайнівка	40,9	21,5
9 Повоберезово	Гайнівка	40,7	18,6
10 Крупніці	Сім'ятичі	40,1	17,1
11 Вулька Вігоновська	Орля	39,1	26,8
12 Черемха-1	Черемха	38,2	12,0
13 Нурець	Ботьки	36,1	32,4
14 Клейники	Чихі	31,8	30,0

Карта 5. Голосування за Б. Мартинюка і Я. Мірановича в південній частині виборчого округу

діопередачами, питались: «а за що там Вас шкалюють?». На протязі останніх двох тижнів кампанії Б. Мартинюк, разом з Є. Чиквіном та І. Півником, провів 8 зустрічей біля церков, виступав також окремо на «Днях Більська», на багатьох зустрічах з селянами. Відбулась також одна зустріч з Б. Мартинюком у Миській бібліотеці в Гайнівці, на якій щойно тоді місцеві беескатівські активісти дізнались про багато деталей, скриваних білоруським виборчим штабом.

Про висунення нашого уескатівського кандидата писалось кілька разів у великотиражних виданнях місцевих щоденних газет, а зокрема в «Газеті вспулчесней» (29.06), де м.ін. були слова Б. Мартинюка: «(...) На проблему національних меншостей не дивлюсь крізь українську призму, хоч проблеми моїх братів є так складні, що у цьому відношенні стають якби збільшуючим склом. Близькі є мені всі проблеми національних меншостей Польщі, тому, що вони всі подібні до себе (...)».

Окремою справою була акція плакатування. Вели ми її досить вперто, стараючись дійти практично до всіх сіл на українській етнічній території. Розвішували ми передовсім україномовні плакати, а також коаліційний з І. Півником та Є. Чиквіном. Дуже багато розповсюджено програм Б. Мартинюка, навіть в останній день кампанії у таких польських містах, як Лапи, Книшин, Монькі, Тикоцін, Крипно, а також в Бранську.

Варто ще кілька слів сказати про кампанії інших контркандидатів Б. Мартинюка. Веслав Гупаловіч, поляк, якого висувала Спілка соціалістичної польської молоді, несподівано на тиждень перед виборами відмовився. Найбільша кампанія, очевидно, велась за Яна Бешту-Боровського, представника ГК «Солідарність», якому влаштовувано величезні мітинги з участю дитячих колективів та «Віленської капели». Не меншу кампанію розгорнено також за Мирослава Суровця, рільника з-під Соколки, якого зголосили Сільськогосподарські гуртки. Одержав він велику допомогу з боку всіх місцевих влад, партійної преси (напередодні виборів друковано кілька разів у щоденних газетах інструкцію голосування з прізвиськом Суровця), рільничого тижневика «Хлопска дрога», сільських пожежних команд. М. Суровецьві надруковано 50 000 малих програм та 30 000 величезних кольорових (та-

4 червня 1989 року в Більську – приміщення однієї з виборчих дільниць у будинку при вул. Студиводській, в якому у 1980-х і 1990-х роках організовані були також українські новорічні забави. Особи на світлині – зовсім випадкові учасники голосування. Фото Ю. Гаврилюка

ких як для кандидатів ПОРПІ) плакатів, які почіплено по цілому 10 виборчому окрузі. Звичайно, виступав він на багатьох мітингах організованих коаліцією. Кандидати БСКТ виступили лише на двох мітингах і то організованих коаліцією (у Гайнівці та Більську).

Передвиборча кампанія скінчилася 4.06 о п'ятій годині ранку, коли група молоді скінчила з плакатуванням Більська. Надійшли вибори, під час яких, за словами багатьох білоруських діячів, нарешті виявиться, що тут ніяких українців немає.

Вибори і по виборах

В неділю 4.06 практично всі члени виборчого комітету Б. Мартинюка (кільканадцять осіб) сіли, як «мужі довір'я», в окружних виборчих комісіях. Загалом усюди відбувалось все спокійно й чесно. Усі наші спостерігачі винесли однак з цього уроку багато досвіду. Усе це буде використане при наступній нагоді.

Присутність на виборах була різноманітна. У 10 виборчому окрузі була вона найкраща на польській етнічній території (за винятком північних гмін). На українській території була дуже велика присутність в гмінах Кліщелі, Черемха й Чижі, а на білоруській в гмінах Кринки та Біловежа (див. карта 1). Загалом за 249,7 тисяч осіб з правом голосу віддано 134,4 тис. дійсних голосів. Виграв Ян Бешта-Боровський, а Богдан Мартинюк одержав найменшу кількість голосів, тобто 11 472 (8,5%), Стан в окремих районах показує таблиця 1.

Несподівано, навіть і для нас, Б. Мартинюк здобув дуже багато голосів на Гайнівщині (3 місце) та Сім'ятиччині (2 місце). Нижче від сподівань вийшло на Більщині, але з пробігу кампанії виглядало, що тут кинуті всі білоруські сили. Велику кількість голосів здобув М. Суровець, як на білоруській, так на українській етнічній території. Причи-

ни тут складні. Свідчить це про національну свідомість людності. Здається, що важливе було й те, що М. Суровець є рільником.

Якщо тепер глянути на виборчі дільниці, в яких Б. Мартинюк став переможцем, виходить, що всі вони лежать на нашій українській етнічній території (див. карта 5, табл. 2). Що цікаво, в половині з них Б. Мартинюк був на мітингах або зустрічах. Карта 3 є «плебісцитна», показує, як вийшли змагання за голоси поміж представниками національних меншостей (з огляду на дані тільки з південних районів карта обіймає, загалом беручи, територію поміж Бугом і Нарвою). Примикає до неї карта 2, де гмінами показано в процентах кількість голосів за Б. Мартинюком. Задивляє неймовірне пов'язання такого розташування з українським етнічним ареалом. Найкраща ситуація була в селі Черемха.

На якийсь більш детальний аналіз результатів виборів зарано. Одне є певне: вибори збільшили українську проблему на Підляшші. 8,5% голосів за Б. Мартинюка це зовсім непоганий результат у відношенні напр. до 8,3% відданих за С. Яновіча, за якого голосувало ціле воєводство («Ніва» від 4.06 писала, що у воєводстві може бути 200 тис. білоруських голосів – С. Яновіч одержав 22,5 тис.).

Євген РИЖИК

Карти автора статті

P.S. У подяці виборцям, які голосували за нашого кандидата, гуртки УСКТ на Підляшші організували в липні 15 концертів колективу «Горина» з Рівного, в серпні 7 концертів Василя Жданкіна зі Львова та Марії Бурмаки з Харкова. Літо на Підляшші було так само гаряче, як і травень.

Стаття була надрукована у Часописі студентів і молоді української інтелігенції «Зустрічі», Варшава, 1989, № 2.

Kalendarz letnich wydarzeń z kulturą ukraińską

53. Ogólnopolski Festiwal Kapel i Śpiewaków Ludowych

czas: 27-30 czerwca 2019 r.

miejsce: Kazimierz Dolny nad Wisłą

organizator: Lubelski Ośrodek Kultury

Kazimierzowski festiwal to największa i najbardziej prestiżowa prezentacja folkloru w Polsce. Przez wiele lat w konkursie brali udział wyłącznie wykonawcy polskiej muzyki ludowej, jednak od dziewięciu lat prezentują się na nim także wykonawcy należący do mniejszości narodowych, w tym soliści i zespoły, wykonujące tradycyjny folklor ukraiński z Podlasia. W tym roku po raz kolejny reprezentantem województwa podlaskiego na tym konkursie będzie ukraiński zespół folklorystyczny „Rodyna” z Dubiażyna pod kierownictwem Elżbiety Tomczuk.

„Spotkanie na pograniczu” / «Зустріч на пограниччі»

6 lipca

Ukraiński Dom Ludowy w Przemyślu

Związek Ukraińców w Polsce

„Spotkanie na pograniczu” to impreza kontynuująca tradycję „Nocy na Iwana Kupala”, która odbywała się nad Sanem. W programie tegorocznego festiwalu Związku Ukraińców w Polsce znajdą się występy zespołów tanecznych i wokalnych z Polski i Ukrainy.

„Na Iwana, na Kupala” / «На Івана, на Купала»

13 lipca

Zalew w uroczysku Bachmaty koło Dubicz Cerkiewnych (woj. podlaskie)

Związek Ukraińców Podlasia

„Na Iwana, na Kupala” to najważniejsze wydarzenie letnie podlaskich Ukraińców, w którym co roku bierze udział do 10 tys. widzów. W programie imprezy znajdzie się „Jarmark Kupalski”, koncert zespołów ukraińskich, w tym laureatów Konkursu Piosenki Ukraińskiej „Z podlaskiego źródła”, obrzęd puszczania wianków do wody, a także koncert młodzieżowy z udziałem zespołów: „TaRuta” z Kijowa, „Krambabula” z Poznania oraz „Horpyna” z Olsztyna.

„Łemkowska Watra” / «Лемківська ватра»

19-21 lipca

Zdynia (woj. małopolskie, pow. gorlicki)

Zjednoczenie Łemków

„Łemkowska Watra” to doskonale zna-

ny największy międzynarodowy festiwal łemkowski. Co roku w ciągu kilku dni prezentuje się na nim ok. 50 zespołów, głównie z Polski, Ukrainy i Słowacji. Głównym motywem tegorocznej 37. „Łemkowskiej Watry” będzie łemkowski strój ludowy – jego osobliwości, symbolika oraz związa- ne z nim zwyczaje.

XIV Festiwal Wielu Kultur i Narodów „Z wiejskiego podwórza”

19-21 lipca

Czeremcha (woj. podlaskie)

Stowarzyszenie Miłośników Kultury Ludowej, Gminny Ośrodek Kultury w Czeremsze

Festiwal Wielu Kultur i Narodów „Z wiejskiego podwórza” to największe święto kultury ludowej oraz muzyki, która jest nią inspirowana. W programie imprezy co roku znajduje się wiele różnorodnych wydarzeń: koncerty gwiazd muzyki folkowej, warsztaty rękodzieła, tańca oraz śpiewu, prezentacje filmów, płyt i książek, konferencja, wystawy, spotkania autorskie, jarmark, turniej piłki błotnej, przegląd harmonijkarzy, prezentacje dawnych obrzędów, warsztaty ukraińskiego śpiewu tradycyjnego itd. Gospodarzem imprezy jest zespół „Czeremszyna”, dzięki któremu na scenie nie może zabraknąć ukraińskiej muzyki folkowej. W tym roku z Ukrainy na festiwalu wystąpi Felix Shinder & Den- gi Vpered z Odessy.

XII Międzynarodowy Festiwal Muzyki, Sztuki i Folkloru „Podlaska Oktawa Kultur”

24-28 lipca

Białystok i inne

Wojewódzki Ośrodek Animacji Kultury w Białymstoku

„Podlaska Oktawa Kultur” to barwne tańce i stroje, ale też piękna muzyka. Główna scena – jak co roku – stanie na białostockim Rynku Kościuszki, uczestnicy festiwalu zawitają też do kilkunastu miejscowości województwa podlaskiego. Podobnie jak w poprzednich edycjach na „Podlaskiej Oktawie Kultur” wystąpią wykonawcy ukraińscy. W tym roku z Ukrainy zawitają: Wołyński Chór Ludowy z Łucka oraz Zespół Folklorystyczny „Kralytsia” Kijowskiego Narodowego Uniwersytetu Kultury i Sztuki.

„Od Rusal do Jana” / «Од Русаль до Яна»

27-28 lipca

Zyndranowa (woj. podkarpackie, pow. krośnieński)

Muzeum Kultury Łemkowskiej w Zyn- dranowej

„**Od Rusal do Jana**”, czyli „Od Zielonych Świątek do Świętego Jana” to impreza o charakterze kulturalno-religijnym, nawią- zująca do łemkowskiej tradycji ludowej. Rokroczna impreza to doskonała okazja spotkania z kulturą łemkowską.

„Ekołomyja” / «Еколомія»

3 sierpnia

Górowo Hańveckie (woj. warmińsko- ma- zurskie)

Zespół Szkół z Ukraińskim Językiem Na- uczania nr 2 w Górowie Hańeckim

„**Ekołomyja**” to doroczny festiwal, skiero- wany do młodszej publiczności z udziałem gwiazd młodzieżowej sceny muzycznej z Polski i Ukrainy. W tym roku wystąpią legendarna grupa ukraińska „Braty Ha- diukiny” oraz „Krambabula” z Poznania z podlaską wokalistką Wiołą Kruk.

„Święto kultury nad Oslawą” / «Свято культури над Ославою»

10-12 sierpnia

Mokre (woj. podkarpackie, pow. sanocki)

Związek Ukraińców w Polsce

„**Święto kultury nad Oslawą**” to spo- tkanie społeczności ukraińskiej, a także wszystkich osób zainteresowanych kultu- rą ukraińską i wielokulturowością regionu połączone z tańcami, śpiewem i presenta- cjami artystycznymi. Inicjatorami i prowa- dzącymi spotkanie będą dwa miejscowe zespoły – Zespół Pieśni i Tańca „Oslawia- ny” oraz „Śpiwanka”. Do wspólnej zaba- wy zaproszona zostanie cała publiczność. Pierwszego dnia odbędzie się Wieczornica „Za Naszom Stodołom”, podczas której odbędzie się recital wirtuoza akordeonu – „Wariacje ukraińskie” oraz koncert ze- społu ukraińskiego prezentującego śpiew tradycyjny. Akordeonista Piotr Ostaszew- ski jest członkiem i kompozytorem zespó- łu folkowego „Hoyraky”. W trakcie reci- talu zaprezentuje autorskie interpretacje znanych melodii ukraińskich oraz własne utwory muzyczne.

Drugiego dnia odbędzie się koncert plenerowy z udziałem zespołów folklo- rystycznych z Polski, Ukrainy i Słowacji (wystąpią zespoły ukraińskie i słowackie mające w swoim repertuarze folklor ukra- iński, w tym łemkowski).

Zakończenie na str. 36

Причепівся би воши до кожуха

Світ комах в українських говірках Підляшшя, ч. II

Колишнє село це не лише «своя» мова, пісні співані на лавочках або полі, барвисті весільні обряди та інші елементи колоритного, твореного століттями фольклору, але також виснажлива праця, бідність, складні умови щоденного життя та відсутність або нестача гігієнічних процедур. Звикнувши жити в майже стерильних умовах, не уявляємо собі підляського села, яким воно було хоча б у міжвоєнному періоді – села не лише бідного, але й такого, якому далеко від нашого сьогоднішнього уявлення про чистоту і гігієну. Як приклад можна навести факт, що довгий час у наших селян зовсім не було туалетів, та люди для справляння природних потреб ходили до хліва до свиней або за клуню... Коли в 1928 р. з'явилося розпорядження Президента Республіки Польща, на основі якого у кожному обійсті наказали вибудувати дерев'яний туалет, наші діди-прадіди довгий час не могли звикнути, та зовсім ним не користувалися.

– *Куолько било делов за тії срачи!*
– згадував один зі старіших підляшан – *Полиція карала. То люде робілі на одчиѣпне. Павук вішалі на полані і бавіліся там дітї. Так як тепер дітї бавілятья в піскові, то колісь в срачові.*

Порушення гігієнічних умов вело до різних хвороб, вошивості, також до появи ковтуна. Як згадують жителі села Збуч, ще у 1960-х роках траплялися люди з ковтуном на голові.

Нічого дивного, що в таких умовах постійними «сусідами» підляських селян були різні паразити – блохи, воші, блощиці, молі, прусаки. Їхня присутність не лише в господарських будинках, але й у сільських хатах була чимось звичним. У цій статті представлено найпопулярніших паразитів, з якими підляшани зустрічалися кожного дня.

Комахи шкідливі для людей – паразити та переносники паразитів і збудники хвороб, з'являються у фольклорі, передусім у народній фразеології. Представлений тут матеріал – записаний, передусім, у селах гміни Чижі, але також в інших підляських місцевостях.

Комахи шкідливі для людей і тварин – паразити та переносники паразитів і збудники хвороб

блоха – pchła – *блоха, блох*
двоїна – *блoхі*
множина – *блoхі, блoхи*

Одним із популярніших паразитів тварин і людей була на підляських селах блоха. Люди мали до діла з різними видами блох – людськими, собачими, котячими, земляними, курячими, які перебиралися до людей під час перебування в курнику.

– *Блoхі є в кури. То такїі воши друобни як пил, што й не обачши, а тебе пече. Як зайдеши в куратіннік за яйцями, то часом треба хутко спішаті, коб не наскакалі* (Василь Максим'юк, Збуч).

Блоха відома, перш за все тим, що пересовується стрибками. При довжині тіла в 2-3 мм вона стрибає до 19 см у висоту і до 30 см у довжину – це в 100 разів перевищує довжину її тіла. Досить кількох секунд, щоб блоха перестрибнула з носія на свою жертву.

Ця маленька комаха паразитує на тлі звірів, птахів і людей, та живиться, висмоктуючи кров – за добу вона здатна випити в 20 разів більше за свою вагу. Близько 60 видів бліх можуть передавати більше 25 різних інфекційних хвороб, у тому числі чуму та висипний тиф.

– *Вони і чоловіка кусають. Як блоха покусает уночиѣ, то все но плями на шиі. Найгуорш, як шию скусає* (Марія Максим'юк, уродженка Пасічник-Стебок).

Що так драпаєшися, блoхи покусали? – питали в Білках.

Людські блохи, а також блохи домашніх тварин надзвичайно плідні. Одна самка здатна відкласти протягом свого життя 400-500 яєць. Яйця бліх, як правило, виявляються в щілинах, у смітті, в постелі: *Як одіяло, то все в рубцьові билі блoхі. То вже все їх там білі* (Марія Максим'юк).

Однак, про якісь особливі методи боротьби з тими паразитами підляшани не згадують: *Старалосьь постїль міняті, коб їх не било* (Зінаїда Степанюк, уродженка Шостакова).

На Підляшші найпопулярнішим окресленням цієї комахи є *блоха*, хоча можна тут почути також форму *блoх* (напр. у Білках).

Цей паразит уособлює щось дуже мале: *Ти малий би блоха* – скажуть у Збучі.

блощиця постільна, постільний клоп – pluskwa domowa – *блощиця*
множина – *блощиці*

Іншою кровососальною комахою, повсюдною в підляських хатах, була блощиця. Цей безкрилий паразит з овальним сплюсненим тільцем відомий підляшанам своїм специфічним запахом: *вона смердяча як роздушиється* (Збуч); *вони такія смердячи і гризут* (Шостаково).

Одним з найкращих місць для блощиць у будинку є ліжка, в яких ці паразити знаходять тепло і джерело їжі.

– *Вони вночиѣ колісь в хатах кусали люді. Уже в дуожках тії блощиці, в куточках, на табуретках. То постїль винесут і кіпєтком виприщат. То все прищилі кіпєтком, бо на їх не било жадного спасенія, оно кіпєтком* (Марія Максим'юк, уродженка Пасічник-Стебок).

Підляська назва цієї комахи звучить так само, як в літературній мові – з характерним лише для цієї мови м'яким *ц* на кінці слів.

воша – wesz – *вош, вошка; гніда* (яйце воші)

двоїна – *вошиѣ*
множина – *воши, гніди*

Черговий паразит, який живиться кров'ю людини, це воша. Вона сильно пов'язана з людиною, на тілі якої живе на всіх стадіях свого розвитку. Живе і розмножується у волосяних покривах людини, передусім на голові, оскільки шкіра в цьому місці найтонша, і комасі легше харчуватися.

Воши хутко заведуться – говорять підляшани. Паразит дуже швидкий, хоча він не вмє ні літати, ні стрибати.

Головна воша – не єдиний вид вошей. У результаті еволюції з'явилися платтяні (білизняні) воші та лобкові (площиці). Особливість платтяної воші полягає в тому, що ця комаха розмножується і відкладає яйця

тільки на одязі та постільній білизні людини, перебираючись на тіло хазяїна лише для харчування. *Білі такії, што в голові живуть, а білі такії, што в одежи, в постелі. То тії такії боульши, біли* (Збуч).

Підляшани згадують, що є також *курача вош*, яка паразитує на тілі домашніх птиць.

Головні воші особливо небезпечні в дитини, яка має контакт з іншими дітьми. Тому й педикульоз (*wszawica*), захворювання шкіри, породжене вошами, що передається з голови до голови, трапляється також сьогодні в міських дитячих садках або школах.

Головним способом, щоб позбутися вошей, було колись вичісування волосся. Старші підляшани згадують, що використовували для цього спеціальні щітки: *Колісь із дзіка з щерсци білі такії спеціальни щуткі і вичесовалі* (Збуч). Напр. у 1980-их підляшани як засіб проти вошей використовували... мухозол, яким обприскували волосся дітей.

На підляських селах воша була постійним гостем як старих, так і малих. Бувало, що батьки лякали ними дітей, наприклад, коли люди до Дня Святої Трійці рвали подорожник (по-підляськи бабка, подорожжик, подорожжик) та діти, замість прикрашувати ним хату, намагалися дістатися до середини цієї рослини, щоб її з'їсти: *А бабок було мноуого, бо лузі все білі і там бабок мноуого було. А ще ж у кождуй хаті було по семеро діті, і всі бігут по бабкі тис і ще ж там так тую бабку облуп'ят, што всередіні одін лісточок можна з'їсти. Налуп'ят тих бабок, насмі'ят, то батькі нектори кажут: «Не їж середіні з бабок, бо воши заведуться». А то не хо-*

діло о воши, оно коб не дерлі теї бабкі і не смітілі. А лісточок у тую бабці бив м'якуткі, пахуци. Але то треба було цїлу бабку роздерті і достатіся до середіні, коб тоє з'їсті. То батькі страшилі (Ніна Григурок, Курашево).

На Підляшші між Бугом і Нарвою цього популярного паразита називають *вош*. Літературний варіант – це *воша*. Форму *вош* фіксує *Словарь української мови* Бориса Грінченка, почуємо її також в різних українських говірках – волинських, східнословобжанських, гуцульських тощо.

Популярними донині в селах гміни Чижі є різні приказки, примовки та народні фразеологізми, в яких маємо згадку про вошу або гниду.

Вош (образливо про людину).

Гніда (про когось мізерного на вигляд).

Надути би вош (про когось малого, товстого).

Скаче би вош по гребені.

Лоб не на воши (про когось розумного).

Воши жище дарувалі (про когось, хто вважає себе розумним).

Вуон на груош вош до Варшави пожене (про скупі людини).

Причепівся би вош до кожуха; Тримається би вош кожуха (кужуха) (дуже міцно).

Ця остання приказка дуже популярна в українській мові – охоче використовують її в публіцистичних текстах в Україні, описуючи хоча б політичне життя. *Народний депутат не повинен триматися крісла, як воша кожуха; Воно за владу тримається як вош за кожуха; Тримається за посаду як воша кожуха; Тримаються за російську, як воша кожуха – можна прочитати в українській пресі.*

Ця комаха з'являється у підляському пісенному фольклорі. Згадку про неї знайдемо напр. у жнивній пісні з Вільки Нурецької:

*Попереду женци жнут,
А позаду воши б'ют.*

тарган – *karaluch, karaczan* – *таракан, каракан*

множина – *таракани, каракани*

Підляшанам були також відомі таргани – комахи чорного чи бурого кольору з довгими вусиками, які живуть у житлових приміщеннях і пошкоджують харчові продукти, а іноді переносять збудників різних захворювань людини. Цікаво, що в Україні таргана називають також: *прус, шваб, москаль*, у Німеччині та Чехії таргани це *росіяни*, а сербською прусак відомий як *бубарус (жук-росіянин)*. Ці народи стверджують, що надокучливу комаху завезли якраз із Росії. Водночас чорні таргани у них відомі як *шваби*.

У Збучі цю комаху звать *таракан*. У Білках це *каракан*.

прусак рудий – *karaczan prusak* – *прусак*

множина – *прусакі*

З-посеред тарганів, у підляських хатах найпоширенішими були прусаки. Це рід комах, які живуть у житлах людини, пошкоджують харчові продукти, книжки тощо. *Колісь білі по хатах, жовти, кусалі увечори* – згадують народжені до Другої світової війни жителі села Збуч. – *Найбульши пуд нічу виводіліся прусакі.*

Старші мешканці Збуча згадують, що в найбідніших господарів було дуже багато цих паразитів: *В одних туолько било, што як через гуліцю ходілі, то стежку видопчут вони, прусакі.*

Прусак, або по-іншому рудий тарган, це найменший вид таргана. Він налічує приблизно 2400 видів. Прусак живиться залишками їжі або пошкоджує шкіряні вироби, папір тощо. Оскільки він постійно контактує з брудом, сміттям, відходами, пилом, є переносником небезпечних захворювань людини.

Продовження в чергових числах

Людмила ЛАБОВИЧ

На фото Ю. Гаврилюка: Певно це пам'ятаюча XIX ст. білява хата у околиці Більська.

Як більщани, видовці, парцюки й інші міщани будували у Більську ратушу

Jak bilszczany, widowci, parciuki j inszi miszczany budowały u Biłsku ratuszu

Цю споруду добре знає кожний більщанин, зацікавить вона також всіх, хто потрапить у наш міський центр. Це, звісно, ратуша на колишньому ринку – не особливо велика, але гарна та оригінальна будівля у пізньобароковому стилі. Хоч і коротко, в літературі згадав її колишній більщанин Йосип Токаревич (1841-1919), русин з роду та польський політичний діяч і письменник з долі – у повісті «Pan ślepy Paweł» (події відбуваються біля 1828 року) прочитаємо: «...zdawał się robić przegląd wozów na placu przed ratuszem murowanym, zielonym, z chorągiewką żelazną na dachu, przez którą przeziarała na jasny błękit nieba wycięta data 1667». Насправді на цій «хоругівці» (прапорці) дата «1779», але автор прийняв такий принцип, що місцеві реалії поховав під різними переставками, адже село Гриневичі (польською Hryniewiczze) це «Невигричі» («Niewyhrycze»), а річка Біла (Білька) перейменована у «Чорну». Певно й ратуша не була зеленою, але, як і сьогодні, жовтою (в повісті такого кольору мав бути будинок розташованої у сусідстві корчми). Перекручення, вже зовсім не літературні, можна знайти й у туристичних путівниках, для прикладу: «Символом міста вважається ратуша з невеликою вежею, увінчаною флюгером і декорованою циферблатом. Мерія була побудована в XIX столітті і з тих пір не піддавалася суттєвим перетворенням». Тут правда дійсно «лежить посередині», адже ратушу в Більську збудовано не у XVII і не у XIX, але у XVIII столітті.

Зараз міський уряд Більська в зовсім іншому будинку, але 50-річні і старші пам'ятають, що й у 1960-1970-х деякі міські урядовці ще працювали у ратуші. Однак від 1984 року тут вже тільки музей (один із регіональних відділів Підляського музею у Білостоці) з історичними, етнографічними і мистецькими колекціями. До речі, спорудження самого будинку було зв'язане не лише з потребами міста, адже мав він слугувати також архівним сховищем для судових книг Більської землі.

Про ці, назагал мало відомі, подробиці з історії Більська нагадував у своїх писаннях перший більщанин-історик Йосип Ярошевич (1793-1860). Цей викладач у Крем'янецькому ліцеї, відтак у Віленському університеті, був автором першого модерного твору про історію Велико-го князівства Литовського і першої монографічної статті про рідне місто, яку у перекладі з польської мови надрукував російський «Журнал министерства внутренних дел» (1848). Пізніше Ярошевичеве «Historyczno-statystyczne opisanie miasta powiatowego Bielska gubernii grodzieńskiej», разом з іншими паперами відкупив від вдови військовий та історик Павло Бобровський (1832-1905), племінник та вихованець славіста, уродженця села Вуль-

Цію споруду добре знає кожний більщанин, зацікавить вона також всіх, хто потрапить у наш міський центр. Це, звісно, ратуша на колишньому ринку – не особливо велика, але гарна та оригінальна будівля у пізньобароковому стилі. Хоч і коротко, в літературі згадав її колишній більщанин Josyp Tokarewycz (1841-1919), rusyn z rodu ta polskýj politycznyj dijac i pyśmennyk z doli – u powiści «Pan ślepy Paweł» (podiji widbuwajut' sia bila 1828 roku) przeczytajemo: «...zdawał się robić przegląd wozów na placu przed ratuszem murowanym, zielonym, z chorągiewką żelazną na dachu, przez którą przeziarała na jasny błękit nieba wycięta data 1667». Насправді на цій «choruhowci» (praporci) data «1779», але awtor przyjniaw takyj pryncyp, szczo miscewi realiji pochowaw pid riznymi perestawkamy, adże seło Hrynewyczi (polśkoju Hryniewiczze) ce «Newyhryczy» («Niewyhrycze»), a riczka Biła (Biłka) perejmenowana u «Czornu». Pewno j ratusza ne była zelenoju, ale, jak i siohodni, żowtoju (w powiści takoho koloru maw buty budynok roztaszowanej u susidstwi korczmy). Perekruczenia, wże zowsim ne literaturni, można znajty j u turystycznych putiwnykach, dla przykładu: «Symwołom міста wważajet' sia ratusza z newelykoju weżeju, uwinczanoju fluherom i dekorowanoju cyferbłatom. Merija była pobudowana w XIX stolitti i z tych pir ne piddawałasia suttiewym peretworenniam». Tut prawda dijsno «leżył poseredyni», adże ratuszu w Biłsku zbudowano ne u XVII i ne u XIX, ale u XVIII stolitti.

Zaraz miśkyj urjad Biłska w zowsim inszomu budynku, ale 50-riczni i starszi pamjatajut', szczo j u 1960-1970-ch dejaki miśki urjadowci szcze praciowały u ratuszi. Odnak wid 1984 roku tut wże tilky muzej (odyn iz rehionalnych widdiliw Pidłaśkocho muzeju u Biłostoci) z istorycznymi, etnohraficznymi i mystečkymi kolekcijamy. Do reczi, sporudżennia samoho budynku było zwjazane ne łysze z potrebamy міста, adże maw win sluhuwaty takož archiwnym schowyszczem dla sudowych knyħ Biłskoji zemli.

Pro ci, nazahał mało widomi, подроbyci z istoriji Biłska nahaduww u swoich pysanniach perszyj bilszczanyn-istoryk Josyp Jaroszewycz (1793-1860). Cej wykładacz u Kremjanečkomu liceji, widtak u Wiłenskomu uniwersyteti, buw awtorom perszoho modernoho tworu pro istoriju Welykoho kniazistwa Łytowskocho i perszoji monohraficznoji statti pro ridne misto, jaku u perekładi z polśkoji mowy nadrukuww rosijśkyj «Žurnał ministierstwa wnutrienich dieł» (1848). Piznisze Jaroszewyczewe «Historyczno-statystyczne opisanie miasta powiatowego Bielska gubernii grodzieńskiej», razem z inszymi paperamy widkupyw wid wdowy wijskowij ta istoryk Pawło Bobrowskyj (1832-1905), pleminnyk ta wychowaneć sławista, urodżennia

ка Вагановська (тепер Wólka Wygonowska у Орленській гміні) Михайла Бобровського (1784/5-1848), відомого зокрема відкриттям рукописного кириличного Супрасльського кодексу XI ст. Бобровський використав рукопис у монографії «Гродненская губерния», яка вийшла 1863 року в серії «Материалы для географии и статистики России, собранные офицерами Генерального штаба» – у 2-му томі поміщені були нариси про міста та інші цікаві місця, в тому числі про Більськ, Дорогичин, Мельник, Кліщелі, Бранськ, Нарву і Сураж. На жаль, оригінальний рукопис зараз невідомий.

На основі матеріалів, до яких мав доступ, Ярошевич вважав, що більськова ратуша, ймовірно, існувала з часу повного введення магдебурзького міського права, отже з кінця XV століття. Саме тоді старий Більськ, що розвинувся з осад біля городища, був об'єднаний з т.зв. Ляцьким (Польським) містом, тобто осадою створеною на основі привілею великого князя Витовта з 1430 р., який назначив війта, котрий мав поселявати «народ римського закону», але без шкоди для місцевих русинів. Отже, нові осадники, назагал поляки, бо німецьких прізвищ серед більщан по суті не було, будували свої житлові, господарські і сакральні споруди північніше від Руського міста, якого розташування показують 3 церкви – існуючі по сьогоднішній день Михайлівська і Пречистенська та Миколівська, що згоріла 1941 року. Звісно, перша ратуша, що станула на терені ринку у новій частині міста, була дерев'яна.

Приводом до будови в Більську кам'яної ратуші стала сеймова конституція (закон) з 1768 року, яка наказувала, щоб перенести сюди з Бранська і Суража земські суди Більської землі, в яких судилася шляхта, а разом з тим і судові архіви. Знайти відповідні для цього приміщення доручено більському старості, яким був власник Білостоку Ян Клемент Браницький. Помер він 1771 року, але вдова після нього, Ізабела Браницька (сестра короля Станіслава Августа Понятовського), 1775 року запропонувала міській раді зведення великої мурованої будівлі, яка ста-

села Wulka Wahanowska (teper Wólka Wygonowska u Orleńskij gmini) Mychajła Bobrowskiego (1784/5-1848), widomoho zokrema widkryttiam rukopysnoho kyrylycznoho Suprasl'skoho kodeksu XI st. Bobrowskyj wykorystaw rukopys u monohrafiji «Grodnienskaja gubernija», jaka wyszła 1863 roku w seriji «Matieriały dla gieografii i statistiki Rossyi, sobrannyje oficerami Gieneralnogo sztaba» – u 2-mu tomi pomiszczeni buty narysy pro міста ta inszi cikawi miscia, w tomu czysli pro Bil'sk, Dorohyczyn, Melnyk, Kliszczeli, Bran'sk, Narwu i Suraz. Na žal, oryhinalnyj rukopys zaraz newidomyj.

Na osnovi materialiw, do jakych maw dostup, Jaroszewycz wważaw, szczo bil'skowa ratusza, jmowirno, isnuwała z czasu pownoho wwedennia mahdeburz'koho mi'skoho prawa, otže z kincia XV stolittia. Same todi staryj Bil'sk, szczo rozwynuwsia z osad bila horodyszczta, buw objednanyj z t.zw. Laćkym (Poł'skym) mistom, tobtto osadoju stworenoju na osnovi prywileju wełykoho kniazia Wytowta z 1430 r., jakyj naznaczyw wjita, kotryj maw poseluwaty «narod rym'skoho zakonu», ale bez szkody dla miscewych rusyniw. Otže, nowi osadnyky, nazahał polaky, bo nimećkych przywyszcz sered bilszczan po suti ne buło, buduwały swoji żytłowi, hospodar'ski i sakralni sporudy piwnicznisze wid Ru'skoho міста, jakoho roztaszuwania pokazujut' 3 cerkwy – isnujuczi po siohodnisznij deń Mychajliwska i Preczystenska ta Mykoliwska, szczo zhorila 1941 roku. Zwisno, persza ratusza, szczo stanula na tereni rynku u nowij czastyni міста, була derewjana.

Prywodom do budowy w Bil'sku kamjanoji ratuszi stala sejmowa konstytucija (zakon) z 1768 roku, jaka nakazuwała, szczo perenesty siudy z Bran'ska i Suraza zem'ski sudy Bil'skoji zemli, w jakych sudyłasja szlachta, a razem z tym i sudowi archiwy. Znajtywidpowidni dlaciohoprymiszczennia doruczono bil'skomu starosti, jakim buw własnyk Bilostoku Jan Klement Branyćkyj. Pomer win 1771 roku, ale wdowa pislta nioho, Izabela Branyćka (sestra korola Stanisława Awhusta Poniatowskoho), 1775 roku zaproponowała mi'skij radi zwedennia wełykoji murowanoji budiwli, jaka stała b

ла б для міста прикрасою та в якій можна було б помістити не тільки архів Більської землі, але і всі міські уряди. Браницька пожертвувала потрібну кількість цегли і черепиці; державна скарбниця передала з королівського лісу будівельне дерево; а місто, з жителями сіл-передмість, зобов'язалося за свій кошт довести матеріали, купити вапно і залізо, а також оплатити ремісників і доставляти потрібних при будові робітників.

Отже, хоч популярним є формулювання вроді «fundatorką była Izabela Branicka, starościna bielska», будова ратуші була спільним почином, в якому велику роль відіграла також міська спільнота, до якої належали як більщани, так і наділені міщанськими правами мешканці 6-ти сіл-предмість (Видово, Парцьово, Спички, Стрики, Шастали та Ягуштово), а навіть осад на терені Міського лісу, адже від XVI ст. до міста належав залишок колишньої Більської пущі, в якому розташувались селища Гольонки, Краськи і Стебки (у XIX ст. були вони об'єднані у село Пасичники-Великі, при чому до Першої світової війни існувала тут «міщанська громадська управа» – так само, як у міських селах попід самим Більськом). Ймовірно, саме з Міського лісу походило дерево для випалювання цегли, якої виготовленням також прийшлося зайнятися місту – мешканці передмість доставили для цього 3 тисячі возів дров. Щоб покрити всі ці витрати, міська управа протягом декількох років стягала спеціальні акцизні збори від продажу спиртних напоїв, а коли й цього було мало, то позичала гроші.

Таким чином, резюмує Йосип Ярошевич, в 1779 році завершена була будова мурованої ратуші з вежею і годинником на ній, при чому без будь-якої допомоги з боку шляхти Більської землі, судовим потребам якої будинок також мав служити. З часом склалася парадоксальна ситуація, яка існувала саме в час, коли Ярошевич складав свій опис Більська (1840-ві роки), що більшість більської ратуші займали Повітовий суд і Дворянська опіка (інституція створена у Російській імперії для піклування справами дворянських, тобто шляхетських сиріт і вдів) та їхні архіви і гавптвахта, тобто арешт. Міська ж управа для своїх потреб мусила здебільшого наймати приміщення в інших будинках (частково однак з прибутків від крамниць, які розташовувались на нижньому поверху ратуші). Кажучи словами класичної літератури, O tempora! O mores! – така то «історична справедливість».

Переповів
Юрій ГАВРИЛЮК
Фото автора статті

dla miasta przykрасоju та w jakij można було b pomistyty ne tilky archiw Bilśkoji zemli, ale i wsi miśki urjady. Branyćka požertwuwała potribnu kilkist' ceħły i czerepyci; derżawna skarbnycia predała z koroliwśkoħo lisu budiwelne derewo; a misto, z žytelamy sił-peredmist', zobowjazałośia za swij koszt dowezty materiały, kupyty wapno i zalizo, a takoz opłatyty remisnykiw i dostawłaty potribnych pry budowi robitnykiw.

Отже, хоч популярним je формулювання вроді «fundatorką była Izabela Branicka, starościna bielska», budowa ratuszi była spilnym poczynom, w jakomu wetyku rol widihrała takoz miśka spilnota, do jakoji należały jak bilszczany, tak i nadileni miszczanśkymy prawamy meszkanci 6-ty sił-predmist' (Widowo, Parciowo, Spiczki, Stryki, Szastały ta Jagusztowo), a nawit' osad na tereni Miśkoħo lisu, adze wid XVI st. do mista należaw załyszok kołysznoji Bilśkoji puszczi, w jakomu roztaszuwałyś sełyszczca Holonky, Kraśky i Stebky (u XIX st. były wony objednani u seło Pasicznyky-Wetyki, pry czomu do Perszoji switowoji wijny isnuwała tut «miszczanśka hromadśka uprawa» – tak samo, jak u miśkych sełach popid samym Bilśkom). Jmowirno, same z Miśkoħo lisu pochodyło derewo dla wypaluwania ceħły, jakoji wyhotowleniam takoz pryszłośia zajniatysia mistu – meszkanci peredmist' dostawyły dla cioħo 3 tysiaczi woziw drow. Szczob pokryty wsi ci wytraty, miśka uprawa protiahom dekilkoħ rokiv stiahała specialni akcyzni zbory wid prodazu spyrtnych napojiw, a koły j cioħo było mało, to pozyczala hroszi.

Takym czynom, reziumuje Josyp Jaroszewycz, w 1779 roci zawerszona była budowa murowanoji ratuszi z weżeju i hodynnykom na nij, pry czomu bez bud'-jakoji dopomohy z boku szlachty Bilśkoji zemli, sudowym potrebam jakoji budynok takoz maw służyty. Z czasom skłałasia paradoksalna sytuacija, jaka isnuwała same w czas, koły Jaroszewycz składał swij opys Bilśka (1840-wi roky), szczo bilszist' bilśkoji ratuszi zajmały Powitowyj sud i Dworianśka opika (instytucija stworena u Rosijskij imperiji dla pikłuwannia sprawamy dworianśkych, tobo szlachtetśkych syrit i wdiw) ta jichni archiwy i hawptwachta, tobo areszt. Miśka z uprawa dla swoich potrzeb musyła zdebilzoho najmaty prymiszczennia w inszych budynkach (czastkowo odnak z prybutkiw wid kramnyć, jaki roztaszowuwałyś na nyżniomu powerchu ratuszi). Każuczы słowamy klasycznnoji literatury, O tempora! O mores! – taka to «istoryczna sprawedływist'».

Perepowiw
Jurij HAWRYLUK
Foto awtora statti

Троху про село Рейнічи і рейніцькі слова **Trochu pro село Rejpiczy i rejpićki słowa**

На початку було 9-тьох господаруов. Панцину робілі у Держка. Остатні Держкко, што пропів цієли майонток в Левках, умер по вуйніє.

В часі Першої вуйни люде повтікали перед ніємцями. Господаріє з інших вйосок порозкрадали клуніє. Ми билі в Саратові. Назад вернулісь 1.X.1920 року.

Перед царською вуйною було 18-тьох господаруов. Всіє вернуліся. Голодовалі. Коб пережиті, служилі у пануов в околичних майонтках, у жидуов, што рієзали лієс Горсак коло Ботькув і Кнорид.

За санації жилосьо не найгуорш.

Як пришлі русскі [совієти у 1939 р.], то стоялі у вйосці на кватерах, в лієсі будовалі землянкі.

Ніємці спалілі вйоску в 1944-ум. Пришов русскі карни батальйон в ліпцу – кунціє. Ніємці окружилі, зніщилі і вйоску, і батальйон. Всіє Рейпічи згорієлі. Зостала оно одна клуня, але ніємець спалив і тую.

За ніємцюв – контингенти забіралі. Тих, што мієлі мало земліє, то забіралі до мієста на роботи. Забрали кілька дівченят на роботи до Прус.

По вуйніє жилосьо бієдно. В 60-х вибудовалі сьветліцу.

Коло 30-тьох господаруов остало, коло 10-тьох поздавалі землю за ренту.

Антропо-анатомічна термінологія в селі Рейнічи

Куотка – kostka – кісточка, щиколодка

Ступіє так, што у куотці намуюг. Влієз в болото по куоткі. Нога у куотці спухла. Удирився в куотку.

Поперек – krzyż – поперек

Дуплясти зуб – ząb z dziurką – дуплястий зуб

Молочак – ząb mleczny – молочний зуб

Вуон вже десеть лієт має, а молочак ще сідіт. Не плач, то бив молочак, одросте. Молочакі зачинают йому вилітати і не має чим грызті.

На початку було 9-тиох господаруов. Пансчзину робілі у Дзербкка. Остатні Дзербкко, што пропів цієлы майонток в Левках, умер по вуйніє.

В часі Першої вуйны люде повтікали перед ніємцями. Господаріє з інших вйосок порозкрадали клуніє. Мы были в Саратові. Назад вернулісь 1.X.1920 г.

Перед царською вуйною було 18-тиох господаруов. Всіє вернуліся. Хоłodовали. Кобпереżyти, служилипануов в околичных майонтках, у жыдуов, што рієзали лієс Horsak коло Bot'kuw і Kno-ryd.

За санацији жылосіо не нај-гуорш.

Як прyszли russki [sowięty u 1939 r.], то stojali u wjosci na kwaterach, w liєsi budowali zemlanki.

Ніємци спалили вjosку в 1944-ум. Pryszow russki karny bataljon w lipcu – kuncіє. Ніємци окруżyли, zniszczyli і wjosку, і bataljon. Wsiє Rejpiczy zhorієli. Zostala оно одна клуня, але ніємець спалив і тују.

За ніємциуов – kontyngenty zabirali. Tych, szto miєli mało zemliє, to zabirali do miєsta na roboty. Zabrali kilka diwczeniat na roboty do Prus.

По вуйніє жылосіо бієдно. W 60-ch wybudowali świetlicu.

Коло 30-tioch gospodaruow ostalo, коло 10-tioch pozdawali zemlu za rentu.

Антропо-анатомічна термінологія в селі Рейпічы

Куотка – kostka – kistoczka, szczykołodka

Stupiw tak, szto u kuotci namuoh. Wliєz w болото по куоткі. Noha u kuotci spuchła. Udrywswia w kuotku.

Поперек – krzyż – poperek

Дупласты зуб – ząb z dziurką – duplastyj зуб

Молочак – ząb mleczny – молючный зуб

Wuon wże deset` liєt maje, a mołoczak szcze sidit. Ne плач, то byw mołoczak, odroste. Mołoczaki zaczynajut jomu wylitati і не maje czym hryzti.

Очняк – ząb przedtrzonowy – малий кутній зуб

Верхні очняки собіє вибів. Вже оно одін здорови очняк зоставсе. Пув години мніє того очняка рвали.

Склад – staw – суглоб

Пальці в складах попухлі. Не могу в складові пальця зогнуті. Вивіхнув пальця в складові.

Склади – nadgarstek (przegub) – зап'ясток, зап'ястя

А жеб тобіє руки в складах покрутіло. Як сперся на руку, то аж у складах трієснуло.

Сплічок – bark – плече

Мучився над тою роботою аж сплічки заболієлі. Взяв мішок на сплічки і понюос до хати.

Лоб – czoło – лоб

Вентроба льогка – płuca – легені

Вентроба тяжка – wątroba – печінка

Коса – śledziona – селезінка

Хребет – grzbiet – хребет

Віска – skroń – висок, скроня

Такоє kwasne, што аж у вісках тісне.

Війки – rzęsy – віі

Ясла – dziąsła – ясна

Удирився аж кров з яслув пошла. Чогось ясла попухлі.

Ябличко – kość w kolanie – колінна чашечка

Грудіна – mostek – груднина, грудина, грудна кістка

У 1982 рокові записане внуком од Ольги Семенюк (1903-1989), што уродилася і жила у селіє Рейпичи (Rajki). Фотографію баби Ольги перед єїною хатою тоже зробив внук.

Оцзняк – ząb przedtrzonowy – маłyj kutnij zub

Werchni oczniaki sobiє wybiw. Wże оно odin zdrowy oczniak zostawsie. Puw hodiny mniє toho oczniaka rwali.

Склад – staw – suhłob

Palci w składach popuchli. Ne mohu w składowi palcia zohnuti. Wywichnuw palcia w składowi.

Склады – nadgarstek (przegub) – zapjastok, zapjastia

A żeb tobiє ruki w składach pokrutilo. Jak spersia na ruku, to aż u składach triєsnulo.

Сплічок – bark – plecze

Muczysia nad toju robotuju aż spliєczki zaboliєli. Wziaw miszok na spliєczki i poniuos do chaty.

Лоб – czoło – łob

Wentroba lohka – płuca – łeheni

Wentroba tiażka – wątroba – peczinka

Kosa – śledziona – selezinka

Chrebet – grzbiet – chrebet

Wiska – skroń – wysok, skronia

Takoje kwasne, што аж у wiskach тісне.

Wiєjki – rzęsy – wiji

Jasła – dziąsła – jasna

Udyrywsia aż krow z jaslów poszła. Czohoś jasła popuchli.

Jablyczko – kość w kolanie – kolinna czaszczka

Hrudina – mostek – hrudnyna, hrudyna, hrudna kistka

У 1982 рокові записане внуком од Ольги Семенюк (1903-1989), што уродилася і жила у селіє Рейпичи (Rajki). Фотографію баби Ольги перед єїною хатою тоже зробив внук.

Kalendarz letnich wydarzeń z kulturą ukraińską

Zakończenie ze str. 29

Nieodłącznym elementem przedsięwzięcia jest prezentacja dorobku artystycznego ZPiT „Oslawiany”, który od ponad czterdziestu lat działa w Mokrem, oraz działających od kilku lat zespołu śpiewaczego „Śpiwanka” i tanecznego „Małyniaczok”. Przedsięwzięciu towarzyszyć będzie wystawa prac regionalnych twórców ludowych, prezentacja literatury ukraińskiej i rękodziela.

XXIV Inauguracja sezonu kulturalnego Ukraińców Warmii i Mazur / XXIV Відкриття культурного сезону українців Вармії і Мазур

17 sierpnia

Srokowo (woj. warmińsko-mazurskie, powiat kętrzyński)

Związek Ukraińców w Polsce

Już po raz 24. w Gminnym Ośrodku Kultury w Srokowie odbędzie się „Inauguracja sezonu kulturalnego Ukraińców Warmii i Mazur”. Podczas tegorocznej imprezy zaplanowano koncert zespołu tanecznego „Wyszywanka” oraz Orkie-

stry Wołyńskiego Obwodowego Akademickiego Teatru Dramatyczno-Muzycznego z solistą.

XIV „Spotkanie kultur” / XIV «Зустріч культур»

24 sierpnia

Koszalin

Związek Ukraińców w Polsce

Podczas tegorocznego koncertu w ramach „Spotkań kultur” na placu przed Ratuszem w Koszalinie wystąpią zespoły ukraińskie, niemieckie, romskie i kaszubskie. Odbędzie się też jarmark kuchni narodowej oraz pamiątek.

«Народні гуляння»

sierpnia – 1 września

Asuny (woj. warmińsko-mazurskie, pow. kętrzyński)

Związek Ukraińców w Polsce

Паслєцка Учцта Kultur Wschodu / Пасленцька бесіда східних культур

7 września

Pasłęk (woj. warmińsko-mazurskie)

Związek Ukraińców w Polsce

„Jarmark” / «Кермеш»

21 września

Łosie (woj. małopolskie, pow. gorlicki)

Organizują mieszkańcy wsi i Zjednoczenie Łemków

Impreza będzie połączona z koncertem zespołu „Żurawli” oraz jubileuszem 125-lecia urodzin oraz 40-lecia śmierci wielkiego łemkowskiego poety z Łosia Jakowa Dudry.

„Źródła – Ukraińskie Tradycje i Transformacje” / «Джерела – українські традиції і трансформації»

21 września

Czeremcha (woj. podlaskie, pow. hajnowski)

Związek Ukraińców Podlasia

„Źródła – Ukraińskie Tradycje i Transformacje” – to ważna impreza kulturalna środowiska ukraińskiego Podlasia, prezentująca różne formy kultury ludowej oraz muzykę, która jest nią inspirowana. To scena dla prezentacji zapomnianych obrzędów podlaskich oraz zespołów kulturowych tradycje przodków z Podlasia i Ukrainy. (red.)

«Я ще ж вовсі добре не нажився»

(Спогад про Василя Петручука)

*Кажни день, година і мінута
Пролетят, як куля із руж'я!
Добре, що не разом вси^е родились
І не умрут, коли умру вже я.*

Саме цими словами, записаними рідною українською говіркою села Грабовець у гміні Дубичі Церковні (хоча білоруським алфавітом) закінчив 11 листопада 1979 року свою повість «Пожня» підляський письменник Василь Петручук. На початку поточного року його не стало серед живих. Він прожив довге, проте дуже складне життя, про що може довідатися читач його, виданої польською та білоруською мовами, автобіографічної повісті «Ściernisko» (1986) – «Пожня» (1987).

Мені особисто довелося познайомитися з письменником 2001 року, коли я хотіла провести з ним розмову до української телепередачі в Телебаченні Білосток – тоді української частини «Самі про себе» (зараз це «Український перегляд»). Інтерв'ю так і ми не провели, однак відтоді почалося знайомство з бл. п. паном Василем. Час від часу мені доводилося відвідувати письменника, з яким проводила довгі години, розмовляючи про літературу, мову, складні підляські мовні і національні питання та життя взагалі.

Пан Василь був дуже дотепною людиною – він умів та любив сміятися з навколишнього світу та й самого себе, проте часто його почуття гумору було реакцією на життєві розчарування та кривди, дознані від людей. За його дотепністю відчувалося почуття гіркоти і сум, а бувало, що й невіру в людську доброту, однак з другого боку – життєву мудрість, яка є результатом непростого життєвого досвіду.

Василь Петручук народився в 1926 році у селі Грабовець. На його дитинстві та й цілому пізнішому житті позначилося дуже травматичне дитинство без матері. Саме

Василь Петручук (23.08.1926 – 19.01.2019 р.) перед парафіяльною церквою у Дубичах-Церковних, 1999 р. Фото Ю. Гаврилюка

цей важливий період у своєму житті він описує у згаданій книжці «Ściernisko» – «Пожня», яка сперта на його власні спогади. До життя з мачухою письменник неодноразово вертався й у розмовах зі мною. Відчувалося, що навіть кількадесят років після прожитого і описаного, історії з Грабовця весь час живуть у його серці та болять. Доволі часто згадував також своє перше невдале подружжя. Описував прожите, начебто все відбулося вчора.

Василь Петручук відомий перш за все як білоруський письменник. Він був членом Союзу білоруських літераторів та Білоруського літературного об'єднання «Біловежа» (Беларускае літаратурнае аб'яднанне «Белавежа»), окрім того був членом Союзу польських письменників. Проте, в багатьох своїх творах, у тому числі найвідоміших, як «Пожня», «дозволяв» своїм героям розмовляти і співати «по-своєйому», тобто рідною українською

Василь Петручук на українській зустрічі в Білостоці в 2008 рокові

говіркою. Письменник був свідомим того, що мова, якою користується та яку вводить до білорусько-польськомовних літературних текстів – українська. Зрештою, писав нею літературизовані спогади, оповідання, ескізи, гуморески та вірші, які друкувалися, між іншими, на сторінках «Над Бугом і Нарвою» та «Нашого слова». Добре володів українською мовою в її літературному варіанті. Був свідомим справжньої культурної приналежності підляського етносу та відверто говорив про це в наших розмовах. Часто побував на українських заходах.

Окремою темою, про яку доводилося з ним розмовляти, були історично-політичні питання. Це ж саме він у 2000 році під псевдонімом Walegę Paкуła видав документальну книжку «Księga hańby», в якій описував повоєнні дії «проклятих солдатів» на Підляшші.

У моїй пам'яті Василь Петручук залишиться як людина дуже зв'язана з місцем свого народження, зі своєю мовою і культурою, попри те, що дитинство, яке провів у рідній хаті, важко назвати щасливим. У моїй пам'яті залишаться також численні анекдоти і життєві історії, часто дотепні та іронічні, іноді дуже саркастичні, про відомих людей, у тому числі з нашого підляського середовища.

Василь Петручук помер 19 січня 2019 року. Похоронений на православному кладовищі на Дойлідах у Білостоці. Вічна Вам пам'ять, пане Василю!

Людмила ЛАБОВИЧ

А ось увесь вірш Василя Петручука, яким він закінчує «Пожню»:

Чом ти, жице, хутко так імчишся,
Чом бижиш ти стримголов уперед?
Не спишай, пожди, не торопись,
Всьо румно вмру, як приде
моуї черед.

Я ще ж вовсі добре не нажився,
Людьом мало доброго зробив!
Як умру, то вси мене забудут,
Будто вцалє хтось такі не жив.

Так што ти подумай і згодися,
З тим же я ще літьми молодї,
І не пхай мене смертіє пуд косу,
Глянь, які наш сьой світ голуби!

А ти преш і преш без передишкі,
Не дивившись, куолько хто живе!
Пробижиш, кульгаючи,
по бездорожжах,
Врешті спотикнешся
і зо мною вмреш.

Кажни день, година і мінута
Пролетят, як куля із руж'я!
Добре, що не разом всиє родились
І не умрут, колї умру вже я.

Warto przeczytać

Stefan Łaszyn, Liceum Pedagogiczne nr 2 w Bartoszykach, Klasy ukraińskie 1956 – 1970

Książka Stefana Łaszyna, absolwenta oraz nauczyciela Liceum Pedagogicznego nr 2 w Bartoszykach, który wyemigrował do USA, to obszerna (licząca 12 rozdziałów, w sumie aż 832 strony) monografia poświęcona jedyne- mu w powojennej Polsce utrakwistycznemu zakładowi kształcenia nauczycieli szkół podstawowych z ukraińskim językiem wykładowym. W książce znalazły się teksty autorstwa absolwentów klas ukraińskich i polskich, nauczycieli oraz sympatyków szkoły. Ponadto do publikacji dodano płytę DVD, zawierającą około 3 tys. personalnych i zbiorowych fotografii o dużej wartości archiwalnej, ukazujących życie liceum, jego nauczycieli i uczniów. To ważny dokument oświaty czasów PRL-u, a także polityki państwa wobec mniejszości narodowych.

Duża grupa absolwentów szkoły w Bartoszykach pochodziła z Mazur. W klasach ukraińskich uczyło się jednak także kilkoro uczniów z okolic Siemiatycz i Kleszczel, m.in. pochodzący z Moszczony Pańskiej Mikołaj Błaszczuk (1945-2019), działacz Związku Ukraińców Podlasia. Absolwentem tej placówki był również urodzony w Dziewięcierzu koło Lubaczowa Aleksander Smolikowski (1947-2009), w latach 60. XX w. działacz koła Ukraińskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego w Kleszczelach oraz nauczyciel języka ukraińskiego w tym podlaskim miasteczku.

Książka wydana została w dwóch tomach: w języku polskim i języku ukraińskim. Przygotowywana była przy udziale wszystkich absolwentów. Przekładu na język ukraiński dokonał prof. Mikołaj Łesiuk, kierownik Katedry Języków Słowiańskich na Podkarpackim Uniwersytecie Narodowym im. Wasyla Stefanyka w Iwano-Frankiwsku. Autorem recenzji jest prof. Jerzy Nikitorowicz z Białegostoku. (red.)

Z nadbużańskiej wsi Ogrodniki

Moi przodkowie z rodziny Pytlów

Mój pradziadek *Mojsej* (Mojżesz) Pytel miał żonę *Fedorę* (Teodorę). Z powodu jego imienia mieszkańcy *Horodnik* nadali tej rodzinie miano *Mojsewicz*. Gdy ich najstarszy syn *Stepan* (Stefan) usamodzielniał się, to pobudował dom po sąsiedzku z rodzicami. Jego potomkowie nadal tu mieszkają i są moimi sąsiadami.

Drugi syn *Mojseja* to mój dziadek *Jakub Pytel*. Urodził się w 1874 roku i mniej więcej w latach 1896 – 1898 wziął ślub z *Akulina Bajeną z Żerczyc*. Oprócz gospodarzenia na roli trudnił się też łowieniem ryb. Był znakomitym rybakim i miał dobre kontakty z siemiatyckimi Żydami, a za pieniądze uzyskane ze sprzedaży ryb i oczywiście inne dochody z gospodarstwa żydowski majstrowie postawili mu mурowany dom w *Ogrodnikach*. Wówczas był to jedyny mурowany dom w całej naszej wiosce.

Po tym, jak w 1939 roku na *Bugu* została ustanowiona granica, mieszkańcom *Ogrodnik* kazano opuścić wieś. Gdy

wszyscy wyjechali do *Klebotowa*, sowieccy żołnierze porozbierali niektóre budynki, w tym połowę domu dziadka *Jakuba*. Po powrocie *Jakub* z synem *Aleksym* dostawili do ścian, które pozostały, ścianę z drewna, zaś rozebranej części domu już nie odbudowali.

Pewnego razu dziadek *Jakub* poprowadził w nocy konie na popas i dostał wylewu. Znalaziono go w kopce siana i nieprzytomnego przywieziono do domu. Zmarł po trzech dniach – 28 lipca 1953 roku.

Jakub i *Akulina* mieli dwóch synów i trzy córki. Najstarszy był syn *Oleksij* (*Aleksy*), potem córki *Olha* (*Olga*), *Antonina*, *Pelaheja* (*Pelagia*) i wreszcie najmłodszy syn *Juosip* (*Józef*).

Moi rodzice i dzieciństwo

Mój ojciec, *Aleksy Pytel*, urodził się 13 października 1905 roku. Ożenił się jednak dopiero po II wojnie światowej z 29-letnią *Marią Daciuk z Bujak*. Poznał ich ze sobą sąsiad *Jakub Czerynda* – takiego człowieka nazywano kiedyś *rajkiem*.

Ślub moich rodziców odbył się w 1947 roku w *Drohiczynie*. Mieli dwóch synów – *Pawła* i *Iwana* (*Jana*). Mój starszy brat *Paweł* zmarł w wieku około roku. Ja urodziłem się 10 września 1949 roku.

Gdy po śmierci *Pawła* moja mama *Maria* zaszła ponownie w ciążę, bardzo się bała, że i to dziecko umrze. Gdy więc nadchodził czas rozwiązania, uradzili z ojcem, żeby zmienić miejsce porodu. Wyjechali z domu wozem żelazniakiem do siostry mamy – *Anny*, po mężu *Jufimiuk*, która mieszkała w lesie w *Siemiatyczach* (obecne okolice „*Horteksu*”). Mieli nadzieję, że dzięki pomocy siostry poród dobrze się zakończy. Niestety, w czasie porodu moja mama dostała krwotoku i zmarła w tym samym dniu, w kilka godzin po moim przyjściu na świat.

Po śmierci mamy jej siostra *Anna* na drugi dzień, tj. 11 września, w wielkiej trwodze wzięła mnie na ręce i w pośpiechu zaniósła do *batiuszki* w *Siemiatyczach*, żeby ochrzcić. Siostra mamy została moją chrzestną mamą. Ksiądz *Aleksander Wi-*

Grupa horodniczanek z dziećmi i wnukami przed domem *Mikołaja Kiczki* (męża mojej ciotki *Heleny*). Pierwsza z prawej *Dominika Pytel* ze swym pasierbem *Janem*, zaś trzecia z prawej to *babcia Filina*. Na drugim zdjęciu *Aleksy, Dominika* i *Jan Pytlowie*.

szenko zrozumiał ciężką sytuację i został moim chrzestnym ojcem. Razem dali mi imię *Иоаннъ* (Jan). Z powodu zaistniałej tragedii po chrzcie nie było żadnego przyjęcia dla najbliższych z rodziny. Następnego dnia, 12 września 1949 roku, odbył się pogrzeb – pochowano moją mamę, której nigdy nie widziałem.

Po śmierci mojej mamy opiekowała się mną babcia *Filina* (tak we wsi zwano Akulinę). Z powodu braku dobrej opieki dostałem owrzodzenia na całym ciele. Ojciec był bezradny, ale znalazł nową opiekunkę, która była wdową. Nazywała się Dominika *Semeniuk* (Siemieniuk). Oboje z moim ojcem wozili mnie do lekarza Prokopowicza na ul. Grodzieńską w Siemiatyczach. Owrzodzenie wyglądało tak groźnie, że doktor bał się mnie nawet dotknąć, myślał że jest to coś zaraźliwego.

Mówiono mi, że choroba powstała pewnie z powodu niezabezpieczenia butelki z mlekiem, do której wlała mucha. Wyglądało to bardzo beznadziejnie, więc Dominika leczyła mnie na swój domowy sposób, starannie przekładając z poduszki na poduszkę, aby nie uszkodzić któregośkolwiek wrzodu, oraz smarując masłem i olejem. Dzięki Bogu powoli wracałem do zdrowia.

Nazwisko Siemieniuk Dominika miała po pierwszym mężu. Z domu była *Humeniuk* (Gumieniak) – urodziła się w 1910 roku w Ogrodnikach, w rodzinie *Kiryła* (Cyryla) i *Jefimii* (Eufemii). Dominika miała jeszcze dwie siostry – Helenę i Anasztazję. Helena wyszła za mąż za mieszkańca Ogrodnik Mikołaja Kiczkę. Mieli dwie córki – Irenę i Eugenię. Syna Anasztazji, Pawła, zabili w czasie wojny Niemcy (miał 19 lat). Z tych wszystkich osób żyje już tylko Irena.

Po pewnym czasie mój ojciec i Dominika pobraли się – wzięli ślub w cerkwi w Siemiatyczach, 8 lutego 1950 roku. Moja druga matka z pierwszego małżeństwa miała syna Pawła, który zmarł, będąc dzieckiem, zaś z moim ojcem miała córkę Marię, która też zmarła. Mnie traktowała jak własnego syna, ja też ją kochałem i szanowałem tak jak swoją rodzoną mamę. Nigdy o niej nie zapomnę, bardzo wiele jej bowiem zawdzięczam. Opiekowała się mną od trzeciego miesiąca życia do lat dojrzałych. Zmarła w 1983 roku w wieku 73 lat. Mój ojciec Aleksy zmarł z powodu wylewu 3 marca 1986 roku, mając ponad 80 lat.

Gdy zmarł mój starszy brat Paweł, został pochowany na starym cmentarzu, niedaleko cerkwi św. Piotra i Pawła. Obok niego pochowano naszą mamę Marię, zaś

Jan Pytel jako akordeonista (koniec lat 60. XX w.)

później moją przyrodną siostrę, też Marię – córkę Dominiki i Aleksę, a także mego ciotecznego brata Jana – pierwszego syna ciotki Pelagii Pytel, która wyszła za mąż za Jana Jurczuka z Ogrodnik. Wszyscy spoczywają obok siebie w jednej mogile.

Oprócz Pelagii mój ojciec miał jeszcze dwie siostry. Obie wyszły za mieszkańców Ogrodnik – Olga za Jana Dymitruka, który był w tym czasie sołtysiem, zaś Antonina za Sergiusza Gumieniaka. Najmłodszy z rodzeństwa mojego ojca, Józef Pytel, został jeszcze jako kawaler rozstrzelany przez Niemców w Tonkielach, więc nie pozostawił po sobie żadnego potomstwa.

Moja muzyka

Od najmłodszych lat interesowałem się muzyką i wszystkim, co z nią związane. Nauka w szkole podstawowej niezbyt mnie interesowała i nie skończyłem jej w zwykłym terminie, bo stałe myślałem, żeby jakoś zarobić i móc zająć się graniem. Oczywiście uczyć się w szkole muzycznej nie było za co. Ale wujko Jan Jurczuk, który często jeździł na targi i dobrze znał mój muzyczny zapach, pewnego razu spotkał na rynku w Siemiatyczach Rosjanina, noszącego na plecach mały akordeon – bajan. Dobili targu i wujko kupił go za 500 złotych. Gdy więc zaszedłem do wujka w odwiedzin, czekała mnie niespodzianka – mogłem na tym bajanie zagrać.

Zacząłem samodzielnie uczyć się gry na instrumencie. Pierwsza piosenka, którą zagrałem, to było „Lato, lato”. Poprosiłem też rodziców, żeby odkupili tę harmonię. W tamtych czasach było ciężko, rodzice nie mieli pieniędzy. Ojciec nosił na plecach lniane włókno na sprzedaż do Drohiczyzna. Za sprzedany len dostał 500 złotych, za które ten akordeon od wujka odkupił.

Swoje pierwsze granie zespołowe zacząłem z Jankiem Wakulukiem z Ogrodnik, który miał harmonię trzyrzędową i uczył się z nut u mieszkającego w sąsiednich Zającznikach Władysława Jurczuka, zwanego Kolędą. Ja z ojcem też do niego poszedłem, ale pan Jurczuk powiedział, żebym zmienił instrument, gdyż mój bajan nie nadawał się do profesjonalnego muzykowania. Przystałem więc chodzić do niego na lekcje i samodzielnie konstruowałem perkusję, na której grałem z Wakulukiem.

Podstawówkę skończyłem więc dopiero w 1977 roku. Była to szkoła dla uczniów w bardziej zaawansowanym wieku, która mieściła się w Bacikach Średnich. Funkcję jej dyrektora pełnił wtedy Marian Lipiński. Okazałem się nawet najlepszym uczniem w klasie, prześcigając swoich kolegów. Gdy w czasie ostatnich egzaminów wręczano kwiaty egzaminatorom, ja wręczyłem je panu Marchelowi, dyrektorowi Liceum w Drohiczyźnie. Otrzymałem je jednak z powrotem – jako uznanie za moje postępy w nauce.

Byłem już wtedy żonaty. Dziewczynę znalazłem w swojej wiosce, Walentynę Leoniuk, i w lutym 1973 roku wzięliśmy ślub, potem zaś urodził się nasz pierwszy syn Adam. Gdy zaczął chodzić, prowadzałem go po podwórku. Malec cieszył się z tego i nucił swoją dzieciinną piosenkę „Tago igo”, śpiewał też „Una Paloma Blanca”, oczywiście przekręcając to po swojemu. Lubił być w towarzystwie taty i od najmłodszych lat lubił muzykę – można powiedzieć, że tworzyliśmy razem zespół. Gdy Adaś podrośł, byłem na Borysowszczyźnie u wujka Władka Bajeny, który dla swego syna Michała kupił zielony akordeon. Michał nie chciał na nim grać, więc odkupiłem ten instrument dla Adasia i nauczyłem go pierwszej piosenki „Uciekaj myszko do dziury”. A ponieważ był bardzo zdolny, następnych piosenek uczył się już sam, ukończył też 5-letni kurs gry na pianinie w ognisku muzycznym przy Domu Kultury w Siemiatyczach, u nauczyciela Zenona Sielewanowskiego. Gra do dziś w zespołach muzycznych – dawniej był to „DIP”, teraz „Solden”.

Jan Pytel jako saksofonista w zespołach „Saturn” (pierwszy z lewej) i „Aria” (pierwszy z prawej)

W latach 70. grałem w zespole „Saturn”, zaś w latach 1981 – 1990 z bardzo dobrym zespołem „Aria”. Później pojechałem do Brukseli, żeby trochę zarobić i poprawić swój byt. Byłem tam przez 20 lat i w tym czasie zacząłem budować nowy dom w Ogrodnikach, na starym rodzinnym placu. Po powrocie z Belgii nadal interesowałem się muzyką. Dopóki zdrowie pozwalało, grałem w siemiątyckim zespole „Retro”, co dawało mi wielką satysfakcję.

Z tej racji, że mieszkam we wsi Ogrodniki, jestem zainteresowany historią i pochodzeniem tych okolic. Za-

cząłem zbierać wszelkie informacje o swojej wiosce i okolicznych wsiach, gromadząc wycinki z gazety „Głos Siemiątycz”, czasopisma „Nad Buhom i Narwoju” i innych wydań regionalnych. Od 2007 roku zacząłem też filmować ciekawe i ważne wydarzenia w naszej okolicy – odpusty, występy zespołów śpiewaczych i muzycznych, festiwałe. Zbieram zdjęcia, zarówno do swego drzewa genealogicznego, jak też osób zajmujących się muzyką, na czym kto tylko potrafi grać. Bo chociaż moje warunki życiowe nie pozwalały, aby

pójść do szkoły w tym kierunku, muzyka była moją pasją życiową od najmłodszych lat. I do dzisiaj wszystko co jest związane z muzyką, śpiewem i innymi występami artystycznymi bardzo mnie interesuje. Jestem człowiekiem głęboko religijnym, lubię oglądać święte obrazy i filmy, zbieram i kopiuję zdjęcia ikon i cerkwi. Do ludzi innych wyznań religijnych i o odmiennych poglądach odnoszę się z życzliwością, nie lubię natomiast zła i fałszu.

Jan PYTEL

Варто прочитати!

Анета Примака-Онішк, Біженство 1915. Забуті вигнанці, Видавництво Темпора, Київ 2019, 524 стор.

Ті, які не читали книжки Анети Примаки-Онішк «Біженство 1915. Zapomnianiani uchodźcy», виданої 2016 р. польською мовою, мають нагоду ознайомитися з нею в українському перекладі. Без сумніву варто, оскільки це одна з важливіших книжок про призабуту сторінку підляського минулого, тобто масову евакуацію, передусім українсько- та білоруськомовного населення, вглиб Росії в 1915 року, відому під назвою «біженство».

«Біженство 1915. Забуті вигнанці» це історичний репортаж. Її авторкою є журналістка Анета Примака-Онішк, родом з білоруськомовного села Книшевичі. Досі її статті друкувалися в таких відомих газетах і часописах, як: «Gazeta Wyborcza», «Polityka», «National Geographic», «Karta». Спонукою для пошуків матеріалів стала для авторки сімейна історія бабусі Надії, яка попала в біженство.

Репортаж Примаки-Онішк це ретельне опрацювання теми, сперте на

багатий матеріал – спогади очевидців і численні історичні джерела. Текст супроводжується документальними свідченнями – фотографіями забутих вигнанців.

Книжка розповідає про долю біженців від початків Першої світової війни по сучасність. Звертає увагу, перш за все те, що авторка показує події з точки зору поодиноких людей – білоруських і українських селян, але також польських поміщиків. Їхні особисті історії розкривають перед читачами автентичну трагедію біженства.

Авторка намагається долати міфи, серед інших стереотип, що біженство стосувалося лише православних, оскільки в Росію тікали також поляки, хоча їхня ситуація була набагато краща, ніж руських селян. Іншим міфом є казковий образ Росії – Обіцяної землі. Авторка пробує зрозуміти, чому угікачі так її бачили, а з другого боку показує, як справді виглядало життя в тодішній Росії. Вона намагається відокремлювати факти від того, що творить сучасну пам'ять про біженство.

У книжці знайдемо багато драматичних описів. Дякуючи тому репортаж Примаки-Онішк це, ймовірно, найкраща книжка про біженство, яка викликає інтерес як професійних дослідників, так і пересічних читачів, що навіть не знали, чим було біженство 1915 року. Зараз про цей маловідомий епізод Першої світової війни можуть довідатися також україномовні читачі. (ред.)

Іван Киризюк: 3 циклу «Первоцвіт»

Молитва

Пам'яті Лук'яна Троця
Дідусю мій
Лук'яне!
Ми разом
Зруб щастя будували
Рідну пісню шанували
Ти розказував
Про біженство
Про роки війни
Солдати гинули
Мов польова билинка
На чужині
Дідусю мій
Лук'яне!
Ти в безодні голубій
Пораду дай
Розкрий таємницю
Як затримати
Висихання
Підляшшя нашого
Криницю.

Спокій

Люблю я
Спокій села
Спокій природи
За синім вікном
Люблю павутину
Півдня тиху годину
Все це містика
Створена з тиші
Між землею
А небом
Інтимне тіло
Первоцвітом
Душу огріло.

Час

Сипнуло дощем
На ярину
Відмірений час
Остався в хмарах
Багряна
Плахта сонця
Сиві тумани стирає
З зеленого листочка
Роса мов надія
Краплинкою сплила
На материнську щоку
Доля –
Далінь безкрая
Там молодості
Недовершена
Ілюзія щастя
В косинці білій
Гуляє.

Мироносне

Несе дощик
Воду,
В зелені очерети
А мені надію,
Долі ікону
Втулену,
В зелений шовк
Ярини.
З-над
Церковного купола,
По широкому полі,
Лине теплий розспів
«Вірую...»
Білим пухом тополі.

Ранок

Забрала ніч
Кучеряві сни
Із-за клуні
В золотій короні
Викотилось сонце
В келихи зелені
Поналивалася весна
Юність
Входить до села.

Весна

Жайворонковий гомін
На узліссі
Чиркотять
Весело горобці
На кучерявій грушці
Повна
Життєвих таємниць
Мов мадонна
Йде загонами
Весна
В зеленім платті
Сяє радість
Розквітлого
Латаття.

Первоцвіт

Березневий первоцвіт
Пахне у лугах
Присмаком весни
Весело
Вітер зайграв
Неписану
Вирію зелену елегію
Журавлям
Що у небі
Про щастя сімейне
Гнізд рідних
Курличуть.

Правда

Наче сон
Весна на білому коні
В'їжджає у сади
Сонце
Мов запашний
Винятий пиріг із печі
Мов золотий тюльпан
Веселить
Мою душу
Сільський світ
Правдою своєю
Виплекав
Моєї вірності
Білу лілею.

Боротьба

Кров знова
В танець пішла
Мрія зарум'яніла
Диво там
Де втіха
Печаль
Пропастю душі
Розсипалась любов
Життя
Переломаним крилом
Тому
Смерть зветься
Стеблом згорілим
Останньої хвилини.

*м. Більськ
17 березня 2019 р.*

3 «ХРОНОЛОГІОНУ» 2018

20.02.2018 р.

Одні – дурниці різні верзуть. Інші – видно не розумніші – нічого з цього не розуміють, все ж переконано кажуть, що це не верзії, але – версії!

24.02.2018 р.

Назви для сакрального підходу господині до справи чистоти вдома й прибирання (по-пудляському – пратаня). Як-бо знаємо – господиня в хаті три вугли тримає (народна приказка). Але буває, що це господаря дратує, зокрема, коли прибирання в хаті відбувається як якась обрядодійність, і він придумує ось таку назву: пратанізм – зрозуміло, що аналогічно до «сатанізм». Польською це буде – sprząctwo (від sprzątać), зрозуміло, що аналогічно хоч би до «ogładactwo» (вуаеризм).

27.02.2018 р.

Нові неологізми:

Всторчок – всторкається в розетку.

Культани – настирливі поклонники «культової» особи.

01.03.2018 р.

У Києві перший день весни. Ігор Винниченко прислав навіть на ФБ картку з весняними вітаннями. А так насправді в нас то зима снігом поскрипує й морозу не менше 10-ти, хоч не дотягає до 20-ти.

А не про весну й зиму то така думка: Живеш, дивишся на цей світ і після якогось часу з'являється така рефлексія, що біда не в дурнях, бо їх не позбутися – не сіяні родяться. Біда в цих нібито розумово нормальних людях, що цим всім придуркам довіряють.

12.03.2018 р.

Сьогодні поїхав до Білостоку, щоб забрати щойно зроблений закордонний паспорт. Не встиг, хоч якось мені здавалось, що ще багато часу. Але зовсім не вкур...ся...

А ще ось зараз бачу, що менше хіба буду вкур...тись на рондах (кільцях), адже прочитав таке: Jak podaje dziennik „Rzeczpospolita”, Wojewódzki Sąd Administracyjny w Lublinie uznał, że rondo należy traktować jak zwykłe

skrzyżowanie i nie ma sensu włączanie lewego kierunkowskazu w momencie, gdy wjeżdżamy na rondo, by skręcić w lewo. Sygnalizujemy dopiero chęć zjazdu ze skrzyżowania”.

Колись у Більську ронд не було – почали їх робити за унійні гроші й люди, в'їжджаючи, почали «мигати лівим», що нібито їдуть по колу. Але ж, к...а, на ронді – їзда de facto по колу, це de iure їзда навпростець! На ронді, яке має лише одну смугу, ніколи не поїдеш вліво, ну, хіба, що на Впростець, найчастіше через земляний горб – раз сліди такої їзди сам бачив (сніг лежав й було добре видно, що комусь все ж таки вдалося «поїхати вліво»).

Ага – ціла справа з судом виникла з цього, що якийсь дурний екзаменатор присікся до, як видно – більш ніж він сам розумного курсанта, який при в'їзді на рондо не включив лівого повороту!

23.03.2018 р.

Вчора гнавсь автобусом зі Львова до Люблина. Десь ззаду сидів чоловік, що йому зібралось на по-телефонну балачку з жінкою. Звісно, я чув лише його мову, тому спочатку думав, що він вимагає грошей від якогось іншого чоловіка, який не розраховувався, тому лякає його – відрубав тобі голову. В якомусь моменті стало однак зрозумілим, що декапітацією zagrożена особа жіночої статі – хоч і не зовсім певного подружнього стану. В кожному разі жили вони в одній хаті – в певному моменті чоловік задекларував, що їй «п*зда», що він з нею жити не буде, бо вона «тварь», «криса» й «чмо» (видно інвективи «зза паребріка» здалися йому більш адекватними – хтось більш ніж я вредний міг би сказати, що мова московитів саме до того й годиться), що має забрати свої речі з його хати та забиратися до мами. Насамкінець виявилось, що ця ж його кобіта взяла – вкрала! – гроші з його кошелька та щось купила. Але що? Цього не вдалося вже розгадати, все ж їхати було якщо й не цікаво, то й так не зовсім нудно.

Хоч, признаюся, більш мені до вподобу було слухати по-телефонні те-

ревені симпатичної львів'янки, яка в цьому самому що і я купе гналася з Києва у рідну домівку й розпитувала чоловіка, що остав вдома, як йому вдалося дати собі раду з брудним посудом, але довідалась, що проблеми не було, бо чоловік просто пішов на обід до сусідів. Та це лише частинка їхньої розмови й дуже жалію, що цього, зовсім не агресивного, кепкування зі свого лютого, а може просто «przekomarzenia», зразу не записав, бо б це був готовий супертекст для кабаре...

* * *

Чому такі дурниці й просто дебілізм діються у сьогоденній політиці та інтернеті? Виглядає на це, що це хвороблива форма адаптації до нового світу, який формується старим способом помилок та – ще більших помилок. А ціна цих помилок – також і кров, і страждання.

26.03.2018 р.

Поставив воду на вогонь, щоб на каву варилась, а вона не закипає!

– О ж ти заразо – жодного в тобі інтелекту! Самі молекули!

Через хвилинку, не знаю – може це моє дорікання запекло, чайник так розсвиствівся, що прийшлося під ним вогонь швиденько загасити.

Ну й хто тут заперечить, що й словом можна, не лише ділом!

* * *

Коли уродженець села з-під Варшави переходить зі своєї сільської говірки на польську літературну мову – це ujednoczenie. Коли це саме робить уродженець «нашого» села під Більськом чи Гайнівкою – це обезличення!

27.03.2018 р.

Щоб когось скривдити треба – щось зробити. Себе скривдити найлегше – не робивши нічого...

07.04.2018 р.

Світить ясно? Так – як тінь ліхтаря.

Жінки «на те сотворила натура», щоб вони давали: життя, їжу, тепло домашнє. Чоловіків – еволюція додала, щоб вони давали змогу жінкам все це робити.

* * *

Чомусь мені багато що асоціюється з одним коров'ячим органом та отримуванням з нього смачненького продукту. Отже, коли підключаю до комп'ютера пендрайва або флешку, то з'являється комюніке: Dysk wumieny. Добре здогадуєтесь – саме із коров'ячим вим'ям тут у мене асоціація – польською wumię (прикметник – wumienny). А ось переписував вірш одного поета підляського й там «надійний цвіт». Ну звісно, подумалось мені, що певно «надійний» від – «надіти»! А про «вечероньки не доїла» й говорити немає що, бо в моїй рідній мові «з підляського порога» слово «не доїла» значить, що не подоїла корову й, може, тварині, від переповнення молоком, вим'я вже болить. А чом не доїла корови? Певно тому, що не доїла вечероньки й сили не було в руках. От – ця хвілологія!

Факт – дитиною коли був, то полюбляв попити молока, яке мама щойно надоїла і процідила, тепленького ще...

16.04.2018 р.

– Сьогодні дізнався, що жінки, принаймні деякі, мають почуття вини, що прийшлося їм приймати ліки, що їм трапилося якесь хронічне захворювання...

– А що з чоловіками?

– Чоловіки, принаймні деякі, мають філософський підхід до життя та вважають, що людина творіння повністю експериментне, яке з'являється на світ методом спроб і помилок, отже, знайти ідеальний та досмертно здоровий примірник практично неможливо.

Тааак – без філософських елюкубрацій важко зберегти здоровий підхід до життя й свого в цьому спектаклі місця. Що ж таке, до речі, це життя? Повзуча уповільнена агонія...

18.04.2018 р.

Якась «добра душа» написала слова, які мене вельми зацікавили: Поганий почерк свідчить про те, що ваш мозок працює швидше ніж руки!

То я навіть можу сказати, коли в мене це обігнання відбулося – на кабінулах між першим та другим кла-

сом початкової школи. В першому класі мене ж хвалили, що гарно пишу, що мій зошит найгарніший з усього класу, ну а в другому почали дорікати, що в мене «лікарський почерк» та певно незабаром лише аптекар зможе відчитати моє писання.

21.04.2018 р.

Вже можна в одній сорочці вийти надвір, подивитись на цвітучі вишні й загорлати: Вееесна!!!

А коли хтось живе близько екватора, або хоч тропіка, то йому весною непереливки. Хтось може навіть воліє осінь.

Що ж – осінь на Підляшші також гарною буває, але все ж мені більш весна подобається. Принаймні сьогодні...

Бо як весна та волога з теплом, то квіти – зацвітають і пахнуть. А коли осінь та волога з теплом, то свіжо вимолочене зерно – зацвітає й починає смердіти! Бо цвіт і цвіль – брат і сестра?

26.04.2018 р.

От і розсівся дід Опанас (а може Свирид, а може й Опанас Свиридів, тобто Свиридишин) на лавочці перед Секендгендом – крамницею з дешевим вживаним одягом – оглядає людей, що сюди заходять та обкупляються всяким добром текстильним, інколи зовсім доброї якості та елегантним, наслідком чого – як ті гусениці, що на листочках напасуть свої гузиці й після якогось часу вилітають барвистими метеликами – люди ці, гарно й недорого одягнені, також переходять внутрішнє перевтілення. Все ж діда, що так дивиться і метикує, думка-запитання мучить: А чи, коли за невеликий гріш покращать свою зовнішність, що повпливає й на їхню внутрішню кондицію, то чи наслідком цього перетворення не стане часом «дешеве нутро»? Може – «внутрішня дешевість»?

27.04.2018 р.

Градошини як горошини! Так, сьогодні випав перший, принаймні у Більську мною завважений, град та ще й трохи заgrimіло. Найбільш постраждали цвітучі вже дерева – вишні й деякі яблуні, бо разом з гра-

дом (градошинами – якщо зерна гороху це горошини) на землю летіли пелюстки...

12.05.2018 р.

Приїхав вантажний ахтанабіль та звалив біля брами 2 тони вугілля. Вкинув ці 2 тони на тачку, потім ці 2 тони перевіз під двері підвалу, відтак перекинув ці 2 тони з тачки у підвал, а точніше у засік для вугілля приготовлений. Виходить, що виконав працю вагою 6-ти тон (метричних).

Попрацював фізично, то й інтелект почав діяти. Колись написав, що життя – як пляшка пива! Зараз більш мені подобається афоризм, що життя це довготривала й «повільнопротікаюча» – агонія! Спочатку то файно, а потім – з півсторіччя переживеш – починається «відчуження», бо то щось заболить, щось не запрацює як треба, заколе, занеє – й людина носом у ґрунт заріє...

Що ж – свині, які мають багато органів людського розміру, риють ґрунт, як тільки нагода є – й живуть поки їх не заріжуть, а дикі свині то й довше.

– Людина ж не свиня! Її швайкою не колють, ножом не ріжуть!

– Факт... Але дехто подекує про якусь паню з косою!

Тааак – зустріч з нею неминуча. Отже, кожний життя марнує, як уміє, по-своєму.

– Аби якось цієї зустрічі дочекається?!

22.05.2018 р.

Світ є такий – який він є. Але для нас – він такий, яким ми його бачимо...

24.05.2018 р.

Доповнення до цього, навіщо одруженому чоловікові жінка: ...та щоб він мав кому подобатися! (давніше: Щоб він мав кого слухатися і щоб було кому на нього кричати).

– А може, щоб мав хто йому подобатися?

– Знов цей чоловічий егоїзм? Все – він, він, йому, йому!

Зі своїх думок списав
Юрій ГАВРИЛЮК

З хроніки подій над Бугом і Нарвою

Помер Микола Блащук

3 квітня на 74-му році життя упокоївся Микола Блащук, багатолітній український діяч та член Головної ради Союзу українців Підляшшя. Він народився 1945 р. у селі Мощона-Панська, закінчив Український педагогічний лицей № 2 у Бартошицях, був вчителем і директором Початкової школи в Милейчицях, а також вітом гміни Милейчиці.

Діти презентують українську поезію

4 квітня у Більську відбувся Воєводський декламаторський конкурс для дітей і молоді «Українське слово». Взяли в ньому участь дошкільнята та учні початкових шкіл і гімназій з Більська, Черемхи і Білостока. Презентувалися діти з: Садка № 9 «Лісова поляна» в Більську, Початкової школи ім. Адама Міцкевича в Більську, Шкільно-дошкільного комплексу в Черемсі, Громадської початкової школи св. Кирила і Методія в Білостоці, вперше з Початкової школи № 9 у Білостоці, а також з міжшкільного пункту навчання української мови при Самоврядному інтеграційному садку № 26 у Білостоці.

Загалом показала понад сотня дітей і молоді. Представляли вони вірші українською мовою, у тому числі підляською говіркою.

Конкурс пройшов у рамках проекту Союзу українців Підляшшя «Зустрічі з підляським фольклором, українською традицією і поезією» дякуючи дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП та Маршалківського управління Підляського воєводства у Білостоці, а також підтримці Міста Більськ та Міністерства закордонних справ України.

Праці Павла Пецушка

5 квітня в Районній медичній палаті в Білостоці відбувся вернісаж виставки праць Тобіаша Кеньо «Дві секунди перерви», поєднаний із концертом класичної музики. Презентовано на ньому художні праці Павла Пецушка, лікаря і співака-тенора лемківського по-

ходження, який відомий як популяризатор українського класичного репертуару. Свої картини він малює під мистецьким псевдонімом Тобіаш Кеньо. Це абстрактні праці, зроблені на старих дошках, з використанням пакувальних стрічок, будівельних дошок, різних листівок, навіть сірників, недопалків та гвинтів. Була то вже чергова виставка праць митця у Білостоці.

«Ранок» під час благодійної акції

6 квітня у Комплексі спеціальних шкіл у Більську в рамках Світового дня ау-

тизму відбулася спортивно-благодійна акція «Мільйон свінгів для аутизму». Взяв у ній участь Український ансамбль пісні і танцю «Ранок» з Більська.

Ювілей українського поета

6 квітня ювілей 60-річчя з дня народження відзначав Тадей Карабович – український поет, перекладач, літературознавець, головний редактор щорічника «Український літературний провулок», член Національної спілки письменників України. Він народився у 1959 році в Савині Холмського воєводства. Закінчив педа-

гогіку, згодом історію в Університеті Марії Склодовської-Кюрі в Любліні. Працював у газеті українців у Польщі «Наше слово», згодом в Кафедрі української філології УМСК. Друкувався в українських і польських часописах, видав кільканадцять збірок поезій та перекладів. Його вірші та статті (присвячені напр. українській підляській літературі та підляським поетам) можна читати й на сторінках українського двомісячника українців Підляшшя «Над Бугом і Нарвою».

Тадей Карабович співзасновник (разом з дружиною Аліною) Музею матеріальної культури Холмщини і Підляшшя в Голі на Во-

лодавщині, де щорічно при нагоді свята Антонія Печерського, патрона місцевої церкви, проходить великий захід «Голянський ярмарок».

У рік ювілею в Україні вийшла друком збірка поезій Тадея Карабовича «Лугини».

Фестиваль «буслові лапи»

7 квітня у Залішанах відбувся Фестиваль «буслові лапи». Це захід, який мав на меті нагадати колишній звичай випікання «буслових лап», тобто обрядових підляських булочок, що пов'язані зі святом Богородиці. Захід завершив майстер-класи випікання «буслових лап» у Залішанах і Кліщелях, в яких брали участь як діти, так і дорослі.

Усі дії, пов'язані з реконструкцією колишніх звичаїв, провів Міський осередок культури, спорту і рекреації в Кліщелях.

Міжнародний проект українського митця

11 квітня в галереї Воєводського осередку анімації культури в Білостоці відбувся вернісаж міжнародної виставки «Міст культури – відкритий простір». Презентовано на ній художні праці, виконані різними техніками, майже сорока митців з: Польщі, України, Білорусі, Великобританії, Німеччини, Франції та США. Це авторський проект українського художника Ігоря Дрозд-Душинського, який багато років пов'язаний з Польщею.

Після Білостока виставка буде презентована в Рівному в Україні, також в Білорусі, згодом повернеться до Польщі, де буде можна її дивитися в Любліні і Варшаві.

Чоловічий спів над Нарвою

12-14 квітня в Загороді в Козликах над Нарвою відбулися майстер-класи чоловічого народного співу. Було це продовження дотеперішніх зустрічей з українськими народними піснями в музею підляських українців та водночас перша пропозиція виключно для чоловіків. У зустрічі взяло участь 11 осіб. Народного українського співу вчив їх Юрій Ковальчук з Рівного, який багато років працює з колективами та любителями народного співу на Підляшші.

«Добривідська музична традиція»

20 квітня у сільській світлиці в Добриводі відбулися передвеликодні майстер-класи. Повела їх місцева співачка Ніна Явдосюк. Метою зустрічі було пригадати колишні звичаї пов'язані з Великоднем та приготуватися до найбільшого християнського свята.

Майстер-класи з рукоділлям та музикою Добриводи мали відкритий характер. Склалися вони з двох частин. Під час першої учасники вчилися виконувати прикраси на вербочки, які освячуються у церкві під час Вербної неділі, а також робити крашанки і писанки з використанням традиційних підляських матеріалів, зокрема т.зв. цибульки, тобто лущиння цибулі. У другій частині співачки з Добриводи вчили присутніх великопісних пісень.

Майстер-класи прийшли в рамках проекту «Добривідська музична традиція», реалізованого Товариством спадщина Підляшшя за коштів Міністра культури і національної спадщини РП з Фонду промоції культури.

«Операція чиста річка» – штаб Козлики

20 квітня у Загороді в Козликах над Нарвою члени Товариства друзів скансену в

Козликах та прихильники музею під відкритим небом приєдналися до акції «Прибирання світу». Це кампанія, під час якої тисячі людей виходять на благодійні акції прибирання сміття на територіях загального користування. Цього року учасники акції в Козликах поєднали цю кампанію з проектом «Операція чиста річка» (19-ий штаб). Окрім місця довкола Загороди вони порядкували м.інш. дорогу, яка веде до пам'яткової церкви св. Миколи в Козликах, пляж, а також збирали сміття на річці.

10 років з «Українським словом»

23 квітня 10 років тому в ефірі православного Радіо Ортодоксія (Radio Orthodoxia) з осідком у парафіяльному будинку при Парафії Святого Духа в Білостоці пролунала перша передача українською мовою – «Українське слово». Готували її та вели учениці міжшкільного пункту навчання української мови при Початковій школі № 12 у Білостоці: Агнешка Репко (зараз Парфінюк), Олександра Олійник, Єва Степанюк і Катерина Савчук (на фото – перша журналістська група).

Початково «Українське слово» це була 15-хвилинна програма, яку можна було слухати раз на два тижні в четвер, але передачі були щотижневі, тому що їх повторювали. З 2011 року це щотижнева 20-хвилинна програма, яка реалізується завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП. Від років її готують спільно Агнешка Парфінюк та Анна Паб'ян.

В «Українському слові» з'являються теми, які показують різні прояви українського життя на Підляшші. Велику увагу молоді журналістки приділяють фольклорним темам та підляській музиці. Специфіка про-

грами пов'язана з тим, що вона транслюється на православному радіо, що має вплив на її характер, наприклад, під час постів.

«Українське слово» це друга, після «Української думки» в Радіо Білосток, українська радіопередача на Підляшші. Можна її слухати у кожен четвер на частоті 102.7 FM та на веб-сайті Радіо Ортодоксія: orthodoxia.pl/kategoria/podlasie/ukrainskie-slowo-podlasie.

Добривода у Варшаві

24 квітня під час кулінарно-мистецького заходу Учта «У цю зелень, у цю зелень» («W tę zielęń, w tę zielęń») у Празькому центрі «Koneser» у Варшаві виступили народні співачки з підляської Добриводи, лауреатки нагороди Міністра культури і національної спадщини, які популяризують колишній співочий репертуар свого села.

«Ранок» у Варшаві

2 травня вулицями Варшави пройшов біло-червоний хоровод під гаслом «Ми різні – об'єднує нас Польща». Під час маршу можна було побачити понад 80 груп з усієї Польщі, які презентували культуру своїх регіонів. Хоровод розпочався на Театральній площі та закінчився на Площі Пілсудського, де на сцені відбулися виступи колективів. Серед учасників заходу знайшовся Український ансамбль пісні і танцю «Ранок» з Більська.

Фестиваль «Мельницького короваю»

4 травня у Мельнику відбувся XIII «Фестиваль Мельницького короваю», під час якого щорічно є презентовані традиції пов'язані з весільним короваем. Захід заохочує господині стягнути до призабутого вміння випікання короваю та прикрашування його традиційними весільними орнаментами. То також нагода для реконструкції і відтворення весільних підляських звичаїв.

У його рамках кожного року відбувається конкурс на найкращий коровай та проходить музичний концерт. Цього року весільні традиції україномовного населення Підляшшя, пов'язані з готуванням і виправлянням молоді до вінцю, показував український фольклорний ансамбль «Родина» з Дуб'яжина. Виступили також колектив «Мельничани» з Мельника та ансамбль «Квартет».

Сакральний спів у Гайнівці

5-11 травня у Соборі Святої Трійці в Гайнівці проходив XXXVIII Міжнародний фестиваль «Гайнівські дні церковної музики». Взяло в ньому участь 27 хорів із 10 країн світу, у тому числі два з України - Хор Київської духовної академії і Семінарії при Києво-Печерській лаврі, який отримав Гран-прі фестивалю та хор «Crescendo»

з Кривого Рогу, який зайняв перше місце у категорії академічних хорів.

Традицією гайнівського свята сакрального співу від багатьох років є презентація місцевих парафіяльних хорів. Цього року в категорії парафіяльних сільських хорів першу нагороду отримав Хор православної парафії Вознесіння Господнього в Оршкові, другу – хор парафії Покрови Пресвятої Богородиці в Дубичах Церковних.

Фестиваль організувало Товариство «Любителі церковної музики».

Виставка з українською музичною оправою

7 травня в галереї Воєводського осередку анімації культури в Білостоці відбувся вернісаж виставки малярства Дарії Островської «Шепотом». Авторка картин це випускниця Інституту мистецтв в Ольштині, зараз вона живе і працює в Хорощі коло Білостока. Картини молоді мисткині, в якій українське коріння, зосереджуються на людині, в основному жінці. Вони часто нав'язують до народних мотивів, казок та ікон. Праці презентовані в Білостоці це прояв захоплення підляськими шептухами.

Під час вернісажу з концертом підляських пісень виступив український фольклорний колектив «Добрина» з Білостока.

Весняна зустріч у Доброводі

11 травня в Доброводі відбулася весняна зустріч з місцевими співачками. Була вона присвячена ознайомленню з обрядами, які пов'язані з вітанням весни, та вивченням весняних пісень – «рогульок» і «виснинок». У Доброводі збереглися цікаві обрядові весняні твори, характерні тільки для того села, серед них «Святий Юре-Ригоре» та «Є в Доброводі грудочок», які ймовірно дохристиянські за походженням.

Майстер-класи повели учасниці місцевого фольклорного колективу: Ніна Явдосюк, Валентина Климович та Варвара Яким'юк. Взяло в них участь понад 20 осіб. Вони не лише вчилися пісень, але також брали участь у випіканні короваю та обряді його качання по засіяних полях, щоб забезпечити врожай.

Зустріч пройшла в рамках проекту Товариства спадщини Підляшшя «Добривідська музична традиція» за кошти Міністра культури і національної спадщини РП з Фонду промоції культури.

Коровай у Радивилівці

11 травня у Радивилівці відбулася друга частина «Фестивалю Мельницького короваю», яка присвячена так званому «аграрному» короваю, тобто обрядовому хлібу, що пов'язаний з празником святого Юрія. Господарями заходу був місцевий Гурток сільських господинь та ансамбль «Криниця». На заході не могло забракнути традиційного короваю, якого спекли місцеві господині та яким обдаровували публіку заходу. Окрім того жінки з колективу показали театралізоване дійство, що нав'язувало до підляського обряду «качання короваю». З народними і естрадними піснями, у тому числі українськими, виступали колективи з гміни Мельник та запрошені гості.

«Черемшина» – нагороджена

13 травня проголошено результати Інтернет-конкурсу «Вірту@льні гуслі» («Wirtu@lne Gęśle») на найкращу фольк-платівку 2018 року в Польщі. На третьому місці цього загальнопольського конкурсу знайшовся альбом «Tešknotu» («Туги») підляського фольк-гурту «Черемшина» з Черемхи. Це вже сьома платівка ансамблю, записана у 2018 р. та видана з нагоди 25-річчю

го ювілею групи. Поміщує вона 10 українських народних творів в авторській обробці «Черемшини».

Це не перша нагорода в конкурсі «Вірту@льні гуслі» для підляського гурту. Слід згадати, що в 2003 році найкращою фольк-платівкою в Польщі було вибрано «Hulaj róki czas» («Гуляй поки час»). З черги 2008 року оцінено обкладинку іншої платівки черемуського ансамблю «Uśmiechnij się» («Посміхнись») авторства Мирослава Самосюка.

Міжнародний фестиваль церковної музики

15-19 травня в Підляській опері і філармонії в Білостоці проходив XXXVIII Міжнародний фестиваль церковної музики «Гайнівка 2019». Під час цього річного свята сакрального співу в його конкурсній частині показалося 25 хорів та колективів з 11 країн світу, в тому числі п'ять з України, які опинилися в колі найкращих учасників цього річного заходу.

Одним із двох лауреатів першого місця в найпрестижнішій категорії професійних хорів став Академічний камерний хор «Чернівці» (диригентка Надія Селезньова). Успішним був також виступ Хору «Либідь» Дитячої музичної школи № 21 в Києві, який зайняв одне з двох других місць у категорії дитячо-молодіжних хорів (диригентка Лариса Чичнева). Другу нагороду в категорії хорів музичних навчальних закладів отримав Студентський хор Житомирського музичного училища ім. Віктора Косенка. Журі нагородило також спеціальною нагородою диригента хору, Андрія Морозюка.

Треті місця отримали: в категорії парафіяльних хорів – хор «Варвиця», що діє при храмі Різдва Пресвятої Богородиці смт Варва в Чернігівській області, та в категорії аматорських світських хорів – Жіночий хор «Академія»

Інституту мистецтв Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського (диригентка Олена Лесник).

Фестиваль організував Фонд «Церковна музика».

«Гілочка» в Білорусі

17-19 травня український фольклорний дитячо-молодіжний ансамбль «Гілочка» з Черемхи перебував з концертом у Пружанах в Білорусі.

Ікони Юрія Новосільського у Супраслі

18 травня один із залів відділу Підляського музею в Супраслі отримав ім'я видатного українсько-польського художника і іконописця проф. Юрія Новосільського. Того ж дня, під час т.зв. Ночі музеїв, презентовано в Супраслі ікони художника з колекції музею Варшавської єпархії, Православної парафії Успіння Пресвятої Богородиці та з приватних колекцій.

Український спів у Вуорлі

19 травня у Гмінному осередку культури у Вуорлі відбувся 15-тий Конкурс української пісні «3 підляської криниці». Взяло в ньому участь 85 виконавчих одиниць, загалом понад 400 учасників, з сіл і містечок Північного Підляшшя, а також з Білостока, білоруськомовних місцевостей Наровка і Городок та з Непоренту коло Варшави.

Конкурс організував Союз українців Підляшшя в рамках проекту «Зустрічі з підляським фольклором, традицією та українською поезією» завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП, а також дякуючи фінансовій підтримці Міністерства закордонних справ України, Бургомістра Міста Більськ, Війта гміни Вуорля та Маршалка Підляського воєводства. Його співорганізатором були

Більський будинок культури та Гмінний осередок культури у Вуорлі.

Переможці конкурсу «З підляської криниці» взяли участь у гала-концерті, який пройшов **2 червня** в рамках «Днів Більська». Вибрані лауреати виступлять також на заході «На Івана на Купала» **13 липня** у Дубичах Церковних.

Орден св. Рівноапостольної Марії Магдалини для Люблинського воєводи

19 травня Собор єпископів Польської автокефальної православної церкви удостоїв Орденом св. Рівноапостольної Марії Магдалини Люблинського воєводу Пшемислава Чарнека. Це найвища відзнака Православної церкви в Польщі.

Чи не вперше православні почули про сьогорічного нагородженого – Пшемислава Чарнека – в липні 2018 року, коли він назвав «провокацією» врочистості з участю Президента України Петра Порошенка на честь православних жертв злочину в Сагрині, де в рамках акції Армії крайової та Селянських батальйонів 10 березня 1944 року згинulo щонайменше 606 православних, у тому числі 227 жінок та 151 дитина. Після врочистостей Люблинський воєвода скерував повідомлення до Окружної прокуратури в Замості на д-ра Григорія Купріяновича за його промову, виголошену в Сагрині, в якій український історик нагадав про трагедію православних та представив ширший контекст історії Холмщини. На думку Чарнека д-р Купріянович «зневажив польський народ».

Удостоєння Люблинського воєводи найвищою відзнакою Православної церкви в Польщі викликало обурення серед православних, які почали Інтернет-акцію збирання підписів проти рішення Собору єпископів Поль-

ської автокефальної православної церкви. Звертають вони увагу на те, що Люблинський воєвода відомий як особа, що підтримує націоналістичні кола в Польщі та бере участь в організованих ними подіях. Автори звернення пишуть: «Ця відзнака тривожить тому, що дії Люблинського воєводи вписуються в тенденцію, яка помітна останніми роками, відбирання нам – православної громаді – голосу в справі нашого минулого. Заперечуються злочини польського підпілля проти православних жителів східних територій Речі Посполитої у 1940 рр. Їх жертв – цивільних громадян РП – звинувачується у діях, яких вони не скоїли». Далі автори пишуть: «Сумним парадоксом є те, що відзначення відбулося кільканадцять днів до Свята св. Мучеників Холмських і Підляських, канонізованих 26 років тому рішенням Собору єпископів нашої Церкви». До початку червня під петицією підписалося майже 400 осіб.

Українські акценти на сакральному заході

24-26 травня у церкві Воскресіння Господнього у Більську проходив Міжнародний фестиваль «Під Покровом Богородиці». Серед виступаючих хорів знайшовся колектив карпатської пісні «Відимо» з Сянока. Виступили також хори з Більська, Чоловічий військовий хор «Стратос» та Хор духовенства Варшавсько-Більської єпархії.

Захід зорганізували Фонд будинків православної культури Варшавсько-Більської єпархії та парафія Народження Пресвятої Діви Марії в Більську.

«На Миколу» в Козликах

25 травня в музею під відкритим небом «Загорода» в Козликах відбувся XIII захід «На Миколу» (на фото). До-

повідь на тему підляських традиційних імен та прізвищ на прикладі парафіяльних книг колишньої уніатської парафії в Чижках з 18 ст. представила Людмила Лабович з Підляського наукового інституту. З концертом українських пісень виступив ансамбль «Відимо» з Сянока під керівництвом Маріанни Ярої. Відбувся також концерт музики на саксофон і гітару. Після офіційної частини пройшла товариська зустріч, поєднана зі співанням українських пісень біля вогнища. Захід зорганізувало Товариство друзів скансену в Козликах.

Українські акценти «Днів Більська»

30 травня – 3 червня у Більську проходили ювілейні 40-і «Дні Більська». Це захід, на якому відбувається багато різноманітних спортивних, літературних, навчальних та музичних подій. У рамках події **1-2 червня**

проходив 14-ий Міжнародний фестиваль пісні «Підляська нота 2019». «Золоту підляську ноту» в категорії народної пісні отримав український ансамбль «Ранок» з Більська. **1 червня** відбувся концерт місцевих колективів, у тому числі „Ранку”, та вже ввечері показали фольк-гурт «Черемшина» з Черемхи та група «Фарт» з Більська. Виступали зірки польської музичної сцени. **2 червня** при Миському управлінні перед більською публікою виступили переможці конкурсу «З підляської криниці». Того дня у Парку Королеви Гелени проходив ярмарок рукоділля, малярства, кераміки та регіональної кухні з участю виставців з Польщі, Білорусі, України і Литви.

Головним організатором заходу був Більський будинок культури.

Зібрала

Людмила ЛАБОВИЧ
Фото Л. Лабович, Ю. Гаврилюка

